

Izveštaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020.godinu sa Izveštajem o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo za 2020.godinu, Finansijski izveštaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu sa Izveštajem nezavisnog revizora o izvršenoj reviziji finansijskih iskaza za 2020. godinu

I IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2020. GODINU

U skladu sa odredbom člana 13 stav 2 Zakonu o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17, 82/20), kojim je propisano da Agencija priprema godišnji izveštaj o radu za prethodnu godinu koji dostavlja Vladi Crne Gore, Agencija je pripremila Izveštaj o radu za 2020. godinu i Finansijski izveštaj Agencije za 2020. godinu sa Izveštajem nezavisnog revizora o izvršenoj reviziji finansijskih izveštaja za 2020. godinu.

Izveštaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu koncipiran je u skladu sa utvrđenom metodologijom za izradu godišnjih izveštaja i sadrži poglavlja propisana članom 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju kojim je propisan sadržaj godišnjeg izveštaja o radu Agencije.

Dio II Izveštaja sadrži zakonom utvrđeni pravni položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, kao nezavisnog pravnog lica koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa zakonom i koje osniva Vlada Crne Gore. Agencija je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i za svoj rad odgovara Vladi.

U dijelu III Izveštaja opisana je zakonom utvrđena nadležnost Agencije i njena unutrašnja organizacija, utvrđena aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije.

Dio IV Izveštaja opisuje aktivnosti na edukaciji zaposlenih, kao vrlo bitnom segmentu u smislu sigurnosti i bezbjednosti kompletnog vazduhoplovnog sistema u Crnoj Gori.

U okviru dijela V Izveštaja navedene su realizovane obaveze propisane zakonom i utvrđene godišnjim Programom rada Agencije za 2020. godinu.

Agencija je, u granicama mogućnosti koje su nametnute pandemijom izazvanom korona virusom, uspjela da realizuje aktivnosti utvrđene Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspekcijuskog nadzora, u skladu sa usvojenim Planom inspekcijuskim i kontinuiranim nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspekcijuskom nadzoru. Aktivnosti inspekcijuskim i kontinuiranim nadzora vršene su u skladu sa mjerama nadležnih organa za suzbijanje širenja pandemije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20)

Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih je izdat certifikat ili druga isprava, tokom čitavog perioda njegovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

U izvještajnom periodu Agencija je donijela 16 akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju propisi EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva.

Takođe, u 2020. godini inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspekcijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje.

Dio VI se odnosi na preduzete aktivnosti i mjere u sprovođenju nadležnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo i sadrži prikaz realizovanih obeveza Agencije posebno iskazanih za svaku unutrašnju organizacionu jedinicu. Detaljno su opisani poslovi sektora za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru, sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja, referata za vazduhoplovnu medicinu i odjeljenja za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu.

U Djelovima VII i VIII Izvještaja o radu Agencije, koja se odnose na saradnju Agencije sa međunarodnim organizacijama i drugim nadzornim organima u inostranstvu, navedene su aktivnosti Agencije u dijelu međunarodne saradnje. U 2020. godini predstavnici Agencije i usled COVIDA 19 redovno su učestvovali u radu upravljačkih i stručnih tijela međunarodnih vazduhoplovnih organizacija: ICAO, ECAC, EUROCONTROL, EASA, ECAA i ostvarivali značajnu i sadržajnu saradnju sa ovim međunarodnim organizacijama.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala saradnju u dijelu obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti.

U dijelu IX date su zaključne ocjene:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja zakonom propisana javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju.

- U uslovima nezapamćene i katastrofalne krize koja je pogodila vazdušni saobraćaj u cijelom svijetu, Agencija je i pored drastično smanjenih glavnih prihoda od rutnih naknada koje se naplaćuju preko EUCONTROL Brisel, uspjela da obezbijedi vršenje svih svojih zakonskih nadležnosti i uz domaćinsko poslovanje i uvedene mjere štednje – stabilno finansijsko poslovanje.

- Menadžment Agencije i Savjet Agencije blagovremeno su reagovali na sve okolnosti i izazove koje je izazvala globalna kriza u vazdušnom saobraćaju i svojim odlukama obezbijedili stabilnost poslovanja Agencije u uslovima krize.

- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije u kontinuitetu konstatuju stalni napredak Crne Gore u ovoj oblasti sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.

- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa dinamikom globalnog oporavka vazdušnog saobraćaja, u skladu sa urađenim planskim dokumentima, i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na što veći nivo.

- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. Neophodno je da se, čak i u uslovima krize, i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog kadra, kao i za

angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.

II FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2020. GODINU

Što se tiče Finansijskog izvještaja Agencije, u toku 2020. godine ostvaren je ukupan prihod u iznosu od 2.105.680 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 2.922.464 eura, što znači da je u poslovnoj 2020. godini Agencija ostvarila manjak u iznosu od 816.784 eura.

U strukturi ukupnih prihoda najznačajniju stavku čine prihodi od rutnih naknada sa kontribucijama (62%), dok veoma mali dio čine zatim slijede prihodi od terminalnih naknada, prihod od putničkih naknada, prihod od naknada iz drugih izvora propisanih Zakonom, prihodi od kamata i ostali prihodi.

U strukturi rashoda najveće učešće imaju bruto zarade zaposlenih u iznosu od 1.810.416 eura ili 61,95% ukupnih rashoda. Po strukturi troškova sledeću najvišu bilansnu stavku čine troškovi namijenjeni za bruto naknade članovima Savjeta u iznosu od 109.019 eura ili 3.73%.

Vrijednost ukupne aktive, na bazi bilansa stanja na dan 31.12.2020. godine iznosila je 6.478.208 eura, a sastoji se od materijalne i nematerijalne imovine u iznosu od 1.433.174 eura ili 22% i

Obrtna imovina u vrijednosti od 5.045.034 eura čini 78 % ukupne aktive i odnosi se na novčana sredstva u iznosu od 3.530.728 eura ili 70 % obrtne imovine Agencije. Od navedenog iznosa 2.803.027 eura su novčana sredstva oročena kod više poslovnih banaka. Takođe, iskazana su i potraživanja u iznosu od 1.301.013 eura, rezultat su fakturisanih, a neplaćenih terminalnih naknada u iznosu od 786.911 eura, zatim razgraničena potraživanja po osnovu rutnih naknada u iznosu od 495.590 eura za 2020.godinu, druga potraživanja.

Ukupna pasiva je u vrijednosti od 6.183.983 eura. Kapital Agencije je 6.478.208 eura i obuhvata:

- državni kapital u iznosu od 3.349.692 eura;
- neraspoređeni dobitak u iznosu od 248.600 eura.
- neraspoređeni dobitak u iznosu od 2.171.370 eura

Ukupne obaveze Agencije prema dobavljačima iznose 221.277 eura

Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu prikazuje realno i objektivno finansijsko stanje i rezultate poslovanja i zasnovan je na finansijskim iskazima urađenim u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji i Međunarodnim računovodstvenim standardima, što je i konstatovano u Izvještaju nezavisnog revizora.

III IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA ZA 2020. GODINU

U skladu sa članom 13 stav 7 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, broj 30/12,30/17 i 82/20) reviziju finansijskih iskaza Agencije za 2020. godinu je izvršila revizorska kuća "EUROREV" DOO Podgorica, izabrana u postupku javnih nabavki propisanim Zakonom o javnim nabavkama. Izbor nezavisnog revizora potvrdila je Vlada zaključkom broj: 04-1918/2 od 15.aprila 2021. godine.

Nakon izvršene sveobuhvatne revizije finansijskih iskaza Agencije za 2020. godinu Revizor je podnio Izvještaj o izvršenoj reviziji finansijskih iskaza za 2020. godinu i dao mišljenje u kojem je navedeno da finansijski izvještaji istinito i objektivno po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju finansijski polazaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo, sa stanjem na dan 31.12.2020. godine kao i rezultate

poslovanja, promjene na neto imovini (kapitalu) i tokove gotovine za godinu koja je završena na taj dan, u skladu sa računovodstvenim standardima i propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori.

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2020. GODINU

Podgorica, jun 2021. god.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

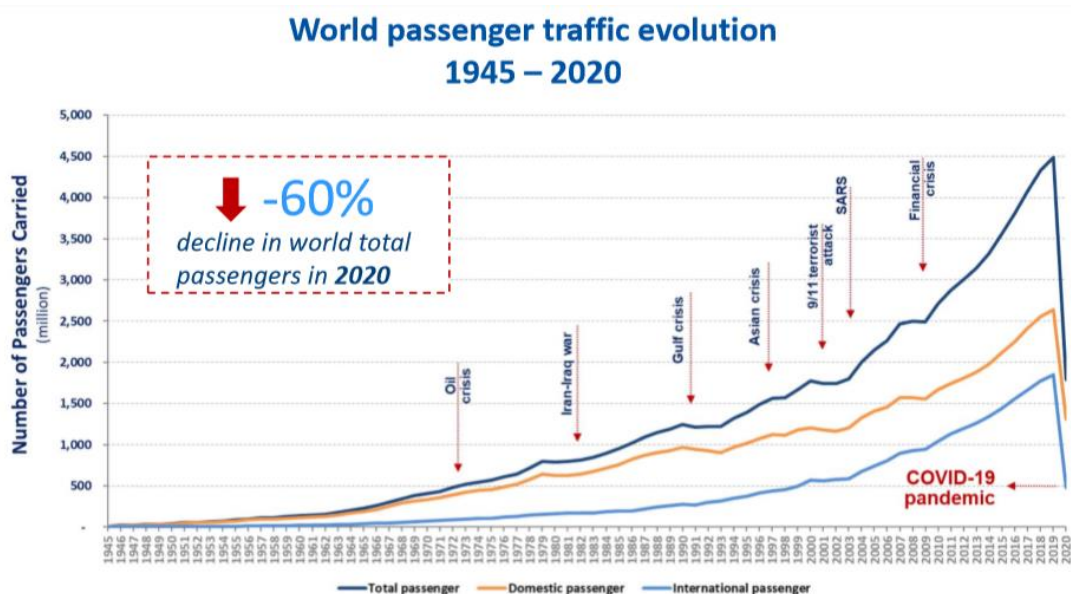
JOSIPA BROZA TITA BB
81000 PODGORICA, CRNA GORA
www.caa.me

TEL: +382 20 625 507
FAX: +382 20 625 517
E-MAIL: acv@caa.me

Izveštaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu

PREDGOVOR – INFORMACIJA O UTICAJU COVID-19 NA VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

Pandemija COVID-19 uzrokovala je globalnu zdravstvenu i ekonomsku krizu koja višestruko premašuje sve prethodne krize u poslednjih sto godina, a najteže posljedice, prema procjenama relevantnih međunarodnih organizacija, trpe vazduhoplovni subjekti i organizacije iz oblasti turizma (Slika 1).

Slika 1 – Poređenje uticaja na vazdušni saobraćaj pandemije COVID-19 u odnosu na druge velike krize u toku 20. i 21. vijeka (izvor: ICAO)

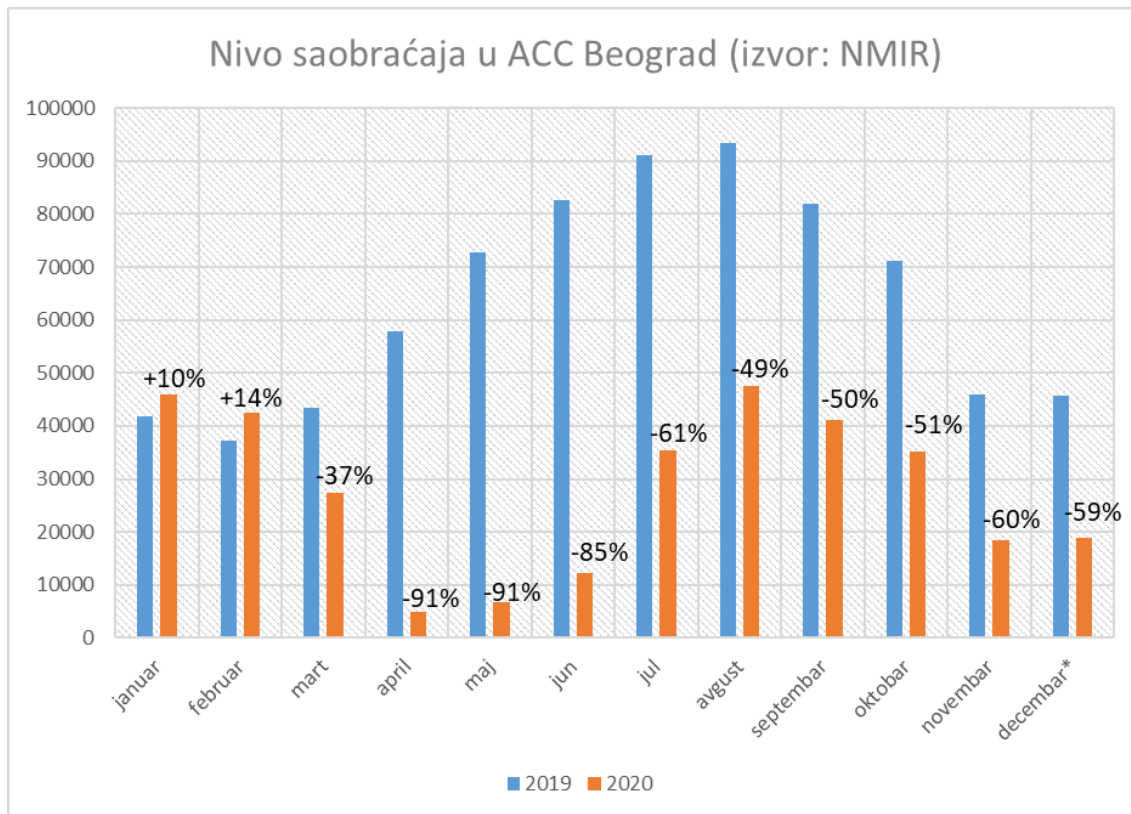
Kriza izazvana COVID-19 se katastrofalno odrazila na sve učesnike u vazdušnom saobraćaju, kako u Evropi i svijetu, tako i u Crnoj Gori, prvenstveno na Montenegro Airlines, zatim na AD Aerodromi Crne Gore, ali i na Kontrolu letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd (u daljem tekstu: SMATSA d.o.o.) i Agenciju za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija).

U Crnoj Gori usluge u vazdušnoj plovidbi pruža SMATSA d.o.o., dvočlano privredno društvo, čiji su osnivači Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije. Tačnije, SMATSA d.o.o. pruža usluge u vazdušnim prostorima Crne Gore, Republike Srbije i iznad Jadranskog mora, izvan teritorijalnih voda Crne Gore, do granica utvrđenih međunarodnim ugovorima. SMATSA d.o.o. ostvaruje prihode prvenstveno iz sredstava ostvarenih od naknada za korišćenje usluga, tzv. rutnih i terminalnih naknada. Svoje prihode isključivo koristi za obavljanje djelatnosti i iskazuje ih i raspoređuje po bližim namjenama u godišnjim finansijskim planovima, na koje saglasnosti daju vlade država osnivača. Sredstva za rad Agencije obezbjeđuju se, između ostalog, iz dijela rutnih i terminalnih naknada.

Imajući ovo u vidu, jasno je da bilo koja fluktuacija u količini pružene usluge direktno utiče kako na planirane prihode SMATSA d.o.o., tako i na planirane prihode Agencije.

Kriza izazvana COVID-19 negativno je uticala na nivo obima saobraćaja u Evropi tokom 2020. godine, koji je dostigao samo 35% - 40% u odnosu na saobraćaj iz 2019. godine. Tokom ljetnjih mjeseci 2020. godine (jun, jul i avgust) krenuo je postepeni blagi rast vazdušnog saobraćaja u Evropi, ali je početkom septembra ponovo bio na tek 45% saobraćaja iz istog perioda 2019. godine.

Nivo saobraćaja u FIR Beograd tokom 2020. godine varirao je od svega 10% u poređenju sa istim datumom u 2019. godini, pa do 40% u odnosu na 2019. godinu (Slika 2).

Slika 2 – Poređenje nivoa saobraćaja u ACC Beograd u 2019. i 2020. godini (izvor: NMIR)

Terminalna kontrola letenja Podgorica (TMA Podgorica) u svojoj oblasti nadležnosti ima dvije organizacione jedinice – aerodromske kontrole letenja (AKL), i to: AKL Podgorica i AKL Tivat, gdje su Aerodrom Podgorica i Aerodrom Tivat područne jedinice Javnog preduzeća Aerodromi Crne Gore.

Broj operacija na Aerodromu Podgorica i Aerodromu Tivat tokom 2020. godine bio je jako mali. Za oba aerodroma je izraženo da saobraćaj u najvećem nivou obuhvata putnike iz generalne avijacije, dok je prevoz putnika u redovnom vazdušnom saobraćaju još uvijek na izuzetno niskom nivou.

Osnovna karakteristika poslovanja naša dva međunarodna aerodroma je sezonalna zavisnost, odnosno zimska i ljetnja sezona. Razlika u obimu saobraćaja tokom zimskih i ljetnjih sezona jasno je uočljiva i za Aerodrom Podgorica – tokom ljetnje sezone dnevni broj odlazaka skoro duplo veći nego tokom zimske. Počev od aprila, obim saobraćaja raste i dostiže vrhunac uglavnom u julu, nakon čega obim saobraćaja opada do početka zimske sezone tokom koje se stabilizuje na projektovani nivo.

U poređenju sa Aerodromom Podgorica, sezonalna zavisnost, odnosno zimska i ljetnja sezona, još više je izražena za Aerodrom Tivat. Može se konstatovati da je Aerodrom Tivat generator izrazitog sezonskog saobraćaja na nacionalnom nivou, prije svega zbog svog karakterističnog opslužnog područja – crnogorskog primorja, a i iz razloga što taj aerodrom koristi drugi tip putnika u vazdušnom saobraćaju. Razlika u obimu saobraćaja tokom zimskih i ljetnjih sezona jasno je uočljiva i uglavnom je

tokom ljetnje sezone broj dnevnih odlazaka petostruko, a tokom jula i avgusta i sedmostruko veći nego tokom zimske sezone. Obim saobraćaja počinje da raste od aprila, značajno od maja, a vrhunac dostiže uglavnom u avgustu, nakon čega opada do početka zimske sezone tokom koje se stabilizuje na projektovani nivo.

Najnoviji scenariji saobraćaja u 2021. godini

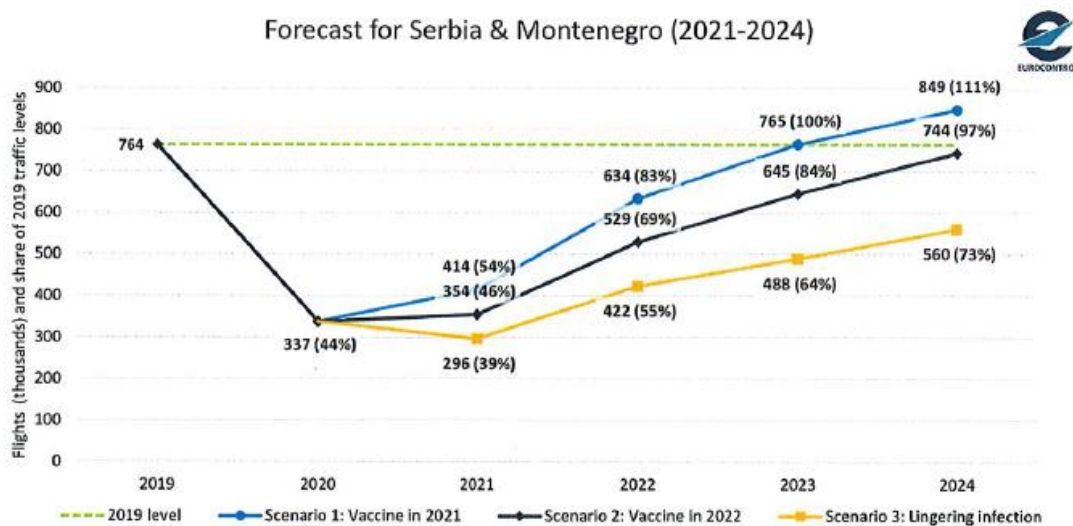
Najnovija prognoza saobraćaja koju je izradila Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*) prikazuje 3 scenarija, koja se odnose na dostupnost vakcine i njenu efikasnost (Slika 3).

Prvi scenario predviđa povratak saobraćaja na nivo iz 2019. godine u 2024. godini, pod pretpostavkom masovnije vakcinacije širom Evrope do ljeta 2021. godine i u kombinaciji sa koordiniranim ublažavanjem ograničenja putovanja i obnavljanjem nekoliko dugolinijskih tokova saobraćaja. Ovaj scenario se smatra optimističnim s obzirom na trenutni progres u vakcinaciji i malu vjerovatnoću da će se koordinirani pristup između država postići u narednim mjesecima.

Drugi scenario, kao najizgledniji, predviđa da će saobraćaj u 2024. godini dostići 95% saobraćaja iz 2019. godine na osnovu masovne vakcinacije širom Evrope, koordiniranim ublažavanjem ograničenja putovanja, koje bi se između globalnih regiona postiglo do prvog kvartala 2022. godine, i sa povećanjem saobraćaja na tokovima dugolinijskog saobraćaja.

Treći scenario, pesimistični, pretpostavlja da će saobraćaj u 2024. godini dostići samo 74% saobraćaja iz 2019. godine, i da se potpuna normalizacija ne bi postigla prije 2029. godine. Ovaj scenario podrazumijeva postojana ograničenja u narednim godinama zbog neujednačenih nivoa vakcinacije i/ili ponovno izbijanje pandemije zbog novih sojeva virusa i sa negativnim uticajem na povjerenje putnika.

Što se tiče prognoza za Srbiju i Crnu Goru, prvi scenario predviđa da će se u 2023. godini dostići nivo saobraćaja iz 2019. godine, drugi scenario pokazuje da će se to ostvariti 2024. godine, a treći scenario se uglavnom poklapa sa prognozom za prostor čitave Evrope.

Slika 3 – Prikaz analize oporavka vazdušnog saobraćaja u Evropi – 3 scenarija (izvor: EUROCONTROL)

Finansijski efekti krize

Oporavak vazdušnog saobraćaja u Evropi ide zabrinjavajuće loše. Od svih regiona u svijetu, Evropa najlošije stoji, bilo da se radi o statistici interkontinentalnih letova, bilo da je u pitanju osvrt na regionalni saobraćaj. Kriza je pogodila i EUROCONTROL, odnosno sistem rutnih naknada koji je glavni mehanizam finansiranja EUROCONTROL-a, ali i pružalaca usluga u vazdušnoj plovidbi (ANSP) i vazduhoplovnih vlasti (CAA) njegovih država članica.

Naime, EUROCONTROL, u skladu sa obavezama iz Multilateralnog sporazuma u vezi sa rutnim naknadama iz 1981. godine, u ime svojih država članica a preko svoje Centralne kancelarije za rutne naknade (CRCO), obračunava, fakturiše i naplaćuje rutne naknade vazdušnim prevoznicima i distribuira ih svojim državama članicama, odnosno njihovim pružaocima usluga u vazdušnoj plovidbi i vazduhoplovnih vlasti. Način rada CRCO je takav da po završenom mjesecu u kalendarskoj godini, obično do 15. dana u narednom mjesecu, svakom vazdušnom prevozniku izda njegove nedospjele obaveze za prethodni mjesec po osnovu korišćenja rutnih usluga u vazdušnoj plovidbi. Tako je vazdušnim prevoznicima sredinom marta 2020. godine ispostavljen račun sa nedospjelim obavezama za februar 2020. godine koje je trebalo da izmire do sredine aprila 2020. godine. Međutim, zbog COVID-19 krize, vazdušni prevoznici su se već tada suočavali sa problemom likvidnosti novca usljed malog, u jednom periodu i nultog broja komercijalnih letova, pa su se obratili EUROCONTROL-u izražavajući svoju nemogućnost da izvrše izmirenja prispjelih obaveza za letove u februaru eventualno i tražili da se plaćanje odloži na nekoliko mjeseci dok ne prođe kriza.

Sa druge strane, za razliku od vazdušnih prevoznika, pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi nijesu bili u mogućnosti, odnosno nijesu smjeli da u potpunosti zaustave pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi kako bi sačuvali novac, već su ih u smanjenom obimu morali pružati, u najmanju ruku za potrebe preleta, letova za prevoz robe, vojnih letova i humanitarnih letova kojima se održavaju ključni lanci snabdijevanja širom Evrope u periodu krize.

Imajući sve ovo u vidu, EUROCONTROL je, uz saglasnost država članica, pozajmio od konzorcijuma banaka sredstva koja su planirani prihodi od rutnih naknada za period od marta do juna 2020. godine, u iznosu od 1,27 milijardi eura, iz čega je jedan dio, u vidu zajma, pod istim uslovima, isplatio državama članicama, tačnije, njihovim pružaocima u vazdušnoj plovidbi i vazduhoplovnim vlastima, u skladu sa instrukcijama država za isplatu rutnih naknada. Na ovaj način se obezbijedilo pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi tokom perioda kada je saobraćaj bio na ekstremno niskom nivou i kada vazdušni prevoznici nijesu bili u mogućnosti da izvrše ni minimalna izmirenja prispjelih obaveza. Isplata zajma bila je proporcionalno raspođena za planirane troškove za letove u martu, aprilu i maju 2020. godine.

Zbog enormnog smanjenja komercijalnog vazdušnog saobraćaja stvoreni su veliki finansijski gubici za avioindustriju, a samim tim i za Agenciju, s obzirom da se dominantno finansira iz rutnih naknada EUROCONTROL-a koje plaćaju avio kompanije.

Očigledno da je finansijska katastrofa koja je zadesila avio industriju u Evropi, pogodila i Agenciju čiji prihodi zavise dominantno od letova avio kompanija. Neizvjesno je koliko će trajati period finansijskog oporavka, ali po procjenama relevantnih vazduhoplovnih institucija on će iznositi najmanje dvije godine.

U svakom slučaju, zahvaljujući finansijskim sredstvima koje je iz prethodnih godina Agencija akumulirala kao rezervu, navedena zdravstvena, ekonomska i finansijska kriza nije prouzrokovala nelikvidnost Agencije. Uz drastične mjere smanjenja svih vrsta troškova i investicija, Agencija je obezbjedila redovan proces rada i vršenje svojih zakonom definisanih nadležnosti.

I UVOD

Pravni osnov za izradu godišnjih Izvještaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije.

Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da godišnji izvještaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju regulisan je pravni položaj Agencije, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenešena javna ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje sertifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje sertifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte

u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (*European Common Aviation Area Agreement* – Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, i da vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Stavom 2 člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti koje donosi Agencija u skladu sa zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Članom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivače sa liste ispitivača, utvrđuje listu ispitivača, obavlja poslove u vezi traganja i spašavanja vazduhoplova i druge poslove, propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donešenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaji i Zakona o inspekcijskom nadzoru.

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2020. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvještajni period. Obavljanju poslova inspeksijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata dat je poseban prioritet. Stručno osposobljavanje zaposlenih za vršenje poslova inspeksijskog nadzora, kao poslova koji zahtijevaju posebna stručna znanja za vršenje inspeksijskog nadzora i preduzimanje zakonom propisanih mjera, vršeno je u kontinuitetu.

Polazeći od činjenice da inspeksijski poslovi obuhvataju i ovlašćenja za obavljanje inspeksijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalaganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspeksijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 43/17) i istovremeno zahtijevaju posebnu stručnost za obavljanje poslova inspeksijskog nadzora, Agencija je i u toku 2020. godine posebnu pažnju usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspeksijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u neadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazdušnom saobraćaju.

Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom na osnovu pisanog prigovora koji, sa odgovarajućim dokazima, dostavlja vazdušnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom ili lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takođe, odredbom člana 36 Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) propisan je obim prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti na aerodromima, pa je utvrđeno da lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, koja koriste ili namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku ili tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom.

Nadzor nad pružanjem navedene pomoći licima sa invaliditetom ili licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrašnja organizacija

Unutrašnja organizacija Agencije uređena je osnovnim tekstom Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2835/1-18 od 27.12.2018. godine i Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2397/1-19 od 21.10.2019. godine, kojima su sistematizovana radna mjesta u Agenciji za 60 izvršilaca.

Unutrašnje organizacione jedinice Agencije su:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 15 izvršilaca;
U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:
  - 1.1. Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja,
  - 1.2. Odsjek vazduhoplova, i
  - 1.3. Odsjek aerodroma;
2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 19 izvršilaca;
U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:
  - 2.1. Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) i vazduhoplovno informisanje (AIS),
  - 2.2. Odsjek za komunikacijsko, navigaciono, nadzorno i informatičko obezbjeđenje usluga u vazdušnom saobraćaju (CNSI) i usluge vazduhoplovne meteorologije (MET), i
  - 2.3. Odsjek za traganje i spašavanje (SAR) i zaštitu životne sredine (ENV);
3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 5 izvršilaca;
4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 4 izvršioca;
5. Referat za vazduhoplovnu medicinu, u kojem je sistematizovano radno mjesto za 1 izvršioca;
6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove, u kojoj su sistematizovana radna mjesta za 11 izvršilaca;

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo sistematizovano je pet (5) radnih mjesta van unutrašnjih organizacionih jedinica i to: radna mjesta direktora, pomoćnika direktora, menadžera sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*), menadžera sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i savjetnika – poslovnog sekretara.

U Agenciji je u 2020. godini bilo zaposleno ukupno 54 izvršioca, od kojih 49 na neodređeno vrijeme, 4 na određeno vrijeme i jedno lice u mandatu.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbjeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m² u ul. Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV EDUKACIJA ZAPOSLENIH

U toku 2020. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti. Time je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore, koji se od strane relevantnih međunarodnih organizacija u kontinuitetu ocijenjuje kao izuzetno uspješan.

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih predstavlja jednu od prioritarnih obaveza Agencije, što je istovremeno i preduslov za uspješno obavljanje poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog obrazovanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2020. godinu, sa prioriternim kursevima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Tokom 2020. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, dodatno pohađali i polagali veći broj specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora.

Početak godine održano je nekoliko obuka na uobičajen način (*Performance Based Surveillance from Sensor to Display (SUR-CHAIN)*, *Airside Safety and Human Factor Training*, **State Safety Programme (SSP) Annex 19**), ali od kada je, u martu, nastupila zdravstvena kriza prouzrokovana pandemijom COVID 19 Agencija se morala prilagoditi i preći na online obuke i webinare. Takvih obuka i webinarara, u organizaciji ICAO-a, EASA-e i EUROCONTROL-a (IANS), bilo je više od 30, a neke od njih su navedene u nastavku:

- ATM Software Safety Assessment 2017/373 [SAF-CHG-SW],
- On The Job training on Aeronautical charts oversight,
- Data Networks and Applications in Aviation on Overview (COM-DATA-V),
- Change Management and Assessment of Change of Functional Systems in ATM/ANS),
- ICAO Aviation Green Recovery Seminar,
- ICAO Webinar on NAV AIDs Flight Inspection,
- Level Bust (ATC-R-LVLB),
- Safety Nets (SAF-NETS),
- Unusual and Emergency Situations (SAF-SSI-INTRO),
- ICAO SAR Regional Framework,
- COSPAS-SARSAT,
- Global Aeronautical Distress and Safety System (GADSS),
- Regional SAR Initiatives and SAREX,
- Galileo SAR,
- Dokument Menadžment Sistem (DMS),
- Introduction to Airspace Management,
- An Overview of DEMETER,
- Sustainable development goals and air transport,
- Economic Impact of COVID19 Civil Aviation and the formof Measures to Alleviate the Financial Distres,
- GEN-FUT Aviation Radio Spectrum Management,
- Implementing SMS in ATM – Practicalities,
- GEN-FUT Artificial Intelligence in Aviation,
- 2017/373 – Cover Regulation,
- 2017/373 – Safety (Support) Assessment,
- Stress and fatigue management (HUM-SFM-V),
- Introduction to Software related AMC-GM in the Regulation (EU)2017/373,
- Introduction to Assurance levels in the Regulation (EU)2017/373.

Takođe, u saradnji sa Upravom za kadrove, zaposleni u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo su, u skladu sa zahtjevima konkretnih radnih mjesta i zaduženja, pohađali specijalističke obuke iz pojedinih oblasti – Zakon o upravnom postupku, Pravno-tehnicka pravila za izradu propisa sa

smjernicama za uskladjivanje propisa Crne Gore sa pravnim poretkom Evropske unije, Javne nabavke, Kancelarijsko poslovanje, Zaštita ličnih podataka i Slobodan pristup informacijama.

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2020. GODINU

Prioritet u radu Agencije i u 2020. godini, kao i u proteklim izvještajnim periodima, bio je vršenje poslova iz nadležnosti Agencije, koja je utvrđena Zakonom o vazдушnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu.

U izvještajnom periodu Agencija je, u izrazito otežavajućim okolnostima pandemije, ostvarila zadovoljavajuće rezultate i preduzimala aktivnosti iz svoje nadležnosti, čime je uspjela da sačuva i održi isti nivo sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Proglašenjem pandemije izazvane virusom COVID-19 vazdušni saobraćaj u Evropi i svijetu bilježi ogroman pad, a očekivanja i prognoze u vezi sa normalizacijom vazdušnog saobraćaja su vrlo neizvjesni. Zbog pandemije mnogi aerodromi su tokom 2020. godine bili zatvoreni. Drastičan pad vazdušnog saobraćaja i zatvaranja aerodroma od ogromnog je uticaja na rad svih vazduhoplovnih vlasti u svijetu, pa tako i na ostvarivanje funkcije Agencije.

Agencija je, u granicama mogućnosti koje su nametnute pandemijom izazvanom korona virusom, uspjela da realizuje aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu*, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu*, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru. Aktivnosti inspeksijskih i kontinuiranih nadzora vršene su u skladu sa mjerama nadležnih organa za suzbijanje širenja pandemije.

Dakle, Agencija je, u skladu sa limitiranim mogućnostima izazvanim pandemijom i ograničenim mogućnostima vršenja neposrednog nadzora, djelimično realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati certifikati ili druge isprave, tokom čitavog perioda njihovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazдушnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i podzakonskim aktima koji su donijeti na osnovu ovog zakona.

* * *

Zakon o vazдушnom saobraćaju načelno obuhvata osnovne principe sadržane u evropskim regulativama i direktivama i predstavlja pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji regulativa EU iz oblasti vazdušnog saobraćaja. Kao što je već navedeno, zakonom je propisana nadležnost Agencije za donošenje akata u skladu sa njim i akata radi sprovođenja ECAA Sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost resornog Ministarstva saobraćaja i pomorstva (od 07. decembra 2020. godine Ministarstva kapitalnih investicija). Propisivanjem, odnosno prenošenjem, ovlašćenja Agenciji da donosi akte iz oblasti civilnog vazduhoplovstva stvorene su pravne pretpostavke za efikasno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva.

Naime, ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva ili koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, ili će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju regulativama Evropske unije treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju direktivama Evropske unije nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor oblika i načina implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazдушnom saobraćaju propisano je ovlašćenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva na mnogo efikasniji i ažurniji način usklađuje sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*).

Naime, praktičan značaj ovakavog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama ili dopunama, tako da je ažurnost u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju Agencija je, uz saglasnost ministarstva, u 2020. godini donijela 16 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“, i to:

1) Pravilnik o korišćenju vazdušnog prostora i operativnih procedura u vezi sa navigacijom zasnovanoj na navigacionim performansama (PBN) („Službeni list CG“, broj 1/20 od 03.01.2020. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Evropske komisije (EU) broj 2018/1048 od 18. jula 2018. godine o utvrđivanju zahtjeva za korišćenje vazdušnog prostora i operativne procedure u vezi sa navigacijom zasnovanoj na navigacionim performansama;

2) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG“, broj 1/20 od 03.01.2020. godine);

3) Pravilnik o načinu postupanja sa planovima leta u pretpoletnoj fazi („Službeni list CG“, broj 5/20 od 28.01.2020. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Komisije (EU) br. 1033/2006, u prečišćenom tekstu, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, koji sadrži izmjene i dopune ove uredbe propisane Uredbom Komisije (EU) br. 428/2013, Uredbom Komisije (EU) 2016/2120 i Uredba Komisije (EU) 2018/139;

4) Pravilnik o dopunama Pravilnika o načinu identifikacije vazduhoplova, karakteristikama i interoperabilnosti sistema za nadzor za Jedinствeno evropsko nebo („Službeni list CG“, broj 5/20 od 28.01.2020. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Komisije (EU) br. 2017/386 od 6. marta 2017. godine o izmjenama i dopunama Uredbe (EU) br. 1207/2011 o utvrđivanju zahtjeva koji se odnose na karakteristike i interoperabilnost nadzora za Jedinствeno evropsko nebo;

5) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (FOLLOW-UP) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, broj 22/20 od 24.03.2020. godine);

6) Pravilnik o dopunama Pravilnika o interoperabilnosti evropske mreže za upravljanje vazdušnim saobraćajem i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog sistema („Službeni list CG“, broj 40/20 od 30.04.2020. godine)

* Ovim pravilnikom se preuzimaju saopštenja Komisije o sprovođenju člana 4 Uredbe (EZ) br. 552/2004 Evropskog parlamenta i Savjeta o interoperabilnosti Evropske mreže za upravljanje vazdušnim saobraćajem;

7) Pravilnik o pružanju usluga spasilačko-vatrogasne zaštite na aerodromima („Službeni list CG“, broj 43/20 od 13.05.2020. godine, stupio na snagu 21.05.2020. godine, a primjenjuje se od 21.11.2020. godine);

8) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Službeni list CG“, broj 43/20 od 13.05.2020. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Uredba Komisije (EU) 2019/897 od 12. marta 2019. godine, kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 748/2012 u vezi sa uključivanjem potvrde usaglašenosti na bazi rizika u Aneks I i implementacijom zahtjeva za zaštitu životne sredine;

9) Pravilnik o izmjeni pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list Crne Gore", broj 63/20 od 30.06.2020. godine);

10) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Službeni list CG", broj 87/20 od 21.08.2020. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Delegirana Uredba komisije (EU) 2020/570;

11) Pravilnik o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdušnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Službeni list CG", broj 99/20 od 02.10.2020. godine, stupio na snagu 10.10.2020. godine, a primjenjuje se od 28.01.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Uredba Komisije (EU) 2017/373 od 1. marta 2017. godine kojom se utvrđuju zajednički zahtjevi za pružaoce usluga upravljanja vazдушnim saobraćajem/usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija u upravljanju vazдушnim saobraćajem i nadzoru nad njima, i kojom se stavljaju van snage Uredbe (EZ) br. 482/2008, (EU) br. 1034/2011, (EU) br. 1035/2011 i (EU) 2016/1377 i mijenja Uredba (EU) br. 677/2011;

12) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG”, broj 107/20 od 04.11.2020. godine, stupio na snagu 12.11.2020. godine, s tim što će se odredbe Aneksa II Priloga 13 ovog pravilnika primjenjivati nakon šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog pravilnika, a odredbe tačke 4 podtač. c, d, e, f, g, n, q Aneksa Priloga 14 ovog pravilnika primjenjivaće se od 04. novembra 2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Uredba Komisije (EU) 2019/1384 od 24. jula 2019. godine i Sprovedbena Uredba Komisije (EU) 2019/1387;

13) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG”, broj 108/20 od 06.11.2020. godine, stupio na snagu 14.11.2020. godine, s tim što će se odredbe Priloga 5 ovog pravilnika i odredbe Aneksa II Priloga 6 ovog pravilnika primjenjivati nakon šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog pravilnika)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Uredba komisije (EU) 2019/1383 i Sprovedbena Uredba komisije (EU) 2019/1384;

14) Pravilnik o izmjenama Pravilnika o korišćenju vazdušnog prostora i operativnih procedura u vezi sa navigacijom zasnovanoj na navigacionim performansama (PBN) („Službeni list CG”, broj 109/20 od 10.11.2020. godine);

* Ispravka Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG”, broj 110/20 od 14.11.2020. godine);

15) Pravilnik o uslovima i načinu priznavanja dozvola i ovlašćenja članovima letачke posade stečenih u državama članicama EASA-e („Službeni list CG”, broj 123/20 od 18.12.2020. godine);

16) Pravilnik o dopuni Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG”, broj 129/20 od 30.12.2020. godine).

Dakle, u izvještajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost ministarstva, donijela 16 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vršeno je ažurno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva iz oblasti vazdušnog saobraćaja sa novim i izmijenjenim EU regulativama.

Navedeni podaci o broju donešenih propisa u izvještajnom periodu od godinu dana predstavljaju pravi pokazatelj značaja propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata i ostvarene ažurnosti u postupku usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravom EU.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je prenešeno javno ovlašćenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela preko 165

podzakonskih akata, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazdušnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2020. godini ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija za civilno vazduhoplovstvo je u izvještajnom periodu, preko svojih predstavnika, koji su bili članovi Radne grupe za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju, dala veliki doprinos u procesu pripreme Nacrta ovog zakona, koji je Skupština Crne Gore donijela 30. jula 2020. godine i koji je objavljen u "Službenom listu Crne Gore", broj 82/20 od 06.08.2020. godine. Ovim izmjenama Zakona o vazdušnom saobraćaju je izvršeno potpuno usklađivanje sa evropskom regulativom kojom su propisana zajednička pravila za obavljanje vazdušnog prevoza u Zajednici – Uredbom Komisije (EU) br. 1008/2008 od 24. septembra 2008. godine o zajedničkim pravilima za obavljanje vazdušnog prevoza u Zajednici, što je bio ključni uslov kako bi Crna Gora mogla dobiti odluku o završetku I tranzicione faze, na osnovu koje bi se kvalifikovala za prelaz na sljedeći tranzicioni period ili za potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje. Usklađivanje je vršeno i sa drugim EU regulativama iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, koje su u međuvremenu donijete ili izmijenjene. Pored navedenog izvršene su izmjene odredaba u pogledu primjene zakona, određena preciziranja zakonskih normi u cilju otklanjanja nejasnoća u njihovoj primjeni i izvršena je dopuna kaznenih odredaba zakona, propisivanjem prekršaja za nepoštovanje materijalnih odredaba ovog zakona, za koje je tokom primjene utvrđeno da ih treba propisati kao prekršaje.

Agencija je u izvještajnom periodu, u skladu sa članom 6 stav 1 tačka 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da Agencija priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, pripremila stručne osnove za izradu Pravilnika o visini i načinu naplate naknade po toni prevezenog terete i po odlazećem putniku u vazdušnom saobraćaju, kojim se propisuje visina i način naplate naknade koje plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju (robna naknada) i naknada koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku (putnička naknada). Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je, na osnovu stručnih osnova koje je pripremila Agencija, donijela navedeni pravilnik, koji je objavljen u „Službenom listu Crne Gore“, broj 72/20 od 19.07.2020. godine.

Agencija je u izvještajnom periodu inicirala donošenje i učestvovala u izradi Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja, koji je donijela Vlada CG, na sjednici od 06.08.2020. godine. Donošenje ovog Programa sigurnosti podrazumijeva i ažuriranje Plana sigurnosti i Sigurnosnih indikatora. Agencija je tokom 2020. godine inicirala izmjene Plana sigurnosti i Sigurnosnih indikatora u cilju da Nacionalnom odboru za upravljanje sigurnošću predloži ažurne verzije.

Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim se utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO i programom Agencije Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA).

Pored ranije pomenutih nadležnosti, Agencija je, saglasno članu 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi

uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, nadležna i za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (Safety directive), Sigurnosnih naloga (Safety order) i Sigurnosnih informacija (Safety information).

U izvještajnom periodu, Agencija je donijela Sigurnosnu direktivu:

- 1) 2020-01 - Obavezno postupanje vazduhoplovnih subjekata u cilju suzbijanja i eventualnog širenja korona virusa „COVID-19“ (Revizija 2, objavljeno 07. jula 2020. godine).

U izvještajnom periodu nije bilo potrebe da se donose Sigurnosni nalozi.

U navedenom periodu donijete su i četiri Sigurnosne informacije, i to:

- 2) 2015/003 – Uputstva za izradu priručnika organizacija odobrenih u skladu sa Dijelom M, 145 i 147 (Revizija 3, objavljeno 04. februara 2020. godine);
- 3) 2016/001 – Konfliktne zone širom svijeta na ICAO internet stranici (Revizija 1, objavljeno 27. januara 2020. godine);
- 4) 2017/002 – Prijavljivanje, analiziranje i praćenje događaja u civilnom vazduhoplovstvu (Revizija 1, objavljeno 13. aprila 2020. godine); i
- 5) 2020/001 – Odstupanje od intervala obavljanja poslova iz Programa održavanja (Revizija 0, objavljeno 04. septembra 2020. godine).

Donijetim sigurnosnim aktima obezbjeđuje se efikasno reagovanje u određenim situacijama, nastalim usljed eventualnog nedostatka propisa ili nedovoljne preciznosti njegovih odredaba, što bi moglo imati negativan uticaj na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

***

Zakonom o vazdušnom saobraćaju su prenošena ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspekcijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) propisano je da inspekcijski nadzor u oblasti vazdušnog saobraćaja vrši nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija.

Na ovaj način poslovi inspekcijskog nadzora u oblasti vazdušnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglašavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspekcijski nadzor u vazdušnom saobraćaju vrši nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom člana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, od 10. marta 2004. godine o pružanju usluga vazdušne plovidbe u Jedinstvenom evropskom nebu, koja je u pravni sistem Crne Gore preuzeta Pravilnikom o pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi u Jedinstvenom evropskom nebu i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Službeni list CG“, broj 22/13), propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi vrši nacionalni nadzorni organ, a to je, saglasno članu 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija.

U izvještajnom periodu, i pored otežavajućih okolnosti izazvanih pandemijom, inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspekcijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. O izvršenim inspekcijskim nadzorima opširnije je rečeno u Poglavlju VI u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije.

Inspektori su u ovom periodu, u skladu sa zaključcima Vlade, pretežno izricali prekršajne naloge, odnosno novčano kažnjavali prekršioce za učinjene prekršaje. Prekršajni nalozi izrečeni u izvještajnom periodu su uglavnom naplaćeni, dobrovoljno ili prinudnim putem, u skladu sa odredbama Zakona o prekršajima.

Na ovaj način potpuno je uspostavljena je funkcija inspeksijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

***

Pored obavljanja redovnih zadataka iz oblasti svojih nadležnosti, u 2020. godini zaposleni u Agenciji su morali posvetiti značajno vrijeme aktivnostima na Izradi i implementaciji informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (*Document Management System*)

Svrha DMS je automatizacija svih procesa koji se zasnivaju na upravljanju dokumentima u elektronskom obliku i trajno arhiviranje i čuvanje zbirke dokumenta i zapisa pomoću sistema za elektronsko arhiviranje.

S obzirom da je uloga Agencije veoma bitna za: sigurnost, bezbjednost i za dalji razvoj vazdušnog saobraćaja na teritoriji Crne Gore i regiona, kao i sa aspekta sprovođenja inspeksijskog i kontinuiranog stručnog nadzora nad aktivnostima pojedinih subjekata koji učestvuju u vazdušnom saobraćaju Crne Gore, Agencija je imala potrebu da nabavi i primijeni kvalitetan, bezbjedan i pouzdan informacioni sistem za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (DMS), kao jedan od podistema jedinstvenog (integralnog) informacionog sistema (IIS) Agencije. U skladu sa razvojem područja upravljanja dokumentacionom građom i važećim propisima iz ove oblasti uspostavljeno je adekvatno poslovno rješenje koje će obezbijediti upravljanje dokumentacionom građom u elektronskom obliku, u skladu sa svim relevantnim propisima Crne Gore, koje obuhvata kompletan životni ciklus svih dokumenata Agencije, od njihovog nastanka i zavođenja, pa sve do arhiviranja u centralnom digitalnom arhivu. Softversko rješenje za DMS je usklađeno sa zakonskim i podzakonskim regulativama Crne Gore koje tretiraju upravljanje dokumentima i aktima, te sa internim propisima i procedurama Agencije za civilno vazduhoplovstvo a obezbjeđeni su i: integrabilnost, otvorenost, proširivost i nadogradnja sistema.

DMS predstavlja logističku podršku svim poslovnim procesima koji se obavljaju u izvršenju aktivnosti Agencije i kvalitetan instrument (oruđe) zaposlenima za efikasnije obavljanje njihovih radnih zadataka.

Očekivane koristi za Agenciju od implementacije DMS su:

- primjena savremenih tehnoloških dostignuća u svim fazama rada i odlučivanja;
- efikasnije upravljanje: resursima, poslovnim procesima, podacima, dokumentima, sadržajem i verzijama dokumenata;
- lakša komunikacija i saradnja između organizacionih jedinica Agencije;
- uspostavljanje centralizovane, kompjuterski podržane evidencije obaveza koje proističu iz utvrđenih strategija, međunarodnih sporazuma, donesenih planova i usvojenih zakona, a u cilju njihove implementacije u radu Agencije i praćenja realizacije radnih zadataka i planova rada;

- uspostavljanje sistema za evidentiranje, klasifikaciju i praćenje obaveza koje proističu iz djelatnosti Agencije određenih prije svega Zakonom o vazdušnom saobraćaju, ali i drugim zakonima i pravnim aktima Crne Gore;
- provjera usklađenosti sa zahtjevima, preporukama, nalazima, stavovima i zaključcima međunarodnih organizacija i institucija iz oblasti vazdušnog saobraćaja;
- Elektronska razmjena, pretraživanje, izdavanje i arhiviranje dokumenata;
- pretraživanje dokumenata i njihovih djelova po oblastima, temama, obrađivačima;
- praćenje realizacije planova rada, radnih zadataka, donesenih zaključaka i drugih obaveza po nosiocima, rokovima, načinu realizacije, subjektima sa kojima se saraduje i komunicira;
- aktivno učešće u radu zaposlenih koji nijesu iz bilo kog razloga prisutni u prostorijama Agencije.

Projekat unapređenja informatičke podrške procesima rada Agencije treba da omogući ostvarenje sljedećih ciljeva:

- podizanje kvaliteta i efikasnosti rada Agencije;
- sistematizovanje, planiranje i praćenje realizacije obaveza koje proističu iz donijetih zakona, utvrđenih strategija i međunarodnih sporazuma;
- poboljšanje evidencije, nadgledanje (eng. monitoring) i kontrola preuzetih obaveza;
- efikasno praćenje realizacije utvrđenih zadataka iz djelatnosti Agencije, kvalitetnije sprovođenje planiranih aktivnosti i s tim u vezi preuzimanje odgovarajućih mjera;
- stvaranje uslova da Agencija pruža efikasniju i potpuniju podršku radu Vlade Crne Gore, njenih stalnih radnih tijela i drugih državnih organa Crne Gore; i
- osigurati čuvanje dokumenata, podataka i kontrolisan pristup informacijama u posjedu Agencije.

Ostali efekti realizacije projekta su:

- bolja koordinacija, horizontalna i vertikalna saradnja između pojedinih organizacionih jedinica;
- obezbjeđivanje pouzdanih i preciznih informacija o svim poslovnim procesima Agencije;
- Unaprijeđenje upravljanja i kontrole poslovnim procesima i skraćivanje vremena za njihovo izvršavanje;
- brži i lakši, ali kontrolisan pristup informacijama; Online pristup dokumentima i informacijama;
- kontrolisan i autorizovan pristup različitim podacima, dokumentima i njihovoj modifikaciji, upravljanje različitim verzijama istog dokumenta;
- eliminisanje mogućih pojava gubljenja dokumenata, neovlašćenog pristupa podacima i dokumentima, izmjena ili uništenja dokumenata; i
- smanjenje ukupnih troškova u poslovanju Agencije.

***

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2020. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2020. godine pripremila Predlog

Izveštaja o radu i Predlog Finansijskog izvještaj za 2019. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvještaja i dostavio ih Vladi na usvajanje.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 30. jula 2020. godine, zaključkom broj: 07-3747 od 06. avgusta 2020. godine, usvojila *Izveštaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu*, sa Izveštajem nezavisnog revizora, kojeg je imenovala Vlada Crne Gore. Usvajajući navedene izvještaje, Vlada Crne Gore je usvojila i zaključke o ostvarenim značajnim rezultatima u radu Agencije i izuzetno pozitivnim finansijskim poslovanju.

U četvrtom kvartalu 2020. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu i Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu*, koje je dostavila Vladi CG na usvajanje. U decembru 2020. godine donešen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu*, koji je objavljen na sajtu Uprave za javne nabavke.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), Nacionalni nadzorni organ (eng. *National Supervisory Authority*, u daljem tekstu: NSA), i kao takva odgovorna je za vršenje stalnog procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima, dominantno kroz aktivnosti **Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe** (ANS sektor). Osim toga, kroz aktivnosti ANS sektora, Agencija sprovodi nadzor u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i Koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC) koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru, u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti.

U nadležnosti ANS sektora je, dakle, nadzor nad cjelokupnim radom Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o. Beograd (u nastavku teksta: SMATSA d.o.o.), kao zajedničkim pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi za Crnu Goru i Republiku Srbiju. Osnivači SMATSA d.o.o. su Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije.

Provjere i inspekcije

Cilj provjere je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi – imalac sertifikata, usaglašen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opštim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, u skladu sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera, i sa drugim sigurnosno regulatornim zahtjevima koji proističu iz Zakona o vazдушnom saobraćaju i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, kao i preuzetih regulativa Evropske unije.

Subjekti nadzora ANS sektora su po nalogu Agencije, uredno dostavljali predloge korektivnih mjera. Procjenu adekvatnosti predloženih korektivnih mjera i rokova za njihovo sprovođenje obavlja tim za provjeru, koji je formiran Rješenjem direktora Agencije, o čemu se potom obavještava subjekat nadzora.

Poslovi inspeksijskog nadzora koji se odnose na pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi obuhvataju, nadzor nad primjenom propisa o uslovima koje mora ispunjavati pružalac usluga u vazdušnoj

plovidbi, tehničkim sistemima i objektima značajnim za sigurnost vazdušnog saobraćaja i to u pogledu ispravnosti, održavanja i pravilnog rada tehničkih sistema, načinu izvršenja operativnih usluga u vazdušnom saobraćaju, usluga komunikacije, navigacije i nadzora, usluga vazduhoplovnog informisanja i usluga vazduhoplovne meteorologije, kao i primjene propisanih postupaka, preporučene prakse i međunarodnih standarda.

U toku 2020. godine izvršeno je sedam (7) inspekcijskih nadzora sprovedenih nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi i to u Tivtu 3, u Podgorici 4.

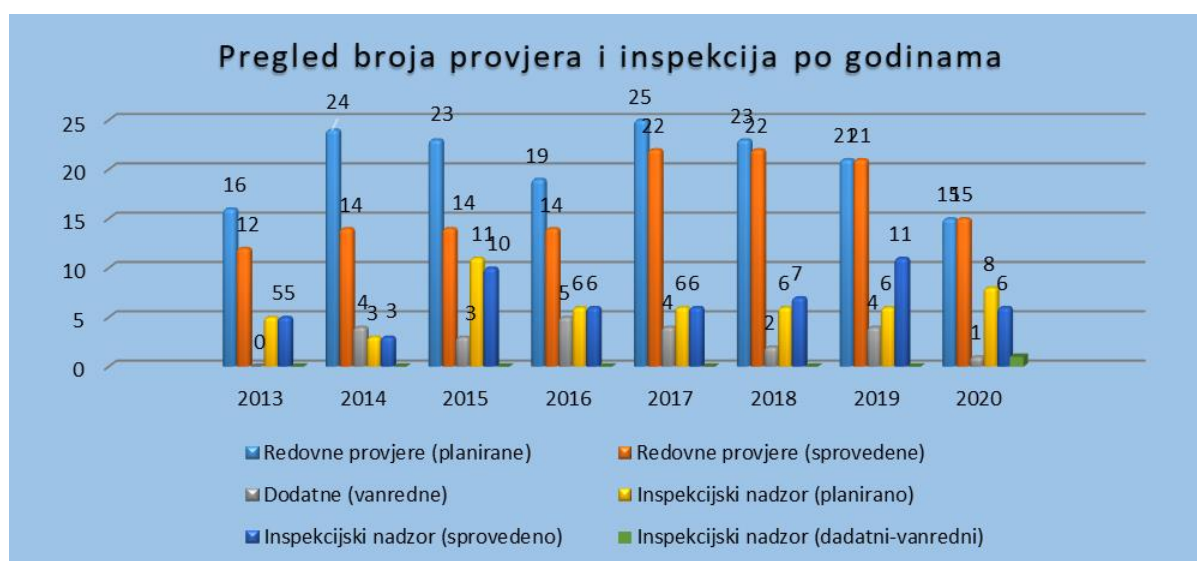
Tokom vršenja inspekcijskih nadzora, subjektima nadzora je ukazano na utvrđene nedostatke i nepravilnosti, ukoliko su konstatovane, i preduzete su mjere kojima se nalaže otklanjanje nepravilnosti.

U skladu sa usvojenim Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, broj 01/2-2886/6-19 od 26.12.2019. godine i izmjenom Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, 01/2-348/19-2886/11 od 24.06.2020. godine (u daljem tekstu Godišnji plan nadzora za 2020. godinu) kao i Godišnjim programom i planom periodičnih provjera pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi za 2020. godinu, ANS-PLN-001, verzija 1.0 od 25.12.2019. godine i verzija 2.0 od 15.06.2020. godine, broj planiranih i sprovedenih provjera prikazan je u Tabeli 1.

Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	15	15
Dodatne (vanredne)		1

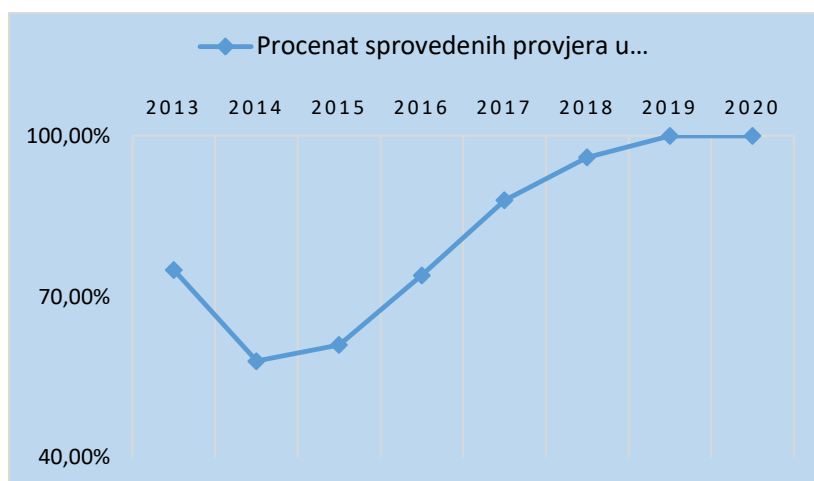
Tabela 1 – Planirane i sprovedene provjere u 2020. godini

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima provjera/inspekcija, razvijenom od strane nadzornika u ANS sektoru, može se zaključiti da je ovlašćeni provjerivač u ANS sektoru okvirno proveo 58 radnih dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem provjera/inspekcija, što predstavlja oko 25% radnog vremena provjerivača. Na nivou ANS sektora, zaključuje se da je približno 48 radnih dana bilo posvećeno aktivnostima provjera/inspekcija odnosno 20% radnih dana u toku 2020. godine, što je oko 10% manje u odnosu na 2019. godinu u kojoj je nivo saobraćaja bio značajno veći.

Slika 4 – Pregled broja provjera i inspekcija po godinama

Slika 5 – Nivo realizovanih provjera u odnosu na plan

Na osnovu grafičkog prikaza se može izvesti zaključak da se bilježi trend rasta nivoa realizacije plana iz godine u godinu. Prikazani grafik predstavlja realizaciju plana koja se tumači stalnim poboljšanjem mehanizma planiranja, ali i objedinjavanjem pojedinačno planiranih provjera. Sve redovne provjere iz Godišnjeg plana nadzora za 2020. godinu su sprovedene, pa se na osnovu toga konstatuje da je dovoljan broj provjera sproveden kako bi se tokom dvogodišnjeg perioda provjerila usaglašenost pružaoca usluga sa primjenljivim sigurnosnim regulatornim zahtjevima u svim relevantnim oblastima funkcionalnog sistema. Od ukupno osam planiranih inspekcija, sprovedeno je šest redovnih i jedna vanredna, pa se može konstatovati da je godišnji plan ispunjen, imajući u vidu drastičan pad nivoa saobraćaja koji je zabilježen tokom 2020. godine. U toku 2020. godine ukazala se potreba za sprovođenjem 1 dodatne provjere.

Nadzor nad uvođenjem promjena u funkcionalni sistem

Zakonom o vazдушnom saobraćaju propisano je da je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi dužan da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme. Promjena u funkcionalnom sistemu predstavlja postupak koji se sprovodi u cilju poboljšanja/održavanja sistema u skladu sa internim (nova oprema ili procedure) ili eksternim (promjene u regulatornom okruženju) potrebama i zahtjevima, a sa krajnjim ciljem održanja ili unapređenja sigurnosti i kvaliteta u pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi.

ANS sektor vrši analizu i procjenu dostavljene sigurnosne argumentacije i, nakon toga, dostavlja odgovarajući odgovor SMATSA d.o.o., za svaku od prethodno navedenih promjena u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o.. Nakon sprovedene analize obavještenja o promjeni i dostavljene sigurnosne argumentacije odlučeno je da 2 promjene (od 11 prijavljenih) u 2020. godini bude predmet nadzora nad promjenom i za koje Agencija izdaje rješenje o odobravanju promjene.

Učestale promjene u funkcionalnom sistemu podrazumijevaju promjene koje su usaglašene/definisane između SMATSA d.o.o., DCV i ACV. Broj dostavljenih učestalih promjena u 2020. godini je 63.

Kalibraža iz vazduha

Kalibraža iz vazduha je provjera kojom se vrši: mjerenje, utvrđivanje usklađenosti rezultata mjerenja sa zadatim specifikacijama i dovođenje parametara u okvire zadatih specifikacija za opremu koja se kalibriše. Kalibražom iz vazduha vrši se provjera zemaljskih navigacionih i nadzornih sistema,

vazduhoplovnih telekomunikacija i opreme za svjetlosnu signalizaciju na aerodromima, sa ciljem da parametri navedenih sistema zadovolje zahtjeve za eksploataciju.

Iako su mjere za sprječavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprječavanje prenošenja novog koronavirusa obuhvatale zatvaranje državnih granica i ograničavanje kretanja stranih i domaćih državljana, blagovremeno su obezbijeđena potrebna odobrenja za redovno sprovođenje kalibraže iz vazduha. Na osnovu toga, u 2020. godini je u Crnoj Gori izvršeno pet kalibraža iz vazduha – u maju i novembru po dvije i u decembru jedna.

Ostvareni nivo sigurnosti

U vazдушnom prostoru u kojem SMATSA doo pruža usluge, do 2020. godine, bilježio se stalni rast broja operacija. Međutim, zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19 u 2020. godini došlo je do značajnog smanjenja obima vazdušnog saobraćaja. Podaci o godišnjem broju operacija su prikazani u Tabeli 3:

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broj preleta	544 121	591 586	604 055	635.098	695.235	740.670	326.324
Broj polijetanja i slijetanja	82 980	84 454	87 448	91.613	96,088	103.020	48.046

Tabela 1 – Nivoi saobraćaja u FIR Beograd

U skladu sa internim procedurama, Agencija vrši analizu sigurnosnih indikatora za prethodnu godinu do kraja prvog kvartala tekuće godine.

Analiza sigurnosnih indikatora, na osnovu ulaznih podataka koje je dostavila SMATSA d.o.o. i uporednih podataka iz baze Agencije, pokazala je da SMATSA d.o.o. funkcioniše u okvirima definisanim prihvatljivim nivoima sigurnosti.

Krizni menadžment (Crisis Management)

Do sada nezabilježena kriza sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, izazvana pandemijom COVID-19, obilježila je 2020. godinu. U takvim okolnostima, do punog izražaja je došao krizni menadžment i postupanje u vanrednim okolnostima kako bi se obezbijedilo kontinuirano izvršavanje poslovnih obaveza.

Evropska ćelija za koordinaciju tokom kriznih situacija u vazduhoplovstvu (*European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC*), osnovana pod okriljem EUROCONTROL-a, ustanovila je, kroz različite aktivnosti u oblasti kriznog menadžmenta, potrebu za definisanjem protokola i procedura u oblasti kriznog menadžmenta, odnosno o koordinaciji i postupanju u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu. Upravo tokom 2020. godine se pokazalo izuzetno važnim učešće Agencije u aktivnostima ove jedinice, zbog opštepoznatog uticaja koji je pandemija COVID-19 imala na vazdušni saobraćaj, a samim tim i na evropsku rutnu mrežu i situaciju u vazдушnom prostoru.

U vezi sa krizom na evropskoj rutnoj mreži izazvanom COVID-19 predstavnici ANS sektora su redovno prisustvovali telekonferencijama EUROCONTROL EACCC sekretarijata (održano je više od 20 telekonferencija do sada). Tokom prethodnog perioda aktivno su pratili preporuke i sarađivali sa nadležnim nacionalnim državnim organima i sa predstavnicima pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi, objavljen je veliki broj NOTAM-a u skladu sa preporukama i naredbama nadležnih

zdravstvenih organa i redovno su obavještavali EUROCONTROL dostavljanjem odgovarajućih informacija o aktuelnoj situaciji u državi i preduzetim mjerama.

Počevši od marta 2020. godine, na svakodnevnom nivou se prati saobraćajna situacija i vrši analiza uticaja pandemije COVID-19 na broj preleta u crnogorskom vazдушnom prostoru i na broj operacija na crnogorskim aerodromima.

Agencija je pratila sve preporuke i inicijative ICAO, EASA i EUROCONTROL u vezi sa potrebnim reakcijama na pandemiju COVID-19, pa je shodno tome objavljena Sigurnosna direktiva o obaveznom postupanju vazduhoplovnih subjekata u cilju suzbijanja i eventualnog širenja korona virusa COVID-19. Takođe, odobrena su odgovarajuća izuzeća od primjene propisanih rokova važenja dozvola, ovlašćenja, sertifikata, uvjerenja i potvrda za kontrolore letenja, ali i za ostalo vazduhoplovno osoblje, u skladu sa potrebama.

Tehnička saradnja u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi i plan zajedničkih aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije

Imajući u vidu uspješnost i efikasnost dosadašnjeg zajedničkog vršenja nadzora nad zajedničkim pružaocem usluga u vazdušnoj plovitbi, kao i odredbe Sporazuma o saradnji u oblasti vazdušnog saobraćaja između Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanog 3. februara 2012. godine u Beogradu, kojim je utvrđeno da će strane stvarati uslove za potpisivanje odgovarajućih tehničkih sporazuma dvije vazduhoplovne vlasti, čime će omogućiti Direktoratu i Agenciji unapređenje postojeće saradnje iz domena svojih nadležnosti, 26.06.2019. godine direktori Agencije i Direktorata potpisali su Sporazum o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi (u nastavku teksta: Sporazum). Stupanjem na snagu ovog sporazuma prestao je da važi Memorandum o razumijevanju iz novembra 2015. godine i ostvareno je značajno unapređenje saradnje potpisnica u kompletnoj ATM/ANS oblasti, a posebno u vršenju zajedničkog nadzora nad radom SMATSA d.o.o. u oblasti osposobljavanja kontrolora letenja, koja nije bila predviđena odredbama Memoranduma o razumijevanju.

Direktorat i Agencija su potom, na osnovu člana 1 stav 8 Sporazuma, potpisali i Proceduru o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi, koja se primjenjuje od 26.08.2019. godine. Ovom procedurom detaljnije su propisani postupci izrade i usaglašavanja godišnjih programa i planova provjera, sprovođenja zajedničkih provjera iz predmeta Sporazuma, razmjene podataka iz evidencija sprovedenih provjera, saradnje prilikom razmatranja dokumentacije i procedura pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi i odlučivanja o njihovom odobravanju, saradnje prilikom analiziranja dostavljene sigurnosne argumentacije prije uvođenja promjena u funkcionalni sistem i odlučivanja o prihvatanju planirane promjene, izrade zajedničkog AST izvještaja i dr.

Iako je 2020. godinu obilježila pandemija korona virusa (COVID-19), koja je značajno uticala na sve sfere života na globalnom nivou i prouzrokovala do sada nezabilježenu krizu sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, tokom ove godine su sprovedene brojne aktivnosti u cilju realizacije Sporazuma i unapređenja saradnje Direktorata i Agencije.

Direktorat i Agencija su u potpunosti realizovali planove po pitanju sprovođenja zajedničkog nadzora nad SMATSA d.o.o. tokom 2020. godine, uprkos brojnim poteškoćama poput zatvaranja državnih granica i obustavljanja vazdušnog saobraćaja, uvođenja posebnih restriktivnih mjera u vidu karantina, samoizolacije, i sl.

U skladu sa Godišnjim programom i planom periodičnih provjera nad SMATSA d.o.o. za 2020. godinu, verzija 1.0, prvo je sprovedena zajednička provjera primjene Pravilnika o dozvolama i osposobljavanju kontrolora letenja. Provjera je sprovedena u Centru za obuku ANS osoblja u Beogradu, dana 12.03.2020. godine.

Imajući u vidu situaciju uzrokovanu pandemijom COVID-19, Agencija i Direktorat su nakon međusobne koordinacije ažurirali Godišnji program i plan periodičnih provjera nad SMATSA d.o.o. za 2020. godinu, verzija 2.0, na osnovu kojeg su sprovedene preostale tri zajedničke provjere:

- ASM/ATFCM provjera (sprovedena tokom jula);
- CNS/DPS provjera (sprovedena tokom avgusta i septembra);
- provjera pružanja usluga ATS/AIS/CNS/MET, kao i Regulative 376/2014 (sprovedena tokom oktobra).

Shodno važećim mjerama u Crnoj Gori i Republici Srbiji, a imajući u vidu ograničenja po pitanju službenih putovanja i cjelokupnu situaciju, navedene provjere su sprovedene on-line, odnosno uz komunikaciju putem IT sredstava.

Tokom 2020. godine nadzornici Agencije i inspektori Direktorata su redovno i uspješno sarađivali i u sklopu nadzora nad promjenama u funkcionalnom sistemu koje je uvela SMATSA, poput unapređenja TopSky ATC sistema – Step 1.2, uvođenje VoIP protokola u operativnu upotrebu, AFTN/AMHS sistem – Korak 3, primjena normi međusobnog razdvajanja GAT saobraćaja, implementacija LARA sistema i dr.

Takođe, između predstavnika Agencije i Direktorata je vršena konstantna koordinacija u vezi učestalih promjena.

Predstavnici Agencije i Direktorata su se usaglasili o zajedničkom stavu po pitanju kriterijuma za vršenje nadzora, odnosno međusobno usaglasili stavove u cilju pripremnih aktivnosti i postizanja pune implementacije Uredbe 2017/373, kako bi se jedinstveno nastupalo prema SMATSA d.o.o.. Trilateralni sastanci na temu implementacije Regulative 2017/373 između ACV-DCV-SMATSA se redovno održavaju putem video veze, jednom nedjeljno.

U sklopu saradnje sa EUROCONTROL u okviru Support-to State programa, sastanak predstavnika Direktorata, Agencije i EUROCONTROL, održan je u Beogradu tokom marta 2020. godine, kada je dogovoren niz aktivnosti za 2020. i 2021. godinu. Međutim, u kasnijoj komunikaciji sa EUROCONTROL i zbog cjelokupne situacije izazvane pandemijom COVID-19, većina ovih aktivnosti su odložene do daljnjeg.

U skladu sa Sporazumom i zajedničkom procedurom, u toku decembra mjeseca usaglašen je predlog Godišnjeg programa i plana provjera nad SMATSA d.o.o. za 2021. godinu. Ovim dokumentom planirano je sprovođenje pet zajedničkih provjera u CKL Beograd i drugim centralizovanim jedinicama SMATSA d.o.o. (provjera usaglašenosti sa zahtjevima za obuku kontrolora letenja, ASM/ATFCM provjera, provjera po ATM/ANS, provjera po CNS 373, 1206, 262, provjera po ATS, AIS, SERA, MET).

Na inicijativu Agencije i Direktorata zajednički pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi SMATSA d.o.o. je izradila i dostavila Plan za normalizaciju pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi, ANS.PLN.019.

TOP SKY – ATC sistem Korak 2

Strategijom poslovanja SMATSA d.o.o., planirano je da se unaprijedi glavni operativni ATM sistem – TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom upravljanja

Programom modernizacije kontrole letenja – SUSAN (*SMATSA Upgrade of System for Air Navigation*), predviđeno je da se unapređenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze, i to:

- korak 1 faza 1: unapređenje softvera FAMUS TopSky-ATC sistema,
- korak 1 faza 2: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa proširenjem sistema, i
- korak 2: unapređenje funkcionalnosti Data Processing System (DPS) u okviru TopSky-ATC sistema, kojima se obezbjeđuju sve SESAR funkcionalnosti zahtijevane regulativama Evropske Komisije.

Unapređenjem funkcionalnosti sa prelaskom na TopSky-ATC sistem Korak 2, izvršiće se nadogradnja softvera i hardvera ATM sistema SMATSA d.o.o. koja obuhvata: dodavanje većeg broja novih funkcionalnosti i alata za efikasnije i sigurnije planiranje i vršenje poslova kontrole letenja, unapređenja korisničkih funkcionalnosti, data link funkcionalnosti, predikcije trajektorije, kao i niz unapređenja već postojećih funkcionalnosti ovog složenog sistema. Unapređenja će uticati na smanjenje radnog opterećenja kontrolora letenja koji koriste ovaj sistem i automatizovati neke veće postojeće procese, čime će se znatno olakšati rad, kako na pripremanju tako i u korišćenju sistema.

Unapređenjima softvera u svrhu podrške povećanja kapaciteta u pružanju usluga kontrole letenja, obezbjeđuje SMATSA d.o.o. poziciju iz koje sa svojim resursima može prihvatiti i vazduhoplove u slučajevima kada susjedne kontrole letenja u regionu ne mogu da prihvate saobraćaj kao i u slučaju inicijativa koje podrazumijevaju reorganizacije vazdušnog prostora i potencijalno pružanje usluga i međugraničnu saradnju (*cross-border*).

Ovim unapređenjem TopSky – ATC sistem softvera postiže se interoperabilnost sistema i njegova kompatibilnost sa sistemima susjednih pružalaca usluga u vazdušnoj plovitbi, što je jedan od primarnih regulatornih zahtjeva Evropske komisije. Unapređenje Korak 2 omogućava da ATM sistem za obradu podataka SMATSA d.o.o. bude u skladu i u predviđenim rokovima definisanim regulativom Evropske komisije EC 716/2014, ATM Master planom i SESAR DP 2015 (*Deployment programom*).

Planirano unapređenje predstavlja veoma kompleksnu i obimnu promjenu u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o.. Planirani rok za implementaciju navedene promjene, na osnovu dostavljenog obavještenja od strane SMATSA d.o.o., je kraj januara 2022. godine.

Provjere koje će sprovoditi Tim za provjere se odnose na provjeru dostavljene dokumentacije, provjere na licu mjesta u operativnim jedinicama SMATSA d.o.o., kao i provjera postupanja SMATSA d.o.o. tokom testiranja unaprijeđenog sistema u fabrici (Factory Acceptance Tests) na lokaciji proizvođača TopSky-ATC sistema.

Zamjena radio stanica sistema za govornu komunikaciju zemlja – zemlja ICOM GG u AKL Tivat

SMATSA d.o.o. je dostavila Obaveštenje o planiranoj zamjeni radio stanica sistema za govornu komunikaciju zemlja-zemlja ICOM GG u AKL Tivat. Imajući u vidu dostavljenu analizu i kompleksnost procesa, s obzirom da se mijenja koncept radio mreže za govornu komunikaciju zemlja-zemlja, da je navedena promjena inicirana od preduzeća Aerodromi Crne Gore AD, kao vlasnika radio mreže za govornu komunikaciju zemlja-zemlja, i da je SMATSA d.o.o. odgovorna za snimanje govorne komunikacije i provjeru kvaliteta snimaka ostvarene radio komunikacije, odlučeno je da se vrši nadzor nad uvođenjem promjene, da je promjena predmet odobravanja Agencije i da je potrebno dostavljanje dodatne dokumentacije.

U obrazloženju planirane promjene u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o. navedene su pretpostavke koje se moraju obezbijediti i ispuniti za izvršenje promjene, planirani način testiranja i

implementiranja promjene, kojima se obezbjeđuje da proces neće imati negativnog uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Sve aktivnosti po pitanju zamjene radio sistema za govornu komunikaciju zemlja-zemlja ICOM GG u AKL Podgorica su detaljno praćene od strane Agencije. Sve nove stanice u vlasništvu Aerodroma Crne Gore podešene tako da jedan kanal ostaje u analognom modu, dok su ostali kanali već prepodešeni na digitalni. Na taj način je omogućeno da koegzistiraju postojeća i nova tehnologija, pa je time i prelazak na novi sistema olakšan i sa sobom nosi mnogo manje rizike.

Planirano je da se kroz Sporazum o koordinaciji između AD Tivat i SMATSA d.o.o. – AKL Tivat, u duhu dobre saradnje strana potpisnica, uspostavi mehanizam izvještavanja od strane Aerodroma Tivat, koji će obuhvatiti praćenje prepoznatih opasnosti. Definisaće se nivo usluge servisa govorne komunikacije zemlja-zemlja, kroz parametre ispoljavanja opasnosti gubitka radio servisa govorne komunikacije zemlja-zemlja. Ukoliko dođe do odstupanja od očekivanih parametara sistema i ispoljavanja opasnosti, Aerodrom Tivat će se uraditi analizu događaja, obrazložiti uzroke i preduzeti mjere da do gubitka servisa ne dođe.

Usljed potrebe za dodatnim usaglašavanjem dokumentacije neophodne za implementaciju promjene, prvobitno planirani datum puštanja u rad će biti odložen.

Uvođenje VoIP protokola u operativnu upotrebu

Programom modernizacije kontrole letenja SUSAN, kroz projekat SMATSA IP komunikaciona mreža, između ostalog, predviđena je nabavka i implementacija opreme neophodne za operativnu realizaciju VoIP protokola. Predviđeno je da VoIP protokol koristi *native* IP funkcionalnost u okviru telekomunikacione mreže SMATSA d.o.o. koja se takođe uvodi kroz pomenuti projekat.

Predmet promjene kojom se bavi dostavljena sigurnosna analiza je početak prenosa govora korišćenjem IP protokola, odnosno uvođenje Voice over IP (VoIP) protokola u operativnu upotrebu.

Planiranim priključenjem na NewPENS (*New Pan European Network Services*) mrežu stvaraju se uslovi za realizaciju govorne koordinacije sa susjednim kontrolama letenja korišćenjem IP protokola.

U 2020. godini je uspješno realizovan prijem na lokaciji u drugoj fazi projekta, u februaru 2020. godine. Prijem na lokaciji u trećoj fazi projekta nije sproveden u maju mjesecu kao što je bilo prvobitno planirano, zbog poznate situacije sa COVID-19 virusom i odložen je za kraj januara 2021. godine.

Promjena je izuzetno tehnički zahtjevna, okvirni vremenski raspored u kome će se sprovoditi navedene aktivnosti je period 2020-2021 godine, plan tranzicije može biti predmet izmjene, u slučaju da se tokom realizacije promene pojave razlozi za odstupanje od navedenog vremenskog rasporeda.

RASARAC (Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje)

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje (*Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee – RASARAC*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovina, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a.

Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine, donijela Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u. Na istoj sjednici Vlada je donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će

učestvovati u radu RASARAC-a. Predstavnik Crne Gore koji učestvuju u radu RASARAC-a delegirani su iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno deset sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnik Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 – nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju najviše strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti komiteta.

Agencija nastavlja sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada su organizovane dvije obuke za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru, a u predstojećem periodu biće intenzivirane aktivnosti u cilju usvajanja međudržavnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu kojim se definiše okvir za saradnju između država koje učestvuju u radu RASARAC. Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, potpisivanjem ovog sporazuma stvoreni su dobri preduslovi za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Konvencije za međunarodno civilno vazduhoplovstvo (tzv. Čikaška konvencija, iz 1944. godine). Slovenija, kao država koja je predsjedavala radom RASARAC-a tokom 2019. godine, je obavijestila sve članice RASARAC-a da je pismo i predlog SAR sporazuma diplomatskim putem prosljeđen svim članicama RASARAC-a tj. njihovim ministarstvima nadležnim za saobraćaj. Međutim, Agencija je od strane Ministarstva za kapitalne investicije primila informaciju da oni nijesu dobili navedeni dopis i predlog SAR sporazuma, o čemu su predstavnici Slovenije u RASARAC povratno informisani.

Na posljednjem 10. sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spašavanje (RASARAC) održanom 06.11.2019. godine u Ljubljani, izvršena je primopredaja dužnosti između Slovenije i Bosne i Hercegovine, koja je bila određena kao država koja će predsjedavati radom RASARAC-a tokom 2020. godine. Kako zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19 nije bilo moguće održavanje sastanaka Upravnog odbora i Ekspertskog tima, sve članice i posmatrači RASARAC-a su se složili sa predlogom Direkcije za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine da se zvanični sastanci RASARAC-a i predsjedavanje BiH odlože za 2021. godinu.

Shodno Memorandumu o razumijevanju između JRCC (*Joint Rescue Coordination Centre*) Larnaca i RASARAC-a, potpisanom u novembru 2018. godine, JRCC Larnaca članicama RASARAC-a pruža besplatne teorijske i praktične obuke u periodu od 2018-2020. godine. Zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19 predstavnici JRCC Larnaca su predložili odlaganje planirane obuke za 2020. za narednu 2021. godinu kao i produženje važenja MoU za 2022. godinu.

ICAO EUR radna grupa za traganje i spasavanje (ICAO EUR search and rescue task force – SAR TF)

Na prvom sastanku Grupe za planiranje evropskog vazduhoplovnog sistema (EASPG), održanog od 02. do 06. decembra 2019. godine, ICAO EUR/NAT kancelarija je osnovala ICAO EUR radnu grupu za traganje i spašavanje – ICAO EUR Search and Rescue Task Force.

Navedena grupa je osnovana sa prvenstvenim ciljem da razvije standardizovani program obuke za SAR inspektore, kao i da razvije Smjernice za primjenu i praćenje SAR (*Preferred SAR Capability Specifications – PSCS*) iz EUR plana i promovisanje unapređenja i poboljšanja regionalnih SAR kapaciteta u EUR regionu.

Tokom 2020. godine predstavnici ANS sektora su aktivno učestvovali u radu podgrupe A čiji se zadatak odnosio na izradu Standardizovanog programa obuke za osoblje inspektorata za traganje i spašavanje (SAR). Očekivani rok za izradu Standardizovanog programa obuke je bio dvije godine, međutim navedeni zadatak je uspješno realizovan u 2020. godini.

Zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19, sastanci SAR TF su se održavali putem telekonferencija i održano ih je ukupno pet. Na sastancima je učestvovalo 35 od 56 država iz EUR regiona, uključujući NAT, predstavnici međunarodnih organizacija kao što su ICAO, IMO, Cospas-Sarsat, IFALDA i IFALPA. Učesnici su pored aktivnosti u radu podgrupa imali priliku da se informišu o organizaciji SAR vebinara (ICAO, ECTL), MCC, SAR obukama, SAR opremi, SAR u Covid-19, SAR plana, SAR aktivnostima u drugim ICAO regionima, ICAO GADSS itd.

EASA kontrolna posjeta u oblasti ATM/ANS

Evropska agencija za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) je u Crnoj Gori sprovela kontrolnu posjetu u oblasti ATM/ANS, u periodu od 2. do 5. jula 2019. godine, u cilju utvrđivanja stepena usaglašenosti sa propisima EU, koje su u naš pravni sistem prenijete kroz posebne pravilnike. Kontrolna posjeta je sprovedena prvenstveno u Agenciji, a potom i u Terminalnoj kontroli letenja Podgorica, glavnoj operativnoj organizacionoj jedinici SMATSA d.o.o. u Crnoj Gori.

Shodno rezultatima EASA provjere, utvrđen je mali broj neusaglašenosti, na nivou približno istom kao i 2015. godine, što je tada predstavljao svojevrsan pozitivan rekord po broju nalaza na evropskom nivou u oblasti ATM/ANS.

Tokom 2020. godine su dovršene aktivnosti na zaključivanju preostalih nalaza, što je uključivalo kontinuiranu koordinaciju sa nadležnim pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, operatorom letišta Ćemovsko polje i Kapino polje, predstavnicima ostalih nadležnih institucija poput Ministarstva za kapitalne investicije i Ministarstva odbrane, sa jedne strane, kao i sa nadležnim predstavnicima EASA sa druge strane. Sprovedenim aktivnostima je unaprijeđena sigurnost i efikasnost sistema civilnog vazdušnog saobraćaja i otklonjeni su svi nalazi utvrđeni tokom EASA provjere, odnosno potvrđena je usaglašenost sa svim primjenjivim evropskim propisima u oblasti ATM/ANS.

Imajući u vidu broj utvrđenih nalaza, kao i činjenicu da su nalazi otklonjeni prije planiranog krajnjeg roka i već tokom 2020. godine, može se konstatovati ostvarivanje odličnog rezultata i smatrati da je Agencija ovaj zadatak izuzetno uspješno realizovala.

Ostvareni rezultat posebno dobija na značaju imajući u vidu činjenicu da su brojne sprovedene korektivne aktivnosti bile znatno usporene zbog globalnog uticaja pandemije covid-19 i preventivnih mjera koje su tokom 2020. godine bile na snazi.

Normativne aktivnosti

Pored doprinosa u pripremi za donošenje podzakonskih akata navedenih u Poglavlju V, u toku 2020. godine ANS sektor je dao veliki doprinos brojnih internih i eksternih dokumenata. Između ostalog, u Sektoru su pripremljene stručne osnove i za dokumente u nadležnosti Nacionalnog odbora za upravljanje vazдушnim prostorom – Prioriteti i principi za raspodjelu vazdušnog prostora, Politika upravljanja vazдушnim prostorom i Strategija za primjenu PBN koncepta u crnogorskom vazдушnom prostoru. Takođe, Sektor je vršio pripremanje predloga izmjena vazdušnog prostora za izmjene aerodromskih zona – ATZ (*Aerodrom Traffic Zone*) Čemovsko polje, ATZ Kapino polje i ATZ Dolac, zatim posredovanje između SMATSA d.o.o. i Ministarstva odbrane u cilju formiranja i osposobljavanja mješovite civilno-vojne jedinice za upravljanje vazдушnim prostorom (*Airspace Management Cell – AMC*), koordinaciju sa SMATSA d.o.o. u cilju usaglašavanja procesa odobravanja SMATSA PBN plana tranzicije za Crnu Goru, a učestvovao je i u komunikaciji sa NATO u cilju ukidanja NATO oblasti iznad Jadranskog mora (PAM zone i CLASKO i MAINSTREET 3 koridori) koje se više ne koriste.

Najveći dio aktivnosti u **Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja** odnosio se na realizaciju nadzora shodno Planu inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu. Prvobitni Plan inspekcijskih i kontinuiranih nadzora za 2020. godinu je revidiran 24.06.2020. godine zbog velikog uticaja pandemije na vazduhoplovne aktivnosti, gotovo kod svih subjekata nadzora. Svi vazduhoplovni subjekti su imali značajan pad aktivnosti u odnosu na 2019. godinu, što je u velikoj mjeri uticalo i na realizaciju Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora. Pored revizije samog broja predviđenih nadzora promijenjen je, u većini slučajeva, i način obavljanja nadzora pa je, gdje je bilo moguće, nadzor obavljan „na daljinu“, korišćenjem web servisa za komunikaciju (Webex, Zoom...). Tamo gdje realizacija nadzora nije mogla biti obavljena „na daljinu“ pristupalo se ili realizaciji dijela nadzora na licu mjesta ili je, ako nije bilo mogućnosti za realizaciju nadzora na licu mjesta, takav nadzor bio odložen do sticanja uslova za njegovu realizaciju.

Predmet nadzora u oblasti vazdušnih operacija bili su sljedeći vazduhoplovni subjekti: Montenegro Airlines (ME.AOC.001), Adriatic Airways (ME.AOC.002) i Adriatic Aviation (ME.AOC.003). Sva tri subjekta su imala značajno manji broj operacija vazduhoplova, a krajem 2020. godine Montenegro Airlines je usljed teške finansijske situacije prekinuo vršenje operacija. Ukupno je kod ova tri subjekta konstatovano osam nalaza koji se, kao i proteklih godina, odnose na oblasti sistema upravljanja subjekata, što potencira dodatnu pažnju stručnih službi ovog sektora. Aktuelna situacija sa pandemijom imala je i ima još veće negativne posljedice kada su u pitanju aktivnosti nekomercijalnih vazdušnih operatora. Primjereno ovoj situaciji nije bilo za očekivati ni realizaciju odgovarajućih aktivnosti nadzora. Primjera radi, aktivnosti paraglajdinga i, uopšte, aktivnosti u oblasti sportskog vazduhoplovstva, bile su na izuzetno niskom nivou. Ranijih godina je naročito oblast paraglajdinga bila predmet brojnih inspekcijskih nadzora.

Ukupno tri odobrene organizacije za obuku letačkog osoblja bile su predmet nadzora u 2020. godini. Radi se o sljedećim organizacijama: Flight Academy Montenegro (ME.ATO.001), Airways Aviation Academy (ME.ATO.002) i MUP Academy (ME.ATO.003). Kao i slučaju vazdušnih operacija i ove organizacije su imale jako nizak nivo aktivnosti. Broj realizovanih nadzora, u odnosu na prvobitni plan nadzora je bio na nivou od 30% i tokom nadozra konstatovano je ukupno 15 nalaza. U ovoj oblasti najveće pažnja se poklanja realizaciji nadzora konkretnih aktivnosti – teoretska i praktična obuka pilotskog osoblja. S obzirom da je i broj ovih aktivnosti bio jako limitiran samim tim je realizovan znatno manji broj nadzora. U okviru odobrenih organizacija za obuku pilota tokom 2020.

godine realizovano je ukupno 25 obuka, što predstavlja značajno manji broj nego što je to bilo u prethodnim godinama.

Predmet nadzora je bila i Organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti MUP (ME.MG.0004), kao i odobrena Organizacija za održavanje vazduhoplova Montenegro Airlines (ME.145.0001). Ukupno je konstatovano četiri nalaza koji se, kao ni prethodno pomenuti, ne mogu okarakterisati kao ozbiljniji. Preciznije, radi se o nalazima kategorije 2.

Jedna od vrlo važnih aktivnosti jesu periodične inspekcije plovidbenosti vazduhoplova. Tokom 2020. godine realizovane su inspekcije na vazduhoplovima sljedećih registarskih oznaka: 40-AOM, 40-EAC, 40-DNA i 40-AOC. Konstatovano je ukupno osam nalaza koji su svrstani u kategoriju nalaza manje ozbiljnosti.

Tokom 2020. godine realizovani su i nadzori kod operatora letilišta Ćemovsko polje i Kapino polje, kao i kod kompanije AD Montenegro Airlines, pružalac usluga zemaljskog opsluživanja aviona. Konstatovano je ukupno 12 nalaza pri čemu je posebna pažnja posvećena nalazima i rješavanju pitanja mogućnosti izvođenja operacija na letilištu Ćemovsko polje, imajući u vidu da se ovo letilište nalazi u oblasti kontrolisanog vazdušnog prostora koji obuhvata i utiče na odvijanje operacija u vazdušnom prostoru Aerodroma Podgorica.

Pored nadzora nad domaćim subjektima planirani su i nadzori nad stranim operatorima. Izmijenjenim planom procjene sigurnosti stranih vazduhoplova na platformi (RAMP-SAFA) za 2020. godinu (zbog ogromnog pada saobraćaja uzrokovanog pandemijom) bila je predviđena realizacija 18 RAMP inspekcije. Na kraju su, ipak, izvršene 22 inspekcije. Plan je premašen zbog potrebe odražavanja validnosti inspektorskih kvalifikacija. Samo na jednoj inspekciji uočeni su nedostaci tj. nalazi. Konstatovan je jedan nalaz kategorije 1 a, takođe, i jedan nalaz kategorije G (primjedba), koji se ne ubraja u ukupan broj nalaza. Podaci sa inspekcija su u SAFA bazu unošeni na vrijeme, u okviru propisanog roka od 15 radnih dana.

***

Veliki porast broja evidentiranih operatora bespilotnih vazduhoplova bio je karakterističan i za 2020. godinu. Na kraju 2020. godine ukupno je bilo 708 evidentiranih operatora dronova, a u samoj 2020. godini novoevidentiranih je 195.

Zainteresovanost pravnih i fizičkih lica za operacije ovih vazduhoplova i interesovanje šire javnosti u vezi sa ovim operacijama zahtjevali su jaku medijsku zastupljenost i intenzivnu komunikaciju stručnih službi Agencije. Tom prilikom se mnogo radilo na promociji regulatornih okvira za ovu oblast ali, takođe, i na komunikaciji i koordinaciji sa državnim organima koji imaju nadležnosti u ovoj oblasti, po raznim osnovama (zaštita frekventnog opsega, zaštita vazdušnog prostora, uvoz bespilotnih vazduhoplova, pitanja bezbjednosti, pitanja zaštite privatnosti i dr). Ova oblast ima tendenciju daljnjeg izrazitog rasta i samim tim značajnog uticaja na aktivnosti Sektora, pa i Agencije u cjelini. Ono što je posebno obilježilo 2020. godinu je činjenica da se povećava broj operatora koji žele izvoditi operacije u naseljenim mjestima ili u njihovoj blizini. Ovakvi slučajevi se tretiraju sa posebnom pažnjom jer su u najvećem broju slučajeva operatori vazduhoplova u obavezi da dostave prihvatljivu procjenu rizika, tj. potrebno je da predlože posebne aktivnosti u cilju ublažavanja rizika, koje moraju biti prihvatljive stručnim službama Agencije.

***

U Tabeli 2 je prikazan broj dozvola letačkog osoblja i dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta, razvrstan po kategorijama.

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	47	28	1	0	76	79
		H	3	0	0	0	3	
Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	34	7	7	0	48	70
		H	22	0	0	0	22	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola privatnog pilota	PPL	A	69	4	7	0	80	84
		H	4	0	0	0	4	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL		0	0	3	0	3	3
Dozvola pilota jedrilice	SPL		0	0	5	0	5	5
Dozvola pilota lakog vazduhoplova	LAPL		0	0	0	0	0	0
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta	FDL		0	0	13	0	13	13
Dozvola pilota paraglajdera	PgL		0	0	0	33	33	33
Dozvola padobranca	PL		0	0	0	14	14	14
Dozvola pilota zmaja	HgL		0	0	0	2	2	2

Tabela 2 – Dozvole letačkog osoblja i osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta

U Registru civilnih vazduhoplova upisano je 33 vazduhoplova.

U toku 2020. godine izvršene je jedna provjera u cilju izdavanja uvjerenja o plovidbenosti i izdata je jedna potvrda o provjeri plovidbenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 48 važećih dozvola za održavanje i prepravke vazduhoplova i tri dozvole za održavanje komponenti vazduhoplova.

Odobren je jedan novi program za održavanje vazduhoplova i devet izmjena već postojećih programa održavanja vazduhoplova.

Odobrene su dvije izmjene priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i dvije izmjene priručnika organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova.

Tokom 2020. godine su odobrene dvije vazduhoplovne priredbe – jedna paraglajding i jedna padobranska.

U ovom sektoru je tokom 2020. godine izvršeno ažuriranje više internih dokumenata kako bi došlo do njihovog usklađivanja sa regulatornim promjenama ali i kao posljedica konstatovanih zaključaka o potrebi njihovog poboljšanja i otklanjanja nedostataka.

Većina aktivnosti, pa čak i internih, se zbog vanrednih okolnosti odvijala „na daljinu“, što je na izvjestan način umanjilo intezitet svih aktivnosti ali su, sa druge strane, iskorišćeni svi drugi raspoloživi modeli za komunikaciju.

U Sektoru je u gotovo svim oblastima došlo do izdavanja izuzeća, shodno ICAO i EASA preporukama, usljed vrlo limitiranih mogućnosti ili nemogućnosti realizacije pojedinih aktivnosti koje su podrazumijevale slobodno kretanje ljudi i robe, a što je takođe limitirano okolnostima uzrokovanih pandemijom. Sasvim je izvjesno da će oporavak vazduhoplovnih subjekata i povratak na obim aktivnosti kakav je bio 2019. godine biti dugotrajan proces. Povratak na „normalni“ režim rada će podrazumijevati dodatnu pažnju i brojne atipične aktivnosti vazduhoplovnih subjekata i Agencije kako bi se ublažio rizik po sigurnost vazdušnog saobraćaja koji je nastao usljed vanrednih okolnosti i nemogućnosti obnavljanja i zadržavanja zahtjevanih vještina i operativnih performansi.

Bitno je napomenuti da su se objavljivanjem Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG“ broj 108/2020) po prvi put u oblast plovidbenosti uveli regulatorni zahtjevi o uspostavljanju sistema upravljanja sigurnošću. Ova regulatorna promjena je već uslovlila pripreme aktivnosti u Odsjeku vazduhoplova i preliminarnu komunikaciju sa relevantnim vazduhoplovnim subjektima.

Uvođenje funkcije **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*), zajedno sa tijelima **Odbor za analizu sigurnosti** (*Safety Review Board – SRB*) i **Grupa za analizu sigurnosnih rizika** (*Safety Risk Group – SRG*), značajno je obilježilo aktivnosti Agencije u pogledu unapređenja standarda sigurnosti.

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i najbolju moguću upotrebu ograničenih tehničkih resursa.

Nacionalni okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti definisan je Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja, Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima. Nacionalni zahtjevi su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz EU regulative i iz odredbi ICAO

Aneksa 19 Čikaške konvencije. Na nivou Evropske Unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Uz program sigurnosti, izrađuje se i adekvatan plan sigurnosti koji sadrži mjere koje država planira da preduzme u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim se utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO i programom Agencije Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA). Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, Vlada CG je u avgustu 2020. godine donijela aktuelnu verziju Programa sigurnosti. Agencija je tokom 2020. godine inicirala i pripremila izmjene Plana sigurnosti i Sigurnosnih indikatora u cilju njihovog ažuriranja. S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, u skladu sa svojim nadležnostima, Agencija kontinuirano radi na sprovođenju Programa sigurnosti i Plana sigurnosti i odlučna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unaprijeđuje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriji i u vazdušnom prostoru Crne Gore održavale na najvišem mogućem nivou sigurnosti.

Agencija je tokom 2020. godine aktivno učestvovala u unapređenju sigurnosne kulture kod vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori i promociji Kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16, 22/20 i 129/20) i Plana sigurnosti u vazdušnom saobraćaju. Promocija sigurnosti je bitan element sistema upravljanja sigurnošću jer se kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih subjekata podiže sveukupan nivo svijesti o sigurnosti i nivo same sigurnosti, čime se dodatno utiče na stvaranje pozitivne sigurnosne kulture.

Sigurnost vazdušnog saobraćaja je od najvećeg značaja za vazduhoplovne subjekte, ali isto tako jako je značajna i sa aspekta javnosti. Sigurnost vazdušnog saobraćaja nije samo regulatorni zahtjev, već svaki vazduhoplovni subjekt ima obavezu i odgovornost da je održava i unaprijeđuje. Efikasan sistem prijavljivanja događaja doprinosi identifikaciji opasnosti koje mogu imati uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja, a razvoj principa kulture povjerenja i pravičnosti unutar organizacije doprinosi pozitivnoj klimi povjerenja između zaposlenih i upravljačkih organa, a samim tim podstiče zaposlene da prijavljuju sve identifikovane opasnosti, anomalije sistema, pogreške i slično.

I pored svih teškoća koje je protekla godina nosila sa sobom, a posebno prema vazduhoplovnim subjektima uopšte, Agencija je kontinuirano nastojala da dalje unaprijedi sigurnost. Jedan od glavnih koraka u tom pravcu predstavlja i potpisivanje Sporazuma o međusobnoj saradnji, koji su Vrhovni sud i Vrhovno državno tužilaštvo potpisali sa Agencijom, a koji podrazumijeva primjenu principa kulture povjerenja i pravičnosti. Uz Nacionalnu komisiju za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova i Agenciju, kao institucije kojima se prijavljuju događaji koji mogu uticati na sigurnost vazdušnog saobraćaja, važnu ulogu u procesu imaju sudstvo i državno tužilaštvo. Potpisivanje Sporazuma, stoga predstavlja značajan korak u primjeni propisa i u skladu je sa najboljim međunarodnim standardima. Kultura povjerenja i pravičnosti u prvi plan ne stavlja kažnjavanje, već neophodnost prikupljanja i razmjenjivanja odgovarajućih sigurnosnih informacija, osim u slučaju postojanja nehata, umišljaja i štetnog djelovanja.

Agencija je tokom 2020. godine kontinuirano obavljala stručne poslove koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazdušnom saobraćaju, a u pripremi je i izrada izvještaja o sigurnosti za 2020. godinu.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. Značaj takvog, sistemskog pristupa između ostalog potvrđuje pravovremenost, obim i dinamika aktivnosti koje je Agencija permanentno preduzimala u kontekstu efekata i posljedica pandemije, počevši od sastanka Kriznog Tima 06.03.2020. godine.

U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu SRG, a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju SRB. Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanjenje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti (*safety indicator*) i ciljeva sigurnosti (*safety target*), kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Tokom 2020. godine Agencija je održavala redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize Izvještaja o sigurnosti, praćenja performansi sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjenje rizika.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika sistema upravljanje sigurnošću u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2020. godini SRB se sastao sedam puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na sedam održanih sjednica donijeto je ukupno osam zaključaka.

Takođe, u skladu sa preporukama iz *Priručnika sistema upravljanja sigurnošću u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SMS-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2020. godini SRG se sastao četiri puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na četiri održana sastanka SRG donijeto je ukupno osam zaključaka.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd.

Predstavnici Agencije su tokom 2020. godine aktivno učestvovali u radu ICAO RASG tijela (EASPG) i EASA SM TeB tijela i SPN tijela, dominantno učešćem na webex sjednicama. Nastavljena je praksa, i tokom 2020. godine, kontinuirane razmjene informacija o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe komuniciralo se i sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je tokom 2020. godine, u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici, pružala pomoć vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, kroz aktivnosti unapređenja sadržaja i funkcionalnosti svoje internet stranice, promocije najbolje prakse i dr. Protekle godinu je karakterisala online komunikacija po pitanju pripreme i otpočinjanja „restart“-a operacija nakon prekida operacija uzrokovanih pandemijom COVID-19. Kao rezultata saradnje više institucija, dominantno Agencije, usvojene su Privremene operativne smjernice za vazdušni saobraćaj koje uređuju uslove pod kojima će crnogorski operator aerodroma i crnogorski operatori vazduhoplova koji obavljaju operacije prevoza putnika obezbijediti zdravlje i sigurnost putnika, kao i osoblja i posade koji ih opslužuju, održavanjem sigurnih i bezbjednih operacija uz svođenje rizika od transmisije virusa na minimum. Smjernice su urađene u skladu sa dokumentom koji su izradile Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) i Evropski centar za sprječavanje i suzbijanje bolesti (ECDC).

Agencija prepoznaje da postoje ograničene mogućnosti vazduhoplovne industrije da prati i primjenjuje opsežne i brze promjene u propisima, tako da je aktivnostima u 2020. godini nastojala da pruži potrebne informacije, podršku, obuku i savjete kako bi se propisi implementirali što brže i efikasnije. Ovo se prije svega ogleda kroz organizovanje obuke/seminara, koji se zbog cjelokupne situacije oko koronavirusa organizovao kroz webinar, na temu „Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja“. U organizaciji Agencije ovaj webinar je održan 05.10.2020. godine. Organizacija webinara nastala je kao odgovor na novonastalu situaciju uzrokovanu koronavirusom i potrebu Agencije da detaljnije upozna predstavnike vazduhoplovnih subjekata sa Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Webinaru je prisustvovalo 20-ak slušalaca-predstavnik Komisije za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda, Aerodromi Crne Gore AD, Montenegro Airlines i SMATSA d.o.o.

Svjesni činjenice da su društvene mreže postale svojevrzni mediji i kanali informisanja, Agencija je tokom 2019. godine otvorila zvaničan nalog na društvenoj mreži Fejsbuk (*Facebook*). Cilj ove aktivnosti bio je da komunikacijom preko Fejsbuka i povezane mreže Instagram dopremo i do onih korisnika koje možda nijesmo obuhvatili prethodnih godina. Korišćenjem mogućnosti svoje internet stranice i nastupom na društvenim mrežama, naročito u 2020. godini, Agencija je osigurala nadogradnju postojećih funkcionalnosti prema potrebama korisnika, na način da je omogućena bolja distribucija informacija, olakšano i brže snalaženje u traženju određenih podataka i sl.

Zbog smanjenja i povremenog potpunog prekida aktivnosti ključnih vazduhoplovnih subjekata, kao što su Aerodromi Crne Gore i Montenegro Airlines, a dijelom i zbog neophodnih mjera predostrožnosti u vidu restrikcija pristupa radnim prostorijama i nepredvidljivih odsustvovanja usljed aktuelne inficiranosti COVID-19, smanjene su bile i potebe i mogućnosti za angažovanjem, pa su i aktivnosti funkcije praćenja usklađenosti i **Menadžer sistema za praćenje usklađenosti** tokom 2020. godine objektivno bile na manjem nivou nego ranijih godina.

Međutim, ključne aktivnosti, kao što su praćenje realizacije Plana inspeksijskih i kontinualnih nadzora Agencije za civilno vezduhoplvtvo za 2020. godinu i kompilacija Plana inspeksijskih i kontinualnih nadzora Agencije za civilno vezduhoplvtvo za 2021. godinu u unificiranom formatu koji pokriva sve oblasti u kojima Agencija vrši nadzore eksternih subjekata u skladu sa zakonskim obavezama, ipak su uspješno vršene i u ovoj oblasti. Isto se odnosi i na praćenje usklađenosti za zakonskom regulativom eksternih i internih akata koje izdaje/donosi Agencija a koji podliježu internoj proceduri izdavanja saglasnosti prije potpisivanja od strane direktora Agencije.

Završen je audit oblasti operacija (OPS) u Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja, u skladu sa Planom internih nadzora za praćenje usklađenosti za 2019. godinu. Kompletirani su izvještaji o

auditima za praćenje usklađenosti u skladu sa planom internih nadzora za praćenje usklađenosti za 2020. godinu.

Dodatno, završen je prevod internog priručnika na osnovu kojeg se odvijaju aktivnosti za praćenje usklađenosti, Priručnika za praćenje usklađenosti rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo (Compliance Monitoring Manual), sa engleskog na crnogorski jezik. Istovremeno je modifikovan softverski paket koji se koristi za praćenje usklađenosti kako bi se uskladio sa novom verzijom priručnika.

Kao i ranijih godina, Menadžer sistema za praćenje usklađenosti participirao je u radu radne grupe u procesu procjene rizika u svrhu izrade detaljnog plana eksternih nadzora koji se bazira na procjeni predhodnih sigurnosnih rezultata pojedinačnih organizacija subjekta nadzora, kao i u radu Savjetodavnog tijela Agencije za oblast sigurnosti vazdušnog saobraćaja u svojstvu člana tog tijela.

Od dodatnih aktivnosti u 2020. godini treba pomenuti i aktivno učešće Menadžera sistema za praćenje usklađenosti u projektu otvaranja Tivatskog aerodroma za noćno letenje, u svojstvu zvaničnog predstavnika (stake holder) Agencije. Tokom mjeseca juna, usvajanjem projekta kojeg je, u skladu sa tenderom za potrebe Aerodroma Crne Gore AD, realizovala renomirana francuska firma NAVBLUE, ovaj posao uspješno završen. Značajan je bio i doprinos u projektu uvođenja i implementacije DMS (*Document Management System*) u svojstvu člana Nadzornog odbora za ovaj projekat.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2020. godini nastavio rad na poslovima iz svoje oblasti u izuzetno složenim okolnostima nastalim izbijanjem pandemije COVID-19:

U 2020. godini Referat za vazduhoplovnu medicinu nastavio je sprovođenje i nadzor implementacije Pravilnika o izmjenama i dopunama pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list Crne Gore“, broj 46/2019) tj. Implementacione Regulative komisije (EU) broj 2019/27 o izmjeni i dopuni Regulative (EU) br. 1178/2011 o uspostavljanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u vezi sa letačkim posadama u civilnom vazduhoplovstvu u skladu sa Uredbom (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta. Referat za vazduhoplovnu medicinu je izdao Uputstvo za vazduhoplovno-medicinske ispitivače (AME), br. 06/1-348/20-350/1 od 19.02.2020. godine kako bi se pravilno sprovele propisane izmjene regulative.

Agencija je u vezi sa novonastalom epidemiološkom situacijom izazvanom virusom COVID-19, 20.03.2020. godine donijela Odluku o odobravanju izuzeća od primjene propisanih rokova važenja br. 01/2-348/20-576/1. Ovom odlukom rokovi važenja dozvola, ovlašćenja, sertifikata, uvjerenja i potvrda koji ističu posle 15. marta 2020. godine, produženi su do 31. maja 2020. godine. Nakon ovog perioda, a uz dobijanje saglasnosti od Instituta za javno zdravlje Crne Gore, Referat za vazduhoplovnu medicinu je odobrio Vazduhoplovno-medicinskom centru (AeMC) i ovlašćenim ljekarima (AME) da nastave rad na ocjenjivanju sposobnosti vazduhoplovnog osoblja.

Odlukom o odobravanju izuzeća od primjene propisanih obaveza produženja rokova važenja dozvola, ovlašćenja, uvjerenja i potvrda, br. 01/2-348/20-576/2 od 20.05.2020. godine, rok važenja ljekarskih uvjerenja je produžen do 30. novembra 2020. godine, pod uslovom da kandidat za ocjenu sposobnosti dobije od ovlašćenog ljekara (AME) potvrdu da ljekarski pregled nije mogao da se obavi. Ovo izuzeće nije korišćeno za produžetak roka važenja ljekarskih uvjerenja.

Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora za 2020. godinu, donešenim 25.12.2019. godine, u Referatu za vazduhoplovnu medicinu bila su planirana dva nadzora za provjeru ispunjenosti zahtjeva koji se odnose na Vazduhoplovno-medicinski centar (*Aero-Medical Center – AeMC*) i ovlašćene ljekare – vazduhoplovno medicinske procjenjivače (*Aero-Medical Examiner – AME*). Nadzore je

trebalo izvršiti u martu i septembru 2020. godine. Zbog izbijanja pandemije COVID-19, Referat za vazduhoplovnu medicinu je 18.06.2020. godine predložio izmjenu plana nadzora za 2020. godinu i planirane nadzore obavio u julu i novembru 2020. godine.

U 2020. godini nastavljena je intenzivna stručna komunikacija sa ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima (AME), kao i konsultacije sa ljekarima specijalistima vazduhoplovno-medicinskog centra (AeMC) koji su uključeni u vršenje medicinskih pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Kontinuirano se sprovodilo ažuriranje medicinske dokumentacije sa ljekarskih pregleda i pretraga. Medicinska dokumentacija koja se redovno dostavlja Referatu za vazduhoplovnu medicinu podliježe režimu tajnosti i zaštite ličnih podataka, pa se u Referatu vrši njeno arhiviranje i čuvanje na odgovarajući način i u propisanom vremenskom periodu.

Redovno su sprovedeni poslovi oko izdavanja ljekarskih uvjerenja i potvrda o zdravstvenoj sposobnosti vazduhoplovnom, pomoćnom vazduhoplovnom i ostalom stručnom osoblju.

Vođen je Registar vazduhoplovnog osoblja, upisivanja ličnih podataka i određivanja broja neophodnog za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dozvole o stručnoj osposobljenosti vazduhoplovnom osoblju.

Nastavljena je saradnja sa vazduhoplovnim subjektima čije osoblje mora da ispuni vazduhoplovno-medicinske zahtjeve za dobijanje ljekarskog uvjerenja/potvrde o zdravstvenoj sposobnosti.

Nastavljena je stalna komunikacija putem razmjene elektronske pošte ili putem telefonskih razgovora sa vazduhoplovnim osobljem, pomoćnim vazduhoplovnim i ostalim stručnim osobljem, u cilju očuvanja i poboljšanja zdravlja ove populacije u uslovima složene epidemiološke situacije.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je izdavao obavještenja kandidatima i poslodavcima o zdravstvenoj sposobnosti pojedinih kandidata, kao i uputstva kandidatima koji nijesu ispunili medicinske zahtjeve za traženi kriterijum zdravstvene sposobnosti o njihovim pravima i obavezama.

Vođeni su potupci ponovljenih, vanrednih i drugostepenih pregleda kada nijesu ispunjeni svi uslovi za izdavanje ljekarskih uvjerenja ili potvrda o zdravstvenoj sposobnosti.

U Referatu za vazduhoplovnu medicinu je praćeno zdravstveno stanje svih zaposlenih, predlagani su postupci u vezi sa testiranjem, liječenjem i izolacijom oboljelih od COVID-19, u skladu sa važećim mjerama za suzbijanje pandemije COVID-19. Na taj način je postignut visoki nivo zaštite od zaražavanja zaposlenih na radnom mjestu.

Intenzivna je bila saradnja sa kolegama iz EU putem telekonferencija, internet sastanaka, posebno u organizaciji ICAO-a, EASA-e i CAPSCA-e, sa ciljem da se pronađu najbolji načini zaštite javnog zdravlja i prevazilaženja krize izazvane pandemijom, oporavak vazduhoplovne industrije uz očuvanje vazduhoplovne sigurnosti.

Kontinuirano su praćene objave i preporuke Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), ICAO-a i EASA-e, kao i saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom na prevenciji i upravljanju javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu.

Crna Gora je, kao članica CAPSCA organizacije (*Collaborative Arrangement for the Prevention and Management of public health events in Civil Aviation – CAPSCA*), sa Agencijom za civilno vazduhoplovstvo kao institucijom koja predstavlja Crnu Goru i ljekarom Referata za vazduhoplovnu medicinu kao kontaktom za Crnu Goru (Focal Point), redovno dobijala izvještaje o trenutnoj situaciji širenja virusa, informacije za putovanja i saobraćajnu industriju, kao i smjernice za posadu.

Održavana je saradnja sa Ministarstvom zdravlja, Kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i Institutom za javno zdravlje Crne Gore u oblasti medicinskih tema važnih za vazduhoplovnu medicinu, kao i aktivno učestvovanje u izradi Plana reagovanja kod pojave zarazne bolesti u avio-saobraćaju koja predstavlja rizik za javno zdravlje. Institut za javno zdravlje je, u saradnji sa Agencijom za civilno vazduhoplovstvo i ostalim vazduhoplovnim subjektima u Crnoj Gori, izradio dokument „COVID-19 i vazdušni saobraćaj“ od 03.06.2020. godine, tj. Privremene operativne smjernice koje uređuju uslove pod kojima će crnogorski operator aerodroma i crnogorski operatori vazduhoplova koji obavljaju operacije prevoza putnika obezbijediti zdravlje i sigurnost putnika, kao i osoblja i posade koji ih opslužuju, održavanjem sigurnih i bezbjednih operacija uz svođenje rizika od transmisije virusa na minimum. Smjernice su urađene u skladu sa dokumentom koji su izradile Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) i Evropski centar za sprječavanje i suzbijanje bolesti (ECDC).

U **Odjeljenju za bezbjednost i olakšice**, u dijelu *regulatornih aktivnosti* u 2020. godini je, razmotreni su programi bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i data je saglasnost za njih. U nastavku je Tabela 3 sa imenima subjekata na čije programe bezbjednosti je Agencija dala saglasnost u 2020. godini i datumima davanja tih saglasnosti.

Aerodrom Tivat – Izdanje 4, Revizija 1	20.05.2020. godine
Montenegro Airlines AD – Izdanje 6, Revizija 1	21.08.2020. godine
Aerodrom Podgorica – Izdanje 4, Revizija 3	30.11.2020. godine

Tabela 3 – Odobreni programi bezbjednosti

Tokom 2020. godine Agencija je učestvovala u pripremi, ili je u potpunosti pripremila, šest materijala za razmatranje na dvije sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U dijelu *nadzornih aktivnosti*, Agencija je u 2020. godini u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva izvršila 13 inspekcija, dva audita i dva testa iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet kontrole su bili a operator aerodroma (aerodromi u Podgorici i Tivtu), catering kompanija (Montenegro Airlines) i vazdušni prevozioci (Montenegro Airlines, Belavia Airlines, Air Serbia i Jonika Airlines).

Inspektori Agencije proveli su u nadzornim aktivnostima ukupno 89,5 dana (u što nije uračunato vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja). Pad broja nadzornih aktivnosti je uzrokovan prekidom vazdušnog saobraćaja u periodu od tri mjeseca (mart-jun), kao i drastičnim smanjenjem operacija, kako letova tako i broja putnika (broj putnika je za oko 80% manji u odnosu na 2019. godinu).

U skladu sa preporukama Evropske komisije, od 2014. godine vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2019. godine (šest godina) inspektori Agencije su u posjeku proveli 146 dana u nadzorima godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2020. godini bio za 38,7% manji u odnosu na ovaj prosjek.

Operator aerodroma – Aerodrom Podgorica

Nad radom operatora aerodroma, tokom 2020. godine, izvršeno je 5 inspekcija i jedan audit na Aerodromu Podgorica, i to u februaru (1), avgustu (1), novembru (1) i decembru (2).

Operator aerodroma – Aerodrom Tivat

U toku 2020. godine, izvršene su 3 inspekcije nad radom operatora aerodroma na Aerodromu Tivat i jedan audit. Inspekcije su izvršene u februaru, avgustu i septembru, dok je audit izvršen u julu.

Vazdušni prevozioci

Montenegro Airlines

Rad Montenegro Airlines-a u oblasti bezbjednosti civilnog saobraćaja kontrolisan je tokom audita koji su izvršeni u julu na Aerodromu Tivat i septembru na Aerodromu Podgorica. Tokom vršenja ovih kontrola nijesu utvrđeni nedostaci.

U oktobru su izvršeni tajni testovi koji su se odnosili na zaštitu vazduhoplova koji je u operativnoj upotrebi. Jedan test je urađen na Aerodromu Podgorica, a drugi na Aerodromu Tivat. Prilikom vršenja ovih testova nijesu utvrđeni nedostaci.

Ostali vazdušni prevozioci

Tokom 2020. godine izvršene su tri inspekcije kod stranih vazdušnih prevozlaca, u dijelu vršenja bezbjednosnog pregleda vazduhoplova prije leta. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija: Air Serbia, Belavia Airlines i Jonika Airlines.

Ketering kompanije i snabdjevači vazduhoplova

Tokom 2020. godine izvršene su 2 inspekcije keteringa Montenegro Airlines-a, u januaru i februaru. Druga ketering kompanija, „Voda u kršu lux“ doo, prestala je sa radom, tako da usluge keteringa na Aerodromu Tivat nije pružala nijedna kompanija.

Bezbjednost tereta i pošte

U oktobru 2020. godine Tara Aerospace je izgubila status poznatog pošiljaoca. Osim ove kompanije jedino Aerodromi CG imaju status (regulisanog agenta) koji se odnosi na bezbjednost karga.

Mjere koje se primjenjuju u bezbjednosti tereta i pošte na aerodromima u Podgorici i Tivtu kontrolisane su prilikom audita sprovedenih u julu i septembru 2020. godine.

Sertifikacija KD kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje – Tokom 2020. godine Odjeljenje za bezbjednost i olakšice je nastavilo obavljanje sertifikacije KD kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno je organizovano dvadeset ciklusa polaganja kandidata. Svi kandidati za KD kontrolore polagali su teorijski i praktični dio ispita, a najveći broj KD kontrolora i test interpretacije rendgenske slike. Proces sertifikacije uspješno su završila 152 kandidata, od čega je 68 dobilo sertifikat za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, dok je njih 84 dobilo sertifikat za KD kontrolora. Nakon završenog procesa sertifikacije izdati su odgovarajući sertifikati.

Sertifikovani su KD kontrolori za ručni pregled lica (11), ručni pregled lica i stvari (16), za rad na rendgenskom uređaju za kontrolu ručnog prtljaga (26), za rad na rendgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog prtljaga (4), za rad na rendgenskom uređaju za kargo i poštu (5), za ručni pregled tereta, robe i zaliha (3), za kontrolu vozila (16) i za rukovođenje i nadzor tima KD kontrolora (3).

Procjene rizika za aerodrome Podgorica i Tivat

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se

nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi a usvojio ih je Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

U 2020. godini izdata su dva prekršajna naloga i to jednom fizičkim licu zbog posjedovanja municije prilikom KD kontrole. Drugi prekršajni nalog je izdat KD kontroloru zbog neadekvatnog obavljenog pregleda putnika.

U 2020. godini nije bilo suspenzija sertifikata za KD kontrolore, za razliku od 2019. godine kada je ukupno suspendovano sedam sertifikata KD kontrolora.

VII MEĐUNARODNA SARADNJA

Aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo na planu međunarodne saradnje u 2020. godini koja je usljed pandemije COVID 19 u bitnom bila drugačija, ipak su bile usmjerene na:

- a) saradnju sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja,
- b) saradnju sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama:
  - Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
  - Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
  - Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
  - Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).
- c) bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum (Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja).

Sporazum predviđa potpuno usaglašavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazdušnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uživala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U međuvremenu, tačnije – u avgustu 2019. godine, novi ažurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donošenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na

civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation – OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da u 2021. godini transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo, s obzirom da, usljed situacije izazvane pandemijom COVID-19, ova aktivnost nije urađena kako je bilo planirano 2020. godine.

Evropska komisija je u periodu 7-9. oktobar 2015. godine bila u kontrolnoj posjeti Crnoj Gori. Ovo je bila prilika da se njeni eksperti na licu mjesta upoznaju sa svim aktivnostima koje je Crna Gora preuzela u cilju konačnog ispunjenja zahtjeva iz I tranzicionog perioda ECAA Sporazuma.

Izveštaj Evropske komisije je u septembru 2016. godine dostavljen Crnoj Gori uz konstataciju da se njime potvrđuje značajan napredak koji je Crna Gora ostvarila u implementaciji zahtjeva ECAA Sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, već i na drugi. U ovom smislu, naglašeno je da je postignuta potpuna usaglašenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva, uz izuzetak od nekoliko preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa. Ovi nedostaci odnosili su se na odredbe koje se tiču preciznog definisanja slobode određivanja cijena karata i, samim tim, zaštite prava potrošača u avio prevozu i nekih od osnovnih prava za zaštitu radnika, koja spadaju u domen obuhvata Zakona o radu i Zakona o zaštiti na radu.

U međuvremenu je, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2020. godine („Službeni list CG“, broj 82/20) u potpunosti otklonjen dio gore navedenih neusaglašenosti koji spada u domen odgovornosti vazdušnog saobraćaja.

S obzirom da je ranijim usvajanjem Zakona o radu („Službeni list CG“, broj 74/19) otklonjen ključni dio preostalih neusaglašenosti, za očekivati je da će Crna Gora biti prva država van Evropske unije koja će ispuniti uslove za pristupanje drugoj fazi ECAA Sporazuma.

Ovo dostignuće je nesumnjivo rezultat posvećenog rada prije svega Agencije, ali i drugih aktera iz oblasti vazdušnog saobraćaja, u ispunjavanje obaveza koje podrazumijeva ECAA sporazum.

b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Značajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga što je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori uređen u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedećih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Direktor Agencije i zaposleni u Agenciji učestvuju na redovnim sastancima, tokom prethodne godine putem on line aplikacija: ECAC (*Directors General Meeting – DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council – PC, Enlarged Committee – EC*); EASA (*EASA Management Board – EASA MB, EASA Advisory bodies meetings, EASA International Cooperation Forum – EASA ICF*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

***

Nakon najzahtjevnije globalne kontrolne provjere države u pogledu sigurnosti (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*) sprovedene 2019. godine od strane ICAO-a, Crna Gora, odnosno njena vazduhoplovna vlast, je ostvarila izuzetan ukupan rezultat. Srednja vrijednost ostvarene efektivne implementacije, za svih osam oblasti koje su bile predmet kontrole, na nivou države, iznosi izuzetnih 88,75%, što predstavlja napredak od 24,04% u apsolutnom iznosu, a čak 34,08% u relativnom iznosu. Cilj ove sveobuhvatne i izuzetno značajne kontrole bio je osiguravanje usaglašenosti Crne Gore sa ICAO Standardima i preporučenim praksama (*Standards and Recommended Practices – SARPs*) koji se odnose na sigurnost (*Safety*), što znači da su sadržani u gotovo svim Aneksima Čikaške konvencija, tačnije u 17 od ukupno 19 postojećih Aneksa ICAO-a.

Na Generalnoj skupštini ICAO-a, koja se održala u septembru 2019. godine, Crna Gora je dobila priznanje za zapažene rezultate u posvećenosti i razvoju sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Predsjednik Savjeta ICAO dr Olumuyiwa Benard Aliu uručio je direktoru Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u Montrealu plaketu tj. Certifikat, u kojem naglašava da ima čast da prizna napore Crne Gore za napredak ostvaren u rješavanju nedostataka nadzora sigurnosti vazdušnog saobraćaja, kao i za njenu aktuelnu posvećenost efektivnoj implementaciji ICAO standarda i preporučenih praksi. Koliko je značajan ovaj rezultat vidi se iz činjenice da se na ICAO rang listi uspješnosti iza Crne Gore, nalaze velike i moćne države kao što su: Kina, Turska, Indija, Rusija, Holandija, Njemačka, Belgija, Danska.

Zahvaljujući postignutim rezultatima u oblasti sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja direktor Agencije Dragan Đurović je zbog svoje kompetentnosti i doprinosa napretku vazdušnog saobraćaja izabran za člana Koordinacionog komiteta ECAC-a.

Koordinacioni komitet upravlja ECAC-ovim poslovima i čine ga 11 direktora civilnog vazduhoplovstva iz najznačajnijih evropskih zemalja, koji preuzimaju odgovornost za vođenje specifičnih oblasti iz ECAC-ovih aktivnosti.

Ovo je prvi put u istoriji da Crna Gora ima predstavnika u rukovodećem tijelu neke evropske vazduhoplovne institucije. Izbor direktora isključivo je personalizovan s obzirom da se ne radi o mjestu koje pripada ili se dodjeljuje državi.

Posebno je istaći da će u 2021. godini Crna Gora predsjedavati Stalnom komisijom EUROCONTROL-a, najvećim, izvršim tijelom ove institucije, što znači da će direktor Agencije, kao član Privremenog savjeta (Provisional Council) i Stalne komisije (Permanent Commission), biti predsjedavajući Stalne komisije i potpisivati sve njene odluke. Stalnu komisiju (CN) čine visoki državni predstavnici. Ona formuliše opštu politiku EUROCONTROL-a i njeno je najviše tijelo koje donosi odluke. Stalna komisija posebno odobrava godišnji budžet i petogodišnji program EUROCONTROL-a, ugovorne, kao i finansijske propise, propise o osoblju i odgovorna je za imenovanje generalnog direktora.

***

Veoma korektna i uspješna saradnja između Agencije i ECAC-a rezultovala je sprovođenjem projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One stop security*).

Cilj ovog projekta, koji je zajednički pokrenut od strane Evropske komisije (EK) i Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC), je da države koje nijesu članice Evropske unije budu prepoznate kao države sa istovjetnim mjerama bezbjednosti, što omogućava da njihovi aerodromi, sa aspekta bezbjednosti, budu tretirani kao i aerodromi u Evropskoj uniji.

U periodu 21-25. septembar 2015. godine organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili konačnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu, ali i način vršenja aktivnosti monitoringa Agencije i način vršenja procjena rizika za aerodrome u Crnoj Gori.

Evropska komisija je u novembru 2015. godine sazvala Regulatorni odbor EU za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji se sastoji od država članica Evropske unije, koji je pozitivno glasao o omogućavanju „Jedne bezbjednosne kontrole“ za letove iz Crne Gore u Evropskoj uniji, čija primjena je počela 29. februara 2016. godine.

To znači da je Evropska unija priznala Crnoj Gori da ima iste bezbjednosne standarde u civilnom vazduhoplovstvu kao i zemlje članice EU. Koliko je značajan ovaj uspjeh govori podatak da je osim Crne Gore, ovakav status EU dodijelila još samo SAD-u, Kanadi i Singapuru.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu pažnju posvećuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Potpisani memorandumi potvrđuju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i šire.

Specifičnost situacije sa zajedničkim provajderom SMATSA-om nalagala je potpisivanje posebnog Sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije u junu 2019. godine, koji je zamijenio postojeći Memorandum u oblasti pružanja usluga u vazdušnoj plovitbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. Predmet ovog sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi je unapređenje saradnje potpisnica u oblasti vazdušne plovitbe, a posebno u oblasti vršenja zajedničkog nadzora nad radom SMATSA doo Beograd u pogledu ispunjenosti zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovitbi, kao i funkcija ASM i ATFCM, za oblast navigacionih postupaka (PANS-OPS), za organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja, kao i za primjenu mjera i sprovođenje aktivnosti pri praćenju sigurnosti (Safety) zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi pri pružanju tih usluga, pri čemu se pod nadzorom u smislu ovog sporazuma podrazumijeva periodična provjera koja se vrši prema nacionalnim i EU propisima koji su na snazi u obje države potpisnice.

VIII ZAKLJUČNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim

Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja zakonom propisana javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju.

- U uslovima nezapamćene i katastrofalne krize koja je pogodila vazdušni saobraćaj u cijelom svijetu, Agencija je i pored drastično smanjenih glavnih prihoda od rutnih naknada koje se naplaćuju preko EUCONTROL Brisel, uspjela da obezbijedi vršenje svih svojih zakonskih nadležnosti i uz domaćinsko poslovanje i uvedene mjere štednje – stabilno finansijsko poslovanje.
- Menadžment Agencije i Savjet Agencije blagovremeno su reagovali na sve okolnosti i izazove koje je izazvala globalna kriza u vazdušnom saobraćaju i svojim odlukama obezbijedili stabilnost poslovanja Agencije u uslovima krize.
- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije u kontinuitetu konstatuju stalni napredak Crne Gore u ovoj oblasti sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.
- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa dinamikom globalnog oporavka vazdušnog saobraćaja, u skladu sa urađenim planskim dokumentima, i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na što veći nivo.
- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. Neophodno je da se, čak i u uslovima krize, i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog kadra, kao i za angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.

**Godišnji izvještaj
o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola za 2020. godinu**

NAZIV SUBJEKTA: Agencija za civilno vazduhoplovstvo	
Ime i prezime rukovodioca subjekta:	Dragan Đurović
Ime i prezime lica odgovornog za koordinaciju aktivnosti na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola	Lidija Radulović
Naziv radnog mjesta lica odgovornog za koordinaciju aktivnosti na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola	Samostalni savjetnik za finansijsko-materijalne i računovodstvene poslove
Datum imenovanja lica odgovornog za koordinaciju aktivnosti na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola	Odluka o donošenju Plana za unapređenje finansijskog upravljanja i kontrola, broj: 01/2-874/1-18 od 26.04.2018. godine
Kontakt telefon i e-mail lica odgovornog za koordinaciju aktivnosti na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola:	067/655-510, lradulovic@caa.me
Iznos budžeta za godinu izvještavanja	
Broj programa	
Broj zaposlenih na dan 31. decembar	Ukupno 54 izvršilaca, od kojih 49 na neodređeno vrijeme, 4 na određeno vrijeme i jedno lice u mandatu
Broj zaposlenih predviđen Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji	60
Broj organizacionih jedinica	6
Broj lica iz kategorije visoko-rukovodnog kadra	4

Upitnik o samoprocjeni upravljanja i kontrola

UPITNIK	DA/ NE	Ako je odgovor DA objasnite na koji je to način postignuto Ako je odgovor NE navedite razlog	Navedite naziv i broj akta
KONTROLNO OKRUŽENJE			
1. Da li subjekat ima usvojen poseban kodeks ponašanja koji je prilagođen prirodi i specifičnostima poslovanja subjekta?	Da		Etički kodeks zaposlenih u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo

			(Br. 01/2-413/1-17 od 10.03.2017.)
2. Da li se poštuje procedura upoznavanja novih službenika sa odredbama etičkog kodeksa?	Da	Svaki novozaposleni potpisuje Izjavu o poštovanju etičkog kodeksa i istovremeno mu se uručuje primjerak Etičkog kodeksa u papirnoj formi	
3. Da li postoje jasna pravila kojima se regulišu situacije potencijalnih sukoba interesa i način postupanja?	Da	Regulisano internom regulativom	Uputstvo o načinu vršenja poslova nadzora u cilju sprečavanja sukoba interesa (Br. 01/2-1336/1-17 od 12.07.2017.)
4. Da li su zaposleni upoznati kome mogu da prijave sumnje na nepravilnosti u radu i prevare?	Da		Pravilnik o uspostavljanju sistema za otkrivanje i postupanje po obavještenjima o sumnjama na prevare i nepravilnosti (Br. 01/2-040/20-877 od 03.06.2020.)
5. Da li se provode mjere uslučaju nepoštovanja kodeksa ponašanja? Navedite broj sprovedenih mjera	Da	0. Nije bilo slučajeva nepoštovanja kodeksa	
6. Da li su vođeni disciplinski postupci u godini izvještavanja? Navedite broj pokrenutih disciplinskih postupaka	Ne	0	
7. Da li zaposleni prisustvuju obukama iz oblasti integriteta i etičkog ponašanja? Navedite broj zaposlenih koji su prisustvovali obukama u godini izvještavanja	Ne	Obuka je realizovana ranije, nije bilo potrebe za ponavljanjem nje u 2019. godini (godini izvještavanja)	
8. Da li imate utvrđene strateške ciljeve subjekta?	Da		Odluka o usvajanju Strateške deklaracije Agencije za civilno vazduhoplovstvo (Br. 01/2-1739/1-12 od 13.12.2012.)
9. Da li su zaposleni upoznati sa strateškim ciljevima subjekta? Na koji način?	Da	Putem interne komunikacije	
10. Da li je jasno definisano ko je u subjektu odgovoran za realizaciju strateških ciljeva?	Da	Direktor i pomoćnik direktora	
11. Da li ste definisali operativne ciljeve na nivou	Da		Odluka o

organizacionih jedinica?			izmjenama Strategije upravljanja rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/2-1843/1-18 od 31.08.2018. godine
12. Da li operativni ciljevi proizilaze iz strateških?	Da		
13. Da li ste definisali operativne ciljeve na nivou organizacionih jedinica?	Da		
14. Da li operativni ciljevi proizilaze iz strateških?	Da		
15. Da li definišete pokazatelje uspješnosti pomoću kojih pratite realizaciju utvrđenih ciljeva?	Da	Izveštaj o radu	
16. Koliko često izvještavate rukovodioca subjekta o realizaciji ciljeva: a) mjesečno b) kvartalno c) polugodišnje d) godišnje e) ne izvještava se		Kvartalno, polugodišnje i godišnje	
17. Da li je u izvještajima navedena veza između ostvarenih ciljeva i utrošenih sredstava?	Da	Kroz izvještaj o finansijskom poslovanju i kroz kvartalne izvještaje interne kontrole	
18. Da li imate interni akt kojim su u Vašem subjektu jasno utvrđene odgovornosti i ovlašćenja svakog rukovodioca za realizaciju definisanih ciljeva i upravljanje resursima (finansije, kadrovi)?	Da		Akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji
19. Da li imate interni akt kojim je detaljno uređena međusobna saradnja sa subjektima nad kojima vršite nadzor? Navedite broj subjekata nad kojima vršite nadzor	Ne	Vršimo nadzor nad svim pravnim i fizičkim licima shodno Zakodnu o vazdušnom saobraćaju	
20. Da li nadzor obuhvata: a) praćenje interne kontrole b) fokus na visoko-rizične oblasti c) praćenje realizacije ciljeva u odnosu na utvrđene indikatore	Ne	Vrši se inspeksijski nadzor u skladu sa Zakonom o inspeksijskom nadzoru i kontinuirani nadzor u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju	
21. Da li se prati i analizira fluktuacija zaposlenih u subjektu?	Da		
22. Da li je utvrđen godišnji plan usavršavanja svih zaposlenih?	Da		Godišnji trening plan
23. Da li vodite evidenciju o zaposlenima koji se stručno usavršavaju? Navedite teme za koje su zaposleni najviše zainteresovani	Da	U skladu sa zaduženjima	
24. Da li ste usvojili plan za unapređenje	Da		Odluka o

upravljanja i kontrola za izvještajni period?			donošenju Plana za unapređenje finansijskog upravljanja i kontrola za period do kraja 2019. godine (Br. 01/2-874/1-18 od 26.04.2018. godine
--	--	--	---

UPITNIK	DA/ NE	Ako je odgovor DA objasnite na koji je to način postignuto Ako je odgovor NE navedite razlog	Navedite naziv i broj akta
UPRAVLJANJE RIZICIMA			
1. Da li ste imenovali lice za koordinaciju aktivnosti na uspostavljanju procesa registra rizika?	Da	Renato Brkanović, Radovan Šućur, Filip Vojvodić, Tamara Radonjić, Dubravka Globarević	<p>Odluka o usvajanju Strategije upravljanja rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/2-910/1-18 od 30.04.2018. godine</p> <p>Odluka o izmjeni Odluke o usvajanju Strategija upravljanja rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/2-910/3-18 od 14.05.2018. godine</p> <p>Odluka o imenovanju Koordinatora za rizike u Sektoru za sigurnost vazdušnog</p>

			<p>saobraćaja, broj: 01/2-1117/1-18 od 29.05.2018. godine</p> <p>Odluka o imenovanju Koordinatora za rizike u Sektoru za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru, broj: 01/2-1117/2-18 od 29.05.2018. godine</p> <p>Odluka o imenovanju Koordinatora za rizike u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, broj: 01/2-1117/3-18 od 29.05.2018. godine</p> <p>Odluka o imenovanju Koordinatora za rizike za Odjeljenje za međunarodnu saradnju i Službu za pravne, finansijske i opšte poslove, broj: 01/2-1117/4-18 od 29.05.2018. godine</p>
2. Da li su prepoznati i procijenjeni rizici za: a) strateške ciljeve b) operativne ciljeve c) realizaciju poslovnih procesa	Da		
3. Da li je rukovodstvo utvrdilo nivo do kog su prihvatljiva odstupanja u postizanju ciljeva?	Ne		
4. Da li imate Registar rizika? Navedite datum usvajanja	Da		<p>Odluka o uspostavljanju Registra rizika Agencije za civilno vazduhoplovstvo (Br. 01/2-2504/1-</p>

			18 od 20.11.2018.)
5.Navedite tri ključna rizika za strateške ciljeve u Vašem subjektu		1.Izmjena zakonodavstva u smislu izmjene pravnog statusa Agencije, radnopravnog statusa zaposlenih i načina finansiranja 2.Smanjenje ili nedostatak finansijskih sredstava u budžetu ACV 3.Neažurnost i nepravilnosti u vršenju kontinuiranog i inspekcijskog nadzora	
6.Da li su rukovodioci organizacionih jedinica uključeni u proces identifikacije rizika?	Da		
7.Da li ste izvršili procjenu radnih mjesta koja mogu biti podložna prevarama?	Ne		
8.Da li zaposleni znaju na koji način da prijave sumnja na nepravilnosti, odnosno prevare?	Da		Pravilnik o uspostavljanju sistema za otkrivanje i postupanje po obavještenjima o sumnjama na prevare i nepravilnosti (Br. 01/2-040/20-877 od 03.06.2020.)
9.Da li pripremate izvještaje o identifikovanim rizicima, kao i preduzetim mjerama za njihovo smanjenje?	Da		
10.Da li imate plan kojim se obezbjeđuje kontinuitet rada u slučaju značajnih promjena (odsustvo zaposlenih, promjena zakonskih rješenja,...)?	Ne		
11.Da li zaposleni prisustvuju obukama u oblasti upravljanja rizicima? Navedite broj zaposlenih koji su prisustvovali obukama	Da	3	

UPITNIK	DA/ NE	Ako je odgovor DA objasnite na koji je to način postignuto Ako je odgovor NE navedite razlog	Navedite naziv i broj akta
KONTROLNE AKTIVNOSTI			
1. Da li imate usvojenu Knjigu procedura sa operativnim pisanim uputstvima za rad?	Da		Odluka o uspostavljanju Zbornika procedura Agencije za civilno vazduhoplovstvo (Br. 01/2-2874/1-18 od 31.12.2018.)
2. Koliko imate usvojenih internih pravila i procedura?		156	
3. Da li procedure sadrže: a) detaljna uputstva za rad, b) tok dokumentacije, c) odgovornosti i ovlašćenja lica, uključenih u poslovni proces, d) korake u donošenju odluka, e) rokove i f) kontrolne mehanizme?	Da		
4. Da li su svi rukovodioci i zaposleni upoznati sa usvojenim procedurama?	Da		
5. Da li sprovodite naknadne kontrole namjenske potrošnje budžetskih sredstava (npr. kontrole na licu mjesta za ispladene subvencije, donacije, pomodi, transferi budžetskih sredstava i sl.)?	Ne		
6. Dali odobranje, ovjeravanje dokumentacije, ovlašćivanje, odnosno davanje saglasnosti za isplatu sredstava i evidentiranje poslovnog događaja obavljaju različita lica?	Ne	Odobranje isplate vrše direktor Agencije i finansijski rukovodilac	
7. Da li se sve promjene imovine tokom godine evidentiraju blagovremeno?	Da		
8. Da li postoje adekvatne bezbjednosne procedure kako bi se sredstva i podaci čuvali od neovlašćenog pristupa i fizičke štete?	Da		
9. Da li ste osigurali rezervnu kopiju podataka u slučaju gubitka?	Da		
10. Da li ažurirate procedure? Navedite datum poslednje izmjene	Da	15.06.2020.	
11. Koja će nova operativna pisana uputstva za rad biti pripremljena i usvojena u sledećoj godini?		Svi akti u skladu s godišnjim Programom rada	

UPITNIK	DA/ NE	Ako je odgovor DA objasnite na koji je to način postignuto Ako je odgovor NE navedite razlog	Navedite naziv i broj akta
INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE			
1. Da li je obezbijeđen efikasan i efektivan sistem interne pisane, elektronske i verbalne komunikacije, koji zaposlenima omogućava da dobiju informacije neophodne za obavljanje poslova?	Da		
2. Da li imate proceduru kojom ste definisali način prenošenja informacija u subjektu?	Ne		
3. Da li imate uspostavljene linije izvještavanja i način izvještavanja o realizaciji ciljeva?	Da		
4. Da li rukovodioci organizacionih jedinica, nakon usvajanja budžeta, dobijaju informacije o dodijeljenim budžetskim sredstvima za njihovu organizacionu jedinicu?		Sredstva Agencije su ukupna sredstva i nijesu razdijeljena na organizacione jedinice	
5. Da li rukovodioci organizacionih jedinica prije stvaranja obaveze provjeravaju raspoloživa sredstva za tu namjenu?	Da		
6. Da li vodite centralizovanu evidenciju svih potpisanih ugovora i ugovornih obaveza i da li je ona podržana informacionim sistemom?	Da	U arhivi	
7. Da li rukovodioci organizacionih jedinica imaju informacije o neizmirenim obavezama i izvršenju budžeta?	Da		
8. Omogućava li računovodstveni sistem praćenje tokova po: a) programima b) projektima c) organizacionim jedinicima	Da		
9. Da li se i koliko često sačinjavaju izvještaji za rukovodstvo o: a) izvršenju budžeta b) raspoloživim sredstvima c) obavezama d) potraživanjima?	Da	Kvartalno	
10. Da li su ključni poslovni procesi (finansije, nabavke, ugovaranje, upravljanje imovinom, praćenje kapitalnih projekata, materijalne evidencije, kadrovi i sl.) u dovoljnoj mjeri podržani IT sistemima?	Da		
11. Da li su softveri za ključne poslovne procese međusobno povezani (npr. nabavka-ugovori-	Da		

finansije)?			
12. Da li je osigurana transparentnost podataka (ključni dokumenti objavljeni su na web stranici)?	Da	Objavljivanjem	

UPITNIK	DA/ NE	Ako je odgovor DA objasnite na koji je to način postignuto Ako je odgovor NE navedite razlog	Navedite naziv i broj akta
PRAĆENJE I PROCJENA			
1. Da li lice zaduženo za koordinaciju aktivnosti na sprovođenju i unapređenju upravljanja kontrola izvještava rukovodioca subjekta o stanju i razvoju ovog sistema: a) mjesečno b) kvartalno c) polugodišnje d) godišnje?	Da	Godišnje	
2. Da li se na sastancima/ kolegijumima daju predlozi za unapređenje upravljanja i kontrola?	Da		
3. Da li sprovodite samoprocjenu upravljanja i unutrašnjih kontrola?	Ne	Pravilnik je usvojen, otpočće se s primjenom istog - samoprocjena	Pravilnik o uspostavljanju i unapređenju upravljanja i kontrola u ACV (Br. 01/2-040/20-940/1 od 15.06.2020. godine)
4. Da li je zaposlenima omogućeno da daju sugestije i preporuke za poboljšanje sistema unutrašnjih kontrola?	Da		
5. Da li se preporuke revizije (unutrašnje, DRI, eksterne) sprovode? Navedite broj prihvaćenih preporuka i prosječno vrijeme njihove implementacije	Da	Jedna preporuka, tri mjeseca	
6. Da li imate uspostavljen sistem izvještavanja za praćenje funkcionisanja sistema upravljanja i kontrola kod subjakata nad kojima vršite nadzor?		Ne vršimo nadzor nad drugim subjektima	

_____
Potpis lica koje je sačinilo izvještaj

_____
Potpis rukovodioca subjekta

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

**FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ
za 2020. godinu**

Podgorica, jun 2021. godine

Sadržaj

Sadržaj	2
Uvodne napomene	3
Finansijski izvještaj za 2020.godinu	6
1.1. Normativni okvir finansiranja Agencije	7
1.2. Finansijski pokazatelji poslovanja	8
<i>Bilans uspjeha u periodu od 01.01. do 31.12.2020.godine</i>	8
<i>Bilans stanja na dan 31.12.2020.godine</i>	15
1.3 Finansijski plan za 2021.godinu	18
1.4. Revizija finansijskih izvještaja Agencije za 2020.godinu	18
Zaključci:	19
Prilozi	20

Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, osnovana je Odlukom o osnivanju Agencije za civilno vazduhoplovstvo („Službeni list CG“, br. 45/09), koju je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 02.07.2009. godine. Nadležnost Agencije utvrđena je Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 30/12, 30/17 i 082/20),

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 082/20) utvrđen je pravni položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi.

Odredbom člana 13 stav 2 navedenog zakona propisano je da Agencija priprema godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, a stavom 2 istog člana propisano je da navedeni izvještaj, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

* * *

Na rad i poslovanje Agencije, osim zakona o vazdušnom saobraćaju i drugih domaćih propisa, primjenjuju se i ratifikovane međunarodne konvencije, ratifikovani međunarodni ugovori, međunarodni vazduhoplovni propisi, standardi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL, JAA, Evropske Komisije). Agencija je organizovana na način da ispunjava sve zakonske obaveze i obaveze preuzete ratifikovanim međunarodnim ugovorima, kao i obaveze koje proističu iz potpisanih sporazuma sa Evropskom zajednicom i to: Sporazuma o određenim aspektima vazdušnog saobraćaja i Multilateralnog sporazuma o uspostavljanju Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koji Crnu Goru u oblasti civilnog vazduhoplovstva integriše u Evropsku zajednicu. Multilateralni sporazum posebno zahtijeva harmonizaciju unutrašnje regulative u Crnoj Gori u cjelini, kao i neposrednu primjenu evropske regulative. To uključuje osnivanje i rad organa civilnog vazduhoplovstva kao nezavisnog regulatornog i nadzornog organa koji mora biti samostalan i maksimalno nezavistan u svom radu kako bi omogućio nesmetanu primjenu međunarodnih standarda u ovoj oblasti, posebno u oblasti sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.

Ovakva pozicija i status Agencije potvrđeni su i u konstatacijama i zaključcima projekta koji je finansirala **Evropska Unija - „Tehnička pomoć sektoru saobraćaja u Crnoj Gori” (Technical assistance to transport sector, Montenegro, Europeaid-127318/C/CER/ME)**.

U rezimeu Finalnog izvještaja projekta, objavljenog u decembru 2011. godine nalazi se i dio koji se odnosi na Agenciju za civilno vazduhoplovstvo:

„ ACV je doživjela značajnu porast u kompetenciji i kvalitetu rada i potrebno je da sačuva svoju poziciju nezavisnosti u svojim aktivnostima i finansiranju, kao i da bude odgovorna za svoj rad isključivo Vladi. To je potrebno kako bi zadržala trenutno kompetentno osoblje, tj da očuva kompetenciju same Agencije. U suprotnom, Agencija bi imala nedostatak profesionalnog kadra koji bi doveo do smanjenja kompetencije i njene pravne misije te se tako ugrozila sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Takođe, mora se uspostaviti transparentna finansijska održivost Agencije koja je u skladu sa preporukama ICAO i EU”.

U skladu sa međunarodnim standardima i zakonskim rješenjima omogućeno je stabilno i održivo finansiranje Agencije. Imajući u vidu značaj Agencije za implementaciju sistema sigurnosti i bezbjednosti u vazdušnom saobraćaju i potrebe održavanja njene stabilnosti, kao i jedinstvenu

specifičnost u načinu finansiranja, država je posebnim zakonom izuzela Agenciju iz sistema ograničavanja zarada.

U Izvještaju sa misije Crne Gore (6 – 7. decembra 2016. godine) koji je urađen u okviru projekta „EASA program o civilnom vazduhoplovstvu EASA – IPA 3“, koji finansira Evropska unija, a sprovodi Evropska agencija za sigurnost vazdušnog saobraćaja – EASA, tretirano je i finansiranje Agencije za civilno vazduhoplovstvo. U pomenutom izvještaju konstatovano je sljedeće:

„Trenutna šema finansiranja obezbjeđuje adekvatno pokrivanje potreba poslovanja Agencije (plate, ulaganje u potrebnu opremu, operativni troškovi), čime se omogućava da Agencija vrši svoje poslove uz stabilne finansijske resurse.

Veoma je važno napomenuti da je Vlada oslobodila Agenciju za civilno vazduhoplovstvo restriktivnih mjera u pogledu ograničenja zarada. Takva politika je do sada omogućila uspješno funkcionisanje Agencije, zapošljavanje i zadržavanje stručnog osoblja i doprinijela jačanju vazduhoplovne sigurnosti u Crnoj Gori, i takav trend bi trebalo nastaviti u budućnosti.“

Pozicioniranost Agencije potvrđena je i iz Ujedinjenih nacija i Evropske komisije krajem 2018. godine.

Tako je iz Biroa za vazдушnu plovību **ICAO u Montrealu** potvrđeno da je crnogorsko civilno vazduhoplovstvo dobro uređeno kroz postojeći zakonodavni okvir, da je od suštinskog značaja da se zadrži postojeći regulatorni okvir u odnosu na Agenciju i da nezavisna i autonomna Agencija za civilno vazduhoplovstvo u velikoj mjeri doprinosi povećanju sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Istovremeno podsjećaju da je „Vlada dužna da nastavi sa politikom podrške Agenciji kroz stvaranje uslova za statusno-pravnu nezavisnost, stabilne uslove finansiranja adekvatnih zarada zaposlenih koje omogućavaju obezbjeđivanje kvalifikovanog i kompetentnog osoblja, stalne obuke i jačanje kompetencija.“

Direktor Direktorata za mobilnost i transport **Evropske komisije** je istakao značajan napredak koji je ostvarila crnogorska Agencija za civilno vazduhoplovstvo u oblasti regulatornog i sigurnosnog nadzora, čime je uspostavljena čvrsta reputacija za Agenciju u Evropi i šire, napominjući da je važno da Agencija bude u stanju da djeluje u cjelosti i nezavisno u okviru garancija propisanih važećom legislativom.

Vanredne okolnosti u poslovanju u 2020. godini

Usled efekata pandemije Covid 19, počev od marta 2020. godine zaustavljen je komercijalni vazdušni saobraćaj, pored ostalog i u našoj naplatnoj zoni. U okolnostima kada nije bilo odvijanja vazdušnog saobraćaja, likvidnosna situacija svih nacionalnih agencija, tj vazduhoplovnih vlasti je bila ugrožena. Ove okolnosti su uzrokovale nemogućnost nacionalnih vazduhoplovnih nadzornih tijela da iz planiranih rutnih naknada obezbijede sredstva za refundiranje obaveza iz te godine. Zbog ovih okolnosti uprava EUROCONTROL-a je početkom aprila o tome obavijestila sve nacionalne agencije u čijoj je nadležnosti regulisanje vazdušne plovību u nacionalnim vazdušnim zonama. Agencija za civilno vazduhoplovstvo je obaviještena i o aktivnostima koje uprava EUROCONTROL-a planira da preduzme u okolnostima zaustavljenog vazdušnog saobraćaja. Suština tih aktivnosti je bila da EUROCONTROL nacionalnim regulatorima isplati samo dio odobrenih naknada troškova. Agencija je dobrim poslovanjem u ranijem periodu obezbijedila solidne zalihe finansijskih sredstava koje su joj omogućile da obavlja posao u tim otežanim okolnostima i na duži period od onog koji se u tom momentu procjenjivao. Uprava EUROCONTROL-a je u projekciji upravljanja rizikom izazvanim novim virusom predvidjela tri scenarija, prema kojima se očekuje gubitak prihoda za zonu u cjelini (40 država) u iznosu 2,3 milijarde eura do 3,8

milijardi eura, a nadajući se tom srednjem scenariju po kojem su procjene gubitaka prihoda oko 2,7 milijardi eura. Gubitak prihoda, po projektovanom srednjem scenariju od 2,7 milijardi eura, ostaviće posledice po likvidnost sistema u cjelini pa je iz tih razloga predviđeno kreditno zaduženje EUROCONTROLLA-a u iznosu 1,3 milijarde eura i odlaganje naplate potraživanja od aviokompanija za izvršene usluge iz perioda februar - maj 2020. godine na način što bi se naplata potraživanja iz februara 2020. godine realizovala u novembru 2020. godine, naplata potraživanja iz marta 2020. godine u februaru 2021. godine, naplata potraživanja iz aprila 2020. godine u maju 2021. godine i naplata potraživanja iz maja 2020. godine u avgustu 2021. godine. S obzirom na prethodno opisanu dinamiku naplate potraživanja, nesporno je zaključiti da je uprava EUROCONTROLLA-a očekivala normalizaciju aviosaobraćaja od juna 2020. godine, jer nije bilo planiranih odlaganja naplate potraživanja od aviokompanija počev od juna 2020. godine.

Zbog svega navedenog Agencija je trebala obezbijediti pouzdano servisiranje poslovnih obaveza koje su nakon detaljnije analize neophodnih izdataka za period maj - decembar 2020. godine pouzdano procijenjene na iznos od oko 2,34 miliona eura. Ta sredstva je Agencija u tom momentu imala na raspolaganju.

S obzirom da funkcionisanje Agencije ima opšti društveni značaj, postavilo se pitanje da li se kreditno zadužiti i sačuvati raspoloživa sredstva kao garanciju za duži rad u kriznim uslovima ili iz raspoloživih sredstava finansirati tekuće obaveze, koje su značajno reducirane.

Evropska agencija EUROCONTROL obezbijedila je sredstva od grupe kreditora koju predvode KfW IPEX-Bank GmbH, KBC Bank NV, HSBC Bank plc i HSBC France. Time je omogućeno da EUROCONTROL obezbijedi sebi i vazduhoplovnim vlastima koje to prihvate podršku u vidu kredita.

Agencija za civilno vazduhoplovstvo je prihvatila taj kreditni aranžman u relativno manjem iznosu. Na sjednici Savjeta održanoj 22.07.2020. godine, donijeta je odluka o zaduživanju Agencije kod EUROCONTROLLA-a u iznosu od 565.634,00 eura sa kamatnom stopom od 1,5% + 3M EURIBOR, sa rokom otplate do marta 2022. godine pod uslovima koje je definisao EUROCONTROL. Prva isplata navedenih sredstva zajma bila je već 30. juna 2020. godine, u iznosu od 100.387,00 eura, i otplata se bez problema odvija predviđenom dinamikom. Nakon što je u aprilu 2020. godine komercijalni aviosaobraćaj u Evropi gotovo u potpunosti zaustavljen, što nije bio slučaj ni sa jednom drugom poslovnom djelatnošću, moguće je zaključiti da je globalna kriza prouzrokovana pandemijom korona virusa najveći uticaj imala na aviosaobraćaj. Avio kompanije i kompletna avio industrija našla se u ogromnim problemima. Još uvijek se ne mogu tačno utvrditi gubici, a akcije aviokompanija su u velikom padu. Što se tiče naše države i ona je pogođena globalnim posljedicama katastrofalnog pada vazdušnog saobraćaja. To će imati ozbiljne posljedice, prije svega finansijske, za sve subjekte civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori. U međuvremenu se desio i prestanak rada nacionalne aviokompanije Montenegro Airlines, što je svakako dodatno dovelo do smanjenja prihoda.

Posmatrajući cijelu 2020. godinu, gubitak u saobraćaju za našu naplatnu zonu „Srbija/Crna Gora/KFOR“, kada su u pitanju odlasci/dolasci, iznosio je oko 52000 letova manje ili u prosjeku 54% manje u poređenju sa prethodnom godinom. Kada u obzir uzmemo i prelete, u prosjeku se bilježi 922 IFR dnevnih letova u naplatnoj zoni, što je 56.0% manje nego 2019. godine. Ako se usredsredimo samo na period od aprila do decembra 2020. godine ovaj pad je i veći, tj. 805 IFR dnevnih letova ili 65.5% manje nego u istom periodu 2019. godine. Prosječan broj dnevnih operacija na Aerodromu Podgorica u 2020. godini je 18, što je za 60.2% manje nego u 2019. godini.

EUROCONTROL je 2020. godine u ime naplatne zone „Srbija/Crna Gora/KFOR“, naplatio avio kompanijama 36,4 miliona eura za rutne naknade. Ovaj iznos je 54% niži nego 2019. godine, što je po mjesecima prikazano u sljedećoj tabeli, a predstavlja 1,1% ukupnih rutnih naknada koje je EUROCONTROL naplatio. To znači da će svi subjekti ove naplatne zone (SMATSA d.o.o, Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Agencija za civilno vazduhoplovstvo i HungaroControl) ostvariti značajan manjak prihoda zbog drastičnog smanjenja prihoda od rutnih naknada.

ROUTE CHARGES 2020 (% vs 2019)													
En-route Charging zone	Jan-20	Feb-20	Mar-20	Apr-20	May-20	Jun-20	Jul-20	Aug-20	Sep-20	Oct-20	Nov-20	Dec-20	Total
Serbia/Montenegro/ KFOR	+18%	+24%	-31%	-90%	-88%	-84%	-63%	-51%	-50%	-48%	-57%	-52%	-54%

Katastrofalna situacija u vazdušnom saobraćaju širom Evrope pogoršava se i u 2021. godini. Sprovedenje vakcinacije u mnogim zemljama ide mnogo sporije nego što se očekivalo. Ipak, postoji nada da će se do ljeta obnoviti saobraćaj generalno u Evropi, a posebno u naplatnoj zoni „Srbija/Crna Gora/KFOR“ (zajednička naplatna zona Crne Gore i Srbije, u kojoj participiraju 4 subjekta: SMATSA d.o.o, Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Agencija za civilno vazduhoplovstvo i KFOR, odnosno u njegovo ime HungaroControl).

Pandemija korona virus je imala ogroman uticaj na poslovanje Agencije za civilno vazduhoplovstvo, koja se dominantno finansira iz rutnih naknada koje plaćaju aviokompanije a koje su, ako su opstale, u velikoj krizi. Odmah nakon proglašenja pandemije pristupilo se racionalizaciji potrošnje. Struktura rashoda je značajno smanjena, obustavljene su sve značajne investicije i dat je akcenat na održavanje i obavljanje ključnih nadležnosti Agencije u cilju očuvanja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.

Agencija je svakodnevno pratila situaciju u vazdušnom saobraćaju i shodno dinamici odvijanja saobraćaja je više puta radila procjene ostvarenja prihoda i rashoda za kvartalne periode, odnosno ukupno za 2020. godinu.

Još u I kvartalu 2020. godine, pandemija koronavirusa zaustavila je vazdušni saobraćaj, a samim tim i planirane prilive. Podaci iz bilansa uspjeha za 2020. godinu, bilježe prihode poslovanja Agencije u iznosu od 2.105.680 eura, što je samo 49% planiranih prihoda za 2020. godinu.

Ovakve vanredne i neplanirane okolnosti zahtijevale su stalno djelovanje i prilagođavanje uslovima drastičnog poremećaja i pada vazdušnih operacija.

1.1. Normativni okvir finansiranja Agencije

Način finansiranja Agencije je propisan članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG, broj 30/12, 30/17 i 082/20), kojim je propisano da se sredstva za obavljanje djelatnosti i razvoj Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
- 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.

1.2. Finansijski pokazatelji poslovanja

Bilans uspjeha u periodu od 01.01. do 31.12.2020. godine

U toku 2020. godine, Agencija je ostvarila ukupan prihod u iznosu od 2.105.680 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 2.922.464 eura, što znači da je u poslovnoj 2020.godini, Agencija ostvarila manjak prihoda nad rashodima u iznosu od 816.784 eura.

Tabela 1: Bilans uspjeha - BU 2020

red. Br.	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna godina
1	Prihod	2.099.838	4.057.718
2	Poslovni prihodi	1.828.433	4.031.640
3	Ostali poslovni dobici	271.405	26.078
4			
5	Troškovi materijala	-28.563	-54.330
6	Troškovi zaposlenih	-1974.810	-2.345.656
7	Amortizacija	-121.768	-118.001
8	Umanjenje vrijednosti nekretnina, postr i op		
9	Ostali poslovni rashodi	-745.588	-1.351.184
	Profit od poslovnih aktivnosti	(770.891)	188.547
10	Neto finansijski prihod	2.824	4.581
11	Ostali rashodi	-48.717	-4.456
12	Porez na dobitak		
13	Neto dobitak/gubitak od diskontinuiranog poslov.		
	Neto profit za obračunski period	(816.784)	188.672
	Pripada:		
	Vlasnicima kapitala pravnog lica		
	Manjinski interes		

Prihodi Agencije za 2020. godinu

Ukupni prihodi Agencije za civilno vazduhoplovstvo u 2020. godini iznosili su 2.105.680 eura. Na osnovu podataka prikazanih u **tabeli 1** (bilans uspjeha) može se zaključiti da su ukupni prihodi u 2020. godini za oko 50 % manji od planiranih. U strukturi ukupnih prihoda najznačajniju stavku čine prihodi od rutnih naknada ili oko 80%, zatim slijede prihodi od terminalnih naknada sa oko 5%, prihodi od robnih i putničkih naknada koje plaćaju operatori vazduhoplova oko 1%, prihodi iz drugih izvora u skladu sa Zakonom (naknade za plovidbenost i pregled vazduhoplova, naknade za AOC i naknade za izdavanje dozvola) čine oko 2%, dok prihodi od kamata i drugi prihodi čine oko 12% ukupnih prihoda.

Strukturi prihoda po najznačajnijim stavkama prikazana je u **tabeli 2**.

Tabela 2: Ostvareni prihodi u toku 2020. godine

Vrste prihoda	Iznos (€)	%
Prihodi od rutnih naknada ¹	1.675.577	79,57
Prihodi od terminalnih naknada ²	103.755	4,93
Prihodi od naknada za izdavanje dozvola, licen, uvjer. pilot	38.219	1,82
Prihodi od putničkih naknada	10.633	0,50
Prihodi od robnih naknada	249	0,01
Prihodi iz predhodnih izvještajnih ³	8.433	0,40
Ostali prihodi ⁴	262.972	12,49
Prihodi od kamata	5.842	0,28
Ukupno	2.105.680	100

IGrafika 1: Prikaz strukture prihoda ostvarenih u 2020. godini

¹ **Prihodi od rutnih naknada** – (u članu 112 stav 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju) utvrđuju se prema troškovnim bazama u zajedničkoj naplatnoj zoni „Srbija-Crna Gora-KFOR“ (nekada naplatna zona Beograd) pri čemu su civilne vazduhoplovne vlasti, kao i provajderi SMATSA i Hungaro Control, u izradi troškovne baze dužni da se striktno pridržavaju Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade koje je propisao EUROCONTROL-Brisel i koje su države prihvatile članstvom.

Načela se u cjelini odnose na en-route objekte, opremu i vazduhoplovne usluge za koje je svaka država odgovorna na osnovu ICAO Sporazuma o regionalnoj vazdušnoj navigaciji i pridruženog Plana regionalne vazdušne plovidbe.

Prilikom planiranja finansijskih izvještaja mora se voditi računa o principima EUROCONTROL-a koji se odnose na samostalnost i nezavisnost u finansiranju. Ukoliko bi se odstupilo od tih principa, moglo bi doći do ugrožavanja ovog izvora sredstava, jer se ona ne mogu koristiti u bilo koje druge svrhe, osim za unapređenje i bezbjednost funkcionisanja vazdušnog saobraćaja

Finansijski izvještaji Agencije dostavljaju se i Centralnom birou za naplatu rutnih naknada EUROCONTROL-a (odnosno Međunarodnim udruženjima avio prevoznika-IATA i Međunarodnoj asocijaciji avio-prevoznika-IACA). Finansijsko planiranje se obavlja, u skladu sa prihvaćenim principima zajedničkog sistema naplate rutnih naknada za period od narednih 5 (pet) godina, pri čemu se na multilateralnim pregovorima u Briselu, sa predstavnicima EUROCONTROLLA, IATA i Evropske komisije (održavaju se dva puta godišnje – juna i novembra mjeseca na sjednici Proširenog komiteta EUROCONTROL), razmatraju i prihvataju planirani troškovi koji se odnose na rutne usluge za narednu godinu svake zemlje članice pojedinačno.

Kontrolisani vazdušni prostor naplatne zone Srbije-Crne Gore-KFOR-a okvirno čini 1% svih naplatnih zona država članica EUROCONTROL-a. Do jedinične cijene za rutne naknade na osnovu koje se naplaćuju usluge, dolazi se sabiranjem troškovnih baza zajedničke naplate zone Srbije- Crne Gore -KFOR-a u skladu sa metodom pune naknade troškova (full-cost recovery, prema tački 1.3.1 Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade). Za potrebe utvrđivanja konačne jedinične cijene na ovako sabrane troškovne baze dodaju se EUROCONTROL troškovi, utvrđeni u skladu sa istim pravilima.

Tako utvrđena baza troškova predmet je razmatranja na Proširenom odboru za rutne naknade (Enlarge committee) koji nakon konsultacije sa korisnicima usluga prihvata ili zahtijeva korekciju troškovne baze. Konsultacije se obavljaju dvije sedmice prije navedenih rokova, a korisnici usluga bi podatke morali dobiti 10 dana prije konsultacije.

Nakon što utvrđenu cijenu prihvati Prošireni odbor za rutne naknade, konačnu odluku donose Privremeni Savjet i Stalna komisija EUROCONTROL-a. Ove odluke se donose krajem decembra svake godine za narednu godinu, a radi operativnosti sredstava početkom godine potpisuje se Protokol o instrukcijama za raspodjelu rutnih naknada između učesnika u zajedničkoj naplatnoj zoni Srbije-CrneGore-KFOR.

Države članice, odnosno korisnici ovih sredstava dužni su da EUROCONTROL-u plaćaju godišnje kontribucije.

Prihod od rutnih naknada od EUROCONTROL-a za 2020. godinu ostvaren je u iznosu od 1.675.577 eura ili za 2.394.990 eura manje u odnosu na planirani.

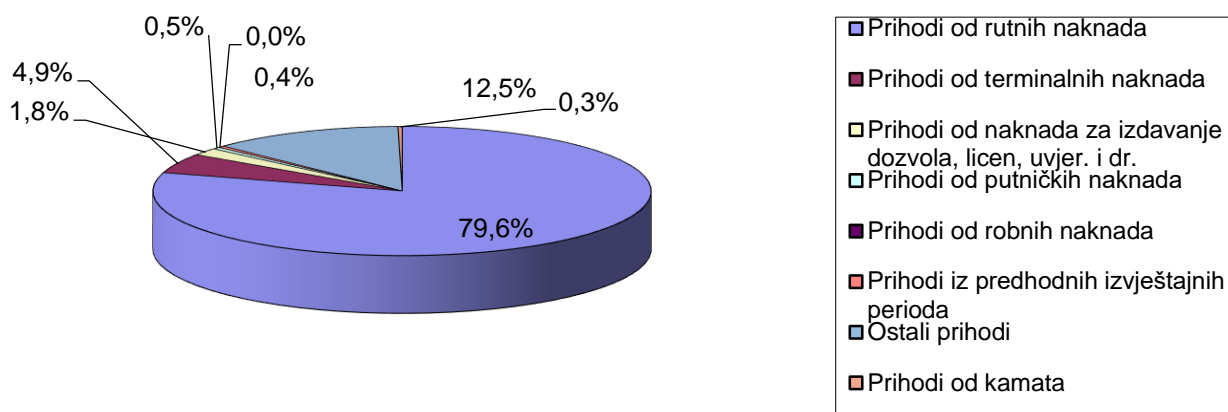
² **Prihod od terminalnih naknada** - Zakonom je propisano da ove naknade plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi i njihov iznos se utvrđuje u skladu sa članom 9 Odluke o načinu obračuna terminalne naknade za korišćenje usluga u vazdušnoj plovidbi („Službeni list CG“ broj 53/19) i Sporazumu o regulisanju međusobnih prava i obaveza po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada. Navedenim odlukom je propisano da visina ove naknada za vazduhoplove koji polijeću ili slijeću na Aerodrom Podgorica (LYPG) i Aerodrom Tivat (LYTV), kao prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo, naplaćuje Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, od operatora vazduhoplova udjelom od 10% od iznosa naplaćenih terminalnih naknada.

Prihod od terminalnih naknada u 2020. godini ostvaren je u iznosu od 103.755 eura.

³ Prihodi iz predhodnih izvještajnih perioda uglavnom se odnose na naplaćene prihode po osnovu rutnih naknada iz predhodnih godina u iznosu od 8.433 eura

⁴ U strukturi ostalih prihoda za 2020. godinu, dominiraju prihodi od povraćaja sredstava u iznosu od 262.972 eura od strane Generalnog sekretarjata Vlade Crne Gore po osnovu Aneksa sporazuma o saradnji u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova, broj 01/2-1968/10-17 od 24.12.2019. godine.

Prikaz strukture prihoda ostvarenih u 2020. godini

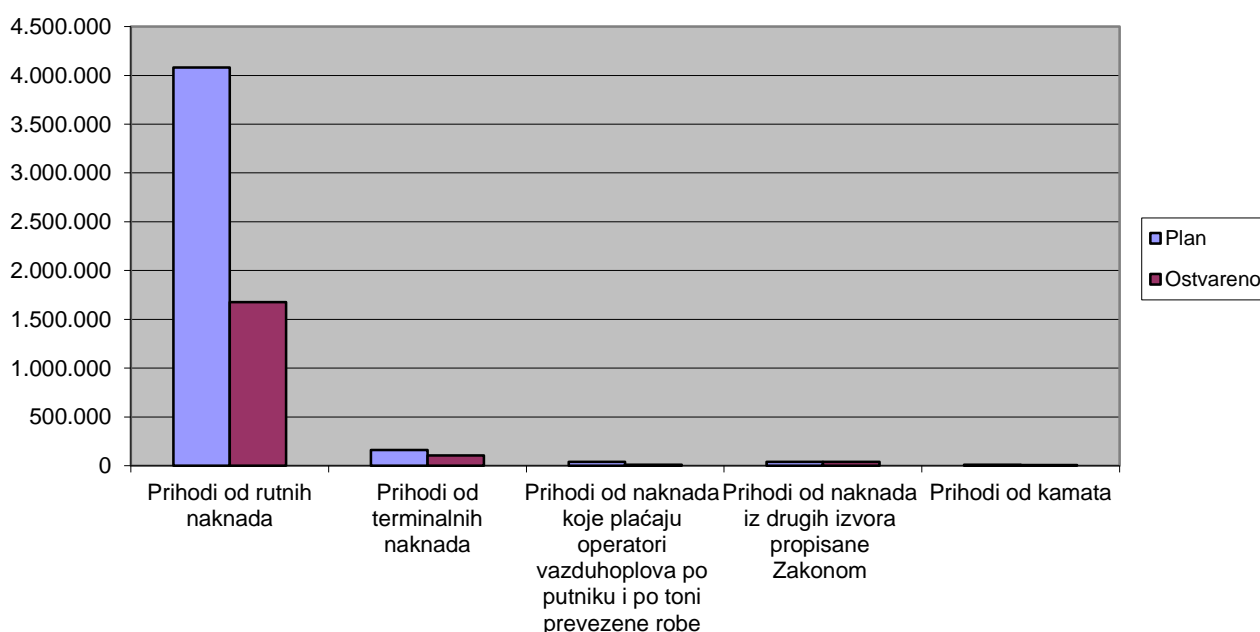

U tabelarnom prikazu dati su ključni pokazatelji poslovanja i njihovo poređenje sa planom:

Tabela 3: Odnos ostvarenih i planiranih prihoda u toku 2020. godine

Vrste prihoda	Plan	Ostvareno	Index
Prihodi od rutnih naknada	4.079.000	1.675.577	41
Prihodi od terminalnih naknada	160.000	103.755	65
Prihodi od naknada koje plaćaju operatori vazduhoplova po putniku i po toni prevezene robe	40.000	10.882	27
Prihodi od naknada iz drugih izvora propisane Zakonom (operativne licence, certifikati, odobrenja, dozvole i dr)	40.000	38.219	96
Prihodi od kamata	10.000	5.842	58

Prikaz ostvarenih prihoda i njihovo poređenje sa planom

Upoređujući ukupno ostvarene prihode sa planiranim po pojedinim stavkama može se zaključiti da je ostvareni prihod od rutnih naknada za 59% manji od planiranog za 2020. godinu, prihodi od terminalnih naknada za 35% manji od planiranih, prihodi od robnih i putničkih naknada za 73% manji od planiranih dok su prihodi od naknada iz drugih izvora propisanih Zakonom (pregled vazduhoplova, plovidbenost, izdavanje dozvola) za 4% manji od planiranih, zatim prihodi od kamata koji su za 42% manji od planiranih. Na osnovu predhodno pomenutog proizilazi:

Prihod od rutnih naknada za 2020. godinu doznačen od Eurocontrol-a u iznosu od 1.675.577 eura čini oko 62% ukupnih prihoda ili 41% ostvarenih u odnosu na planirane. **Ovakav procenat naplate ovih prihoda ne može se smatrati zadovoljavajućim imajući u vidu činjenicu da su za 59% ili u apsolutnom iznosu čak 2.394.990 eura manji od planiranih, nakon što je u aprilu 2020. godine avio saobraćaj gotovo u potpunosti zaustavljen usled globalne kriza prouzrokovana pandemijom korona virusa.** Treba imati u vidu da se naplata ovih prihoda u normalnim okolnostima ostvaruje posebnom dinamikom. Njihova naplata je posebno usporena u prvoj polovini godine, naročito u prva tri mjeseca. Isto, tako procenat naplate zavisi i od obima ostvarenog saobraćaja kao i od uspješnosti naplate odnosno solventnosti avio prevoznika.

Prihod od terminalnih naknada u 2020. godini je ostvaren u iznosu od 103.755 eura ili oko 5 % ukupnih prihoda ili 65% ostvarenih u odnosu na planirane. Ostvareni prihod od terminalnih naknada odnosi se na 2020. godinu (uključujući i naplaćene prihode iz ranijih godina) i naplaćen je na osnovu zaključenog sporazuma i aneksa sporazuma između Agencije i SMATSA-e doo za 2020. godinu. Takođe, evidentno je da će se jedan dio terminalnih naknada koje je SMATSA doo realizovala u 2020. godini, naplatiti u 2021. godini na osnovu potpisanih odgovarajućih akata između Agencije za civilno vazduhoplovstvo i SMATSA-e doo Beograd.

Prihod od putničkih naknada u 2020. godini je ostvaren u iznosu od 10.633 eura ili oko 1% ukupnih prihoda i manji su za 65% od planiranih. **Prihod od robnih naknada** u 2020. godini je ostvaren u iznosu od 249 eura, a planiran je u iznosu od 10.000 eura.

Prihodi od naknada iz drugih izvora propisanih Zakonom (operativne licence, sertifikati, odobrenja, dozvole i dr) ostvareni su u iznosu od 38.219 eura ili oko 2% ukupnih prihoda, manji su za 4% od planiranih.

Prihod od kamata za 2020. godinu je ostvaren u iznosu od 5.842 eura na oročene depozite kod Hipotekarne banke, Erste banke i Prve banke.

Dakle, Agencija je pravni subjekat koji se dominantno finansira iz međunarodnih izvora, dugoročno gledano, a imajući u vidu strukturu prihoda ostvarenih u 2020. godini kao i u ranijim godinama, nameće se potreba za što većim učešćem ostalih zakonom predviđenih prihoda u odnosu na do sada dominantne prihode od rutnih naknada.

Dakle, glavni prihod Agencije je drastično smanjen i dominantno je uticao na ukupan procenat smanjenja prihoda. Na ovakvu situaciju koja se nije mogla predvidjeti niti na nju uticati, Agencija je blagovremeno reagovala hitnim usvajanjem restriktivnih mjera u potrošnji, tj. mjera štednje. Na taj način obezbijeđeno je normalno poslovanje Agencije, uz potpuno ostvarivanje svih nadležnosti Agencije koje su utvrđene zakonom.

Rashodi Agencije za 2020. godinu

Ukupni rashodi Agencije u izvještajnom periodu, iznosili su 2.922.464 eura. Na osnovu sumirano prikazanih podataka u **tabeli 1** (bilans uspjeha) može se zaključiti da su ukupni rashodi za 33 % manji u odnosu na planirane za 2020. godinu u iznosu od 4.329.000 eura. U strukturi rashoda najveće učešće imaju bruto troškovi zaposlenih (bruto zarade i ostala lična primanja zaposlenih sa svim troškovima vezanih za poreze i doprinose na teret poslodavca, ugovori o pružanju usluga, naknade članovima Savjeta, službena putovanja zajedno sa troškom prevoza) u iznosu od 1.974.810 eura ili 68% ukupnih rashoda.

Po strukturi rashoda sledeću najvišu bilansnu stavku čine ostali troškovi poslovanja u iznosu od 745.588 eura ili 26% ukupnih rashoda. U tim troškovima najveće učešće ostvaruju troškovi za kontribucije Eurocontrol-a u iznosu od 324.408 eura ili 44% ostalih troškova i troškovi namijenjeni za traganje i spašavanje u iznosu od 135.000 eura ili 18% ostalih troškova, Trošak materijala u iznosu od 28.563 eura čini 1% ukupnih rashoda dok trošak amortizacije u iznosu od 121.768 eura čini 4% ukupnih rashoda za 2020. godinu.

Struktura rashoda po najznačajnijim stavkama prikazana je u **tabeli 4**.

Tabela 4: Ostvareni rashodi u toku 2020. godine

Vrste rashoda	Ostvareno	%
bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja ⁵	1.810.416	61,95
bruto naknade članovima Savjeta	109.019	3,73
bruto naknade za ugovore o pružanju usluga	36.471	1,25
troškovi službenih putovanja ⁶ (dnevnice, prevoz, smještaj)	18.840	0,64
troškovi za članarine međ.org ⁷	324.408	11,10
troškovi za materijal i usluge i istali poslovni rashodi ⁸	299.133	10,24
troškovi traganja i spašavanja (SAR) ⁹	135.000	4,62
troškovi jednokratnih pomoci i donacija ¹⁰	67.409	2,31
Amortizacija	121.768	4,16
Ukupno	2.922.464	100

⁵ Bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja (doprinosi iz i na zarade) ostvarene su u iznosu od 1.955.906 eura ili 67% ukupnih rashoda Agencije ili oko 20% manje nego što je planirano za 2020. godinu.

⁶ Troškovi službenih putovanja obuhvataju troškove službenih putovanja u zemlji i inostranstvu (prevoz, dnevnice i smještaj), ostvareni su u iznosu od 18.840 eura ili oko 1% ukupnih rashoda i manji su za 92% od planiranih za 2020. godinu u iznosu od 232.700 eura. Neznatni troškovi su i rezultat pandemije izazvane virusom covid -19, koja prevashodno zaustavila službena putovanja u inostranstvo tako da su se svi sastanci i poslovne saradnje odvijale putem video konferencija.

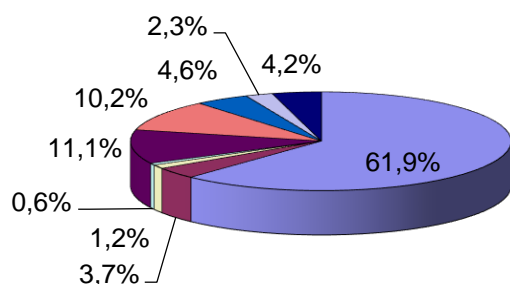
⁷ Troškovi za članarine međ.org. obuhvataju troškove članstva Agencije za civilno vazduhoplovstvo u međunarodnim institucijama to je prije svega trošak -kontribucije Eurocontrol-u Brisel, ostvaren u iznosu od 324.408 eura ili oko 11% ukupnih rashoda , što je za 21% manje nego što je planirano za 2020. godinu.

⁸ Troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi obuhvataju troškove kancelarijskog materijala, reklamnog materijala, sitnog inventara, troškove goriva, električne energije i vode, troškove održavanja osnovnih sredstava, troškove reprezentacije, premije osiguranja zaposlenih, proviziju platnog prometa, troškove telefonskih i poštanskih i drugih transportnih usluga, neproizvodne usluge i ostale troškove, odnosno ostala poslovna terećenja. Za navedene potrebe ostvaren je trošak u iznosu od 299.133 eura, što je za 36% manje u odnosu na planirane u iznosu od 466.500 eura. U strukturi ovih rashoda značajne uštede ostvarene su kod troškova materijala i to: goriva, električne energije, vode i dr. planiranih sa 32.500 eura, a ostvarenih sa 13.548 eura ili 58% manje od planiranog, kancelarijskog materijala i ostalog potrošnog materijala planiranog sa 48.000 eura, a ostvarenih sa 15.014 eura ili oko 70% manje od plana, PTT usluga planiranih sa 51.000 eura, a ostvarenih sa 35.871 eura ili 30% manje od plana. Troškovi održavanja osnovnih sredstava su planirani sa 46.000 eura, a ostvareni sa 26.147 eura ili 43% manje u odnosu na planirane, trošak reprezentacije planiran sa 41.000 eura, a ostvaren sa 9.245 eura ili 77% manje od planiranog, dok su troškovi platnog prometa u zemlji i inostranstvu planirani sa 19.000 eura, a ostvareni sa 14.328 eura i manji su za 25% od plana, troškovi osiguranja planirani u iznosu od 30.000 eura, a ostvareni sa 22.244 eura, manji su za 26% od planiranih zatim usluge odnosa s javnošću planirane u iznosu od 35.000 eura, a ostvarene u iznosu od 22.525 eura ili 36% manje od plana, trošak obuke i edukacije zaposlenih planiran u iznosu od 50.000 eura, ostvaren u iznosu od 3.831 eura ili 92% manji od planiranog i ostali troškovi.

⁹ Troškovi za traganje i spašavanje (SAR) ostvareni su u iznosu od 135.000 eura ili oko 5% ukupnih rashoda, manji su za 79% u odnosu na planirane troškove SAR-a u iznosu od 630.566 eura za 2020. godinu, veoma mala realizovanost ovih troškova u toku 2020. godine u odnosu na planiranu troškovnu bazu za ove namjene za 2020. godinu je posledica pandemije izazvane virusom covid-19 kada se nije odvijao vazdušni saobraćaj i kada je tekuća likvidnost bila ugrožena.

¹⁰ Troškovi jednokratnih pomoći i donacija ostvareni su u iznosu od 67.409 eura ili 2% ukupnih troškova, veću su za 16% od planiranih za 2020.godinu, čemu je doprinijela činjenica da je povodom epidemije korona virusa odlukom Savjeta Agencije dodijeljena pomoć NKT-u u iznosu od 50.000 eura.

Prikaz strukture rashoda ostvarenih u 2020. godini

- bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja
- bruto naknade članovima Savjeta
- bruto naknade za ugovore o pružanju usluga
- troškovi službenih putovanja (dnevnice, prevoz, smještaj)
- troškovi za članarine međ.org
- troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi
- troškovi traganja i spašavanja (SAR)
- troškovi jednokratnih pomoći i donacija
- Amortizacija

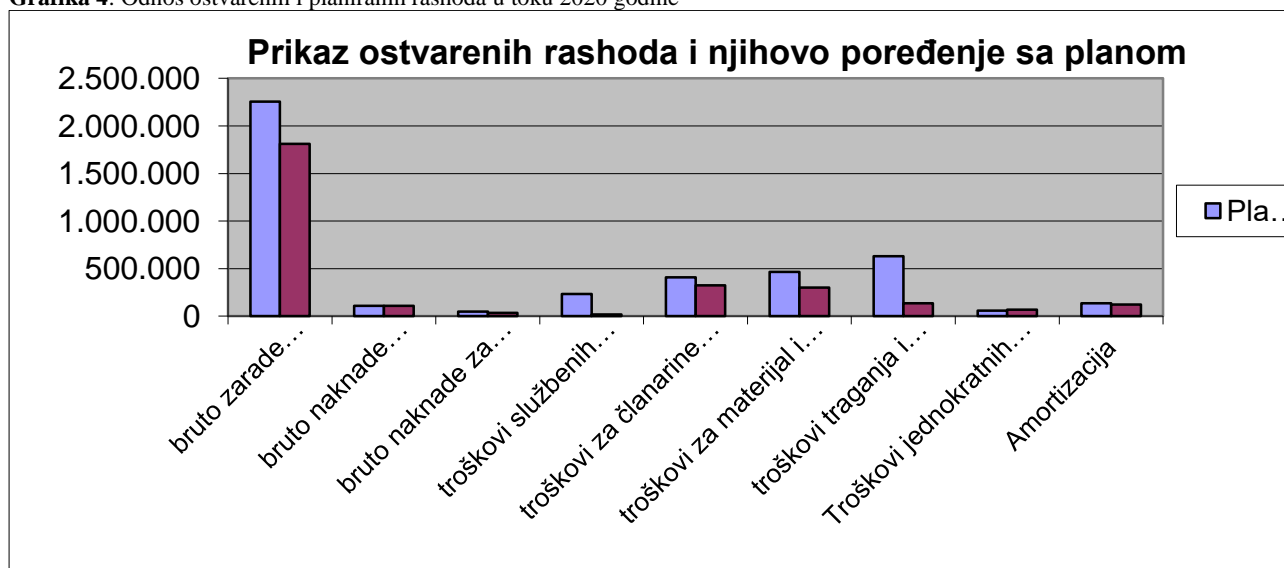
Grafika 2: Prikaz strukture rashoda ostvarenih u 2020. godini

U tabelarnom prikazu dati su ključni pokazatelji poslovanja i njihovo poređenje sa planom:

Tabela 5: Odnos ostvarenih i planiranih rashoda u toku 2020. godine

Vrste rashoda	plan	ostvareno	index
bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja	2.255.561	1.810.416	80
bruto naknade članovima Savjeta	109.533	109.019	100
bruto naknade za ugovore o pružanju usluga	49.000	36.471	74
troškovi službenih putovanja (dnevnice, prevoz, smještaj)	232.700	18.840	8
troškovi za članarine međ.org	410.000	324.408	79
troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi	466.500	299.133	64
troškovi traganja i spašavanja (SAR)	630.566	135.000	21
Troškovi jednokratnih pomoći i donacija	58.000	67.409	116
Amortizacija	135.000	121.768	90

Grafika 4: Odnos ostvarenih i planiranih rashoda u toku 2020 godine

Analizom ostvarenih rashoda u odnosu na planirane, evidentno je da je gotovo u svim najvažnijim stavkama, došlo do manjeg ostvarenja rashoda, nego što je to planirano. Jedini izuzetak je napravljen kod izdataka za donacije, a to je posljedica činjenice da je Agencija, iako ugrožena sa prihodima, solidarno uplatila 50.000 eura pomoci NKT-u za saniranje posljedica epidemije korona virusa u Crnoj Gori. To pokazuje da je poslovna politika Agencije vodila računa o racionalizaciji tj. smanjenju svih troškova, sa jasnim trendom domaćinskog upravljanja sredstvima.

Realizacija Plana investicija za 2020. godinu

Planom investicija za 2020. godinu su obuhvaćene investicije ukupne vrijednosti 702.000 eura od čega su realizovane četiri investicije ukupne vrijednosti od 147.388. eura.

Realizovane investicije: Nabavka opreme za konferencijski sistem od EURO-UNIT DOO Podgorica u iznosu od 74.977,65 eura po Ugovoru broj: 08/1-2910/12-19 od 02.03.2020. godine, nabavka prečišćivača vazduha od SPECTRUM GROUP DOO Podgorica u iznosu od 4.900,01 eura po računu broj 002-11 od 17.01.2020. godine, nabavka klima uređaja od TIMING DOO Podgorica u iznosu od 2.299,10 eura, po računu broj 15/408-20 od 04.08.2020. godine, nabavka kancelarijske opreme od DRTRADE DOO Podgorica u iznosu od 1.216,05 eura, po računu broj 001-578 od 11.11.2020. godine i nabavka i implementacija Dokument menadžment sistema DMS (od AMPLITUDO DOO, Podgorica u iznosu od 63.994.48 eura, po Ugovoru broj: 08/1-1184/30-19 od 29.10.2019. godine.

Tabelarni pregled realizovanih investicija u 2020 godini

Rb	Naziv Investicije	Vrijednost investicije	
		Procijenjena vrijednost	Realizovana vrijednost
1.	Nabavka opreme za kancelarijski sistem	75.000	74.978
2.	Nabavka i implementacija DMS	70.000	63.995
3.	Nabavka kancelarijske opreme	5.000	1.216
4.	Nabavka klima uređaja	2.299	2.299
5.	Nabavka prečišćivača vazduha	4.900	4.900
	Ukupno	157.199	147.388

Ostale planirane investicije za 2020. godinu nijesu realizovane, jer se procijenilo da njihovu realizaciju treba odložiti za naredni period, prije svega zbog pada prihoda izazvanih pandemijom virusa covid -19 koja je drastično uticala na smanjenje realizovanih investicija, koje zato predstavljaju dio plan investicija za 2021. godinu.

Bilans stanja na dan 31.12.2020. godine

Tabela 6: Bilans stanja – BS 2020

red. Br.	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna godina
	AKTIVA		
	Stalna imovina	1.433.174	1.138.856
1	Neplaćeni upisani kapital		
2	Nematerijalna imovina	63.995	
3	Nekretnine, postrojenja i oprema	1.369.179	1.138.856
4	Stalna imovina namijenjena prodaji		
5	Dugoročna potraživanja		
6	Dugoročni finansijski plasmani		
7	Odloženi porezi		
	Obrtna imovina	5.045.034	5.381.297
8	Zalihe	180	180
9	Potraživanja od kupaca	1.301.013	827.975
10	Kratkoročni finansijski plasmani	2.803.027	2.800.365
11	Gotovina i gotovinski ekvivalenti	727.701	1.067.645
12	Unaprijed plaćeni troškovi	118.802	116.202
13	Obračunati nenaplaćeni prihodi	94.811	568.930
14	Ostala obrtna imovina		
	Ukupna aktiva	6.478.208	6.520.153
	PASIVA		
	Kapital i reserve	5.769.662	6.372.656
15	Državni capital	3.349.692	3.349.692
16	Emisiona premija		
17	Revalorizaciona rezerva	248.600	
18	Ostale reserve		
19	Neraspoređeni dobitak	2.171.370	3.022.964
20	Manjinski interes		
	Dugoročne obaveze	123.816	
21	Dugoročne obaveze	90.858	
22	Odloženi porezi		
23	Dugoročna rezervisanja	32.958	
24	Ostale dugoročne obaveze		
25	Odloženi prihodi		
	Kratkoročne obaveze	584.730	147.497
26	Kratkoročne obaveze iz poslovanja	221.277	147.497
27	Kratkočne finansijske obaveze	363.431	
28	Tekući dio dugoročnih kredita		
29	Obaveze za poreze	22	
30	Obaveze za dividend		
31	Kratkoročna rezervisanja		
32	Obračunate obaveze		
	Ukupna pasiva	6.478.208	6.520.153

Vrijednost **ukupne aktive**, na bazi bilansa stanja na dan 31.12.2020. godine iznosila je 6.478.208 eura, a sastoji se od:

- materijalne i nematerijalne imovine u iznosu od 1.433.174 eura ili 22 % ukupne aktive;

- obrtna imovina u vrijednosti od eura ili 78 % ukupne aktive i odnosi se na novčana sredstva u iznosu od 3.530.728 eura ili 70 % obrtne imovine Agencije od navedenog iznosa sredstva u iznosu od 2.803.027 eura, čine novčana sredstva oročena kod više poslovnih banaka.

Takođe, iskazana su potraživanja u iznosu od 1.301.013 eura, rezultat su fakturisanih, a nenaplaćenih terminalnih naknada u iznosu od 786.911 eura, zatim razgraničena potraživanja po osnovu rutnih naknada u iznosu od 495.590 eura za 2020. godinu, druga potraživanja.

Vrijednost **ukupne pasive na dan 31.12.2020. godine** iznosila je 6.478.208 eura. Kapital Agencije je 5.769.662 eura ili 89% ukupne pasive i obuhvata:

- državni kapital u iznosu od 3.349.692 eura;
- revalorizacione rezerve u iznosu od 248.600 eura;¹¹
- neraspoređeni dobitak u iznosu od 2.171.370 eura.

Ukupne obaveze Agencije za 2020. godinu iznose 708.546 eura to su prevashodno obaveze iz poslovanja prema Eurocontrol-u po osnovu zajma u iznosu od 454.289 eura, dobavljačima za račune iz decembra 2020. godine, koji su plaćeni u januaru 2021. godine u iznosu od 221.277 eura i dugoročna rezervisanja u iznosu od 32.958 eura.¹²

* * *

Ukupno posmatrano Agencija za civilno vazduhoplovstvo u poslovnoj 2020. godini ostvarila je ukupan prihod u iznosu od 2.105.680 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 2.922.464 eura, što znači da je ostvaren manjak prihoda nad rashodima u iznosu od 816.784 eura.

Međutim, i pored ostvarenog manjka prihoda nad rashodima u 2020. godini izazvanog katastrofalnim smanjenjem vazdušnih operacija, a koji je samo tehnički pokazatelj te krize, **navedeni bilans nije imao praktičnih negativnih posledica za Agenciju.**

Zahvaljujući finansijskim sredstvima koje je iz prethodnih godina Agencija akumulirala kao rezervu, navedena zdravstvena, ekonomska i finansijska kriza nije prouzrokovala nelikvidnost Agencije. Uz pomenuti povoljni kredit od EUROCONTROL-a, Agencija još uvijek nije došla u situaciju da se kreditno zadužuje kod komercijalnih banaka u Crnoj Gori, iako je Savjet Agencije dao načelnu saglasnost i za takvu aktivnost. Sve finansijske obaveze, uključujući i kontribucije prema EUROCONTROL-u koje predstavljaju značajan izdatak su se redovno izmirivale i Agencija nema neizmirenih dugovanja prema bilo kojem pravnom subjektu u zemlji i inostranstvu. **Uz drastične mjere smanjenja svih vrsta troškova i investicija, Agencija je obezbijedila redovan proces rada i vršenje svojih zakonom definisanih nadležnosti.**

---

¹¹ Revalorizacione rezerve u vrijednosti od 248.600 eura utvrđene su na osnovu procjene iz Izvještaja o procjeni vrijednosti imovine i opreme u vlasništvu Agencije za civilno vazduhoplovstvo na 31.12.2020. godine broj 08/1-402/21-663/5 od 14.06.2021.godine u skladu sa MRS 36- umanjenje vrijednosti imovine i MSFI 13 –odmjeravanje fer vrijednosti i predstavljaju pozitivnu razliku između procijenjene vrijednosti imovine i njene knjigovodstvene vrijednosti na dan procjene tj 31.12-2020. godine.

¹²Dugoročna rezervisanja u iznosu od 32.958 eura odnose se na rezervisanja za otpremnine prilikom odlaska u penziju i jubilarne nagrade za zaposlene u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo na dan 31,12.2020. godine, utvrđene su a osnovu Izvještaja aktuarsa, broj:08/1-402/21-663/8 od 15.06.2021.godine.

1.3 Finansijski plan za 2020. godinu

Na osnovu planiranih prihoda i rashoda Agencije za 2021. godinu Savjet Agencije je 21. decembra 2020. godine usvojio Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu i dostavio ga Vladi. Finansijskim planom za 2021. godinu predviđen je ukupan prihod u iznosu od 3.504.700 eura i ukupni rashodi u iznosu od 3.504.700 eura. Planirani prihodi Agencije će se ostvariti kroz izvore finansiranja utvrđene članom 13 stav 1 Zakona o vazдушnom saobraćaju ("Službeni list CG", broj 30/12, 30/17 i 082/20), kojim je propisano da se sredstva za rad Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, sertifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
- 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazдушnom saobraćaju;
- 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazдушnom saobraćaju u odlasku;
- 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.

Međutim, zbog vanrednih okolnosti usled pandemije izazvane virusom COVID-19, nezabilježenog pada vazdušnog saobraćaja i znatno manjih prihoda od rutnih naknada iz kojih se Agencija za civilno vazduhoplovstvo kao vazduhoplovna vlast Crne Gore, dominantno finansira, realizaciju usvojenog Finansijskog plana za 2021. godinu, uslovljavaće prije svega normalizacijom avio saobraćaja i naplativost ostvarenih poslovnih prihoda Agencije .

1.4 Revizija finansijskih izvještaja Agencije za 2020. godinu

---

Članom 13 stav 7 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG” broj 30/12, 30/17 i 082/20) je propisano da svi obračuni prihoda i rashoda Agencije podliježu godišnjoj reviziji od strane nezavisnog ovlaštenog revizora, kojeg imenuje Vlada Crne Gore, u skladu sa zakonom kojim su uređene javne nabavke. Reviziju finansijskih iskaza Agencije za 2020.godinu je izvršila revizorska kuća "EUROREV" DOO Podgorica, izabrana po postupku propisanom Zakonom o javnim nabavkama. Izbor nezavisnog revizora potvrdila je Vlada zaključkom broj: 04-1918/2 od 15. aprila 2021. godine.

Revizor je podnio *Izveštaj o izvršenoj reviziji finansijskih iskaza za 2020. godinu*¹³ i dao mišljenje u kojem je navedeno da „ **finansijski izvještaji Agencije za civilno vazduhoplovstvo u svim značajnim aspektima prikazuju fer i istinito finansijski polazaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo na dan 31.12.2020. godine, njihovu finansijsku uspješnost te novčane tokove za godinu koja se završava na ovaj datum, u skladu sa računovodstvenim propisima važećim u Crnoj Gori "**

---

¹³ Izveštaj revizora je sastavni dio Finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019.godinu.

Zaključci:

---

1. Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu prikazuje realno i objektivno finansijsko stanje i rezultate poslovanja i zasnovan je na finansijskim iskazima koji su urađeni u skladu sa računovodstvenim standardima i važećim propisima, što je potvrđeno i u mišljenju nezavisnog revizora.
Cjelokupno poslovanje Agencije vrši se u skladu sa zakonom, što je utvrđeno sveobuhvatnom kontrolom poslovanja od strane Državne revizorske institucije, kao i redovnim godišnjim izvještajima nezavisnog revizora imenovanog od strane Vlade i redovnim unutrašnjim revizijama.
2. Savjet Agencije i menadžment Agencije obavljali su svoje zakonske obaveze u 2020. godini u uslovima neočekivane pandemije koronavirusa koja je zadesila čitav svijet. Ova pandemija je pogodila sve oblasti života i rada, dovela do brojnih restrikcija, a posebno je drastično pogodila vazdušni saobraćaj. No, i u takvim okolnostima organi Agencije uspjeli su da se brzo i efikasno prilagode situaciji i ostvaruju svoju funkciju.
3. Katastrofalna situacija u vazdušnom saobraćaju, izazvana pandemijom korona virusa, i shodno tome drastični pad prometa vazdušnog saobraćaja doveo je do ogromnog pada rutnih naknada koje su osnovni i glavni izvor prihoda Agencije i to je dovelo do očekivanog smanjenja priliva prihoda i stim u vezi do očekivanog manjka prihoda nad rashodima.
4. Iako je pad rutnih naknada koje su dominantan izvor finansiranja Agencije iznosio 58% u odnosu na planiranih 4.329.000 eura zahvaljujući blagovremenom reagovanju i prilagođenoj poslovnoj politici manjak ukupnih prihoda nad rashodima Agencije od 816.784 eura bio je znatno manji od gubitka ključnog prihoda iz EUROCONTROL-a po osnovu rutnih naknada koji iznosi 2.394.990 eura.
5. Zahvaljujući finansijskim sredstvima koje je iz prethodnih godina Agencija akumulirala kao rezervu navedeni finansijski rezultat nije imao negativne posledice i nije prouzrokovao nelikvidnost Agencije. Uz drastične mjere štednje i smanjenja svih vrsta troškova i investicija, Agencija je obezbijedila i obezbjeđuje redovnu finansijsku likvidnost, redovan proces rada i izvršenje svih zakonskih i međunarodnih obaveza.
6. Imajući u vidu domaćinsku poslovnu politiku koja omogućava stabilnost tekućeg poslovanja, Agencija još uvijek nije došla u situaciju da se zadužuje kod komercijalnih banaka u Crnoj Gori.
7. Ovakva poslovna politika koja uz mjere štednje omogućava održavanje tekuće finansijske likvidnosti i normalno poslovanje i izvršavanje svih zakonom propisanih nadležnosti je jedino održiva i nastaviće se i u narednom periodu u skladu sa dinamikom smanjenja pandemije i postepenog oporavka vazdušnog saobraćaja i avio industrije.

Prilozi

---

1. Odluka Savjeta o utvrđivanju predloga Finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu sa Izvještajem nezavisnog revizora o izvršenoj revizije finansijskih iskaza za 2020. godinu.
2. Izvještaj nezavisnog revizora za 2020. godinu.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

**IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ REVIZIJI
FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA ZA 2020. GODINU**

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ REVIZIJI FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA ZA 2020. GODINU

SADRŽAJ

	Strana
I IZVJEŠTAJ REVIZORA	1 - 4
II FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI:	
BILANS USPJEHA ZA 2020. GODINU	5
BILANS STANJA NA DAN 31. DECEMBRA 2020. GODINE	6
ISKAZ O PROMJENAMA NETO IMOVINE (KAPITALA)	7
BILANS NOVČANIH TOKOVA	8
III NAPOMENE UZ FINANSIJSKE IZVJEŠTAJE	9 - 26

Agencija za reviziju finansijskih iskaza d.o.o.

Ul. Vasa Raičkovića br. 5, Podgorica

Tel/faks: +382 20 244 652

Mob. tel. +382 67 802 881

e-mail: eurorev@t-com.me

IZVJEŠTAJ REVIZORA

Savjetu Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica

Mišljenje

Obavili smo reviziju finansijskih izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica (u daljem tekstu: Agencija) koji obuhvataju bilans stanja na dan 31.12.2020. godine, bilans uspjeha, iskaz o promjenama neto imovine (kapitala) i bilansa novčanih tokova za 2020. godinu.

Prema našem mišljenju, priloženi finansijski izvještaji Agencije u svim značajnim aspektima prikazuju fer i istinito finansijski položaj Agencije na dan 31.12.2020. godine, njegovu finansijsku uspješnost te novčane tokove za godinu koja se završava na ovaj datum u skladu sa računovodstvenim propisima važećim u Crnoj Gori.

Osnova za mišljenje

Obavili smo našu reviziju u skladu s Međunarodnim revizijskim standardima. Naše odgovornosti prema tim standardima su detaljnije opisane u odjeljku o revizorskim odgovornostima za reviziju finansijskih izvještaja. Nezavisni smo od Agencije u skladu sa etičkim zahtjevima koji su relevantni za našu reviziju finansijskih izvještaja i ispunili smo naše ostale etičke odgovornosti u skladu sa tim zahtjevima. Vjerujemo da su revizijski dokazi koje smo dobili dovoljni i adekvatni da osiguraju osnovu za naše mišljenje.

Ključna revizijska pitanja

Ključna revizijska pitanja su ona pitanja koja su bila, po našem profesionalnom rasuđivanju, od najveće važnosti za reviziju finansijskih izvještaja tekućeg perioda. Tim pitanjima smo se bavili u kontekstu revizije finansijskih izvještaja kao cjeline i pri formiranju mišljenja o njima, i ne dajemo zasebno mišljenje o tim pitanjima.

Ključna revizijska pitanja	Odgovarajuća revizijska procedura
<i>Adekvatno priznavanje, vrednovanje i objelodanjivanje prihoda i drugih povezanih bilansnih pozicija</i>	
<p>Agencija ostvaruje prihode po osnovu terminalnih naknada i prihoda od EUROCONTROL-a, Brisel za rutne naknade.</p> <p>Imajući u vidu karakter ovi prihoda, postoji rizik neadekvatnog priznavanja prihoda i njihovog procjenjivanja.</p> <p>Postoji i rizik nepravilnog razgraničenja prihoda u odgovarajućem periodu.</p> <p>Utvdili smo da su prihodi po osnovu terminalnih i rutnih naknada ključno pitanje revizije zbog njihovog značajnog iznosa, te rizika priznavanja i vrednovanja prihoda i sa njima povezanim bilansnim pozicijama.</p>	<p>Naše revizijske procedure su uključivale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razumijevanje politika i procedura koje se primjenjuju na priznavanje prihoda kao i analizu i testiranje efikasnost funkcionisanja internih kontrola koje se odnose na proces priznavanja prihoda i povezanih bilansnih pozicija; - Obavljanje analitičkih postupaka ključnih komponenti Agencije, analizirajući aktuelne performanse sa istim performansama prethodne godine; - Obavljanje cut-off procedura na uzorku transakcija prihoda na kraju godine kako bi se zaključilo da li je priznavanje obavljeno za odgovarajući vremenski period. <p>Zaključak:</p> <p><i>Na osnovu izvršenih aktivnosti, nismo utvdili materijalne greške za priznavanje i vredovanje prihoda i potraživanja.</i></p>

Odgovornosti menadžmenta za finansijske izvještaje

Menadžment je odgovoran za sastavljanje i fer prezentaciju finansijskih izvještaja u skladu s punim MSFI i za one interne kontrole za koje menadžment odredi da su potrebne za omogućavanje sastavljanja finansijskih izvještaja koji su bez značajnog pogrešnog prikaza usled prevare ili grešaka. U sastavljanju finansijskih izvještaja, menadžment je odgovoran za procjenjivanje sposobnosti Agencije da nastavi s poslovanjem, objavljivanje, ako je primjenjivo, pitanja povezanih s nastavkom poslovanja i korištenjem računovodstvene osnove zasnovane na stalnosti poslovanja, osim ako Država ili namjerava likvidirati Agenciju ili prekinuti poslovanje ili nema realne alternative nego da to učini. Vlasnik je odgovoran za nadziranje procesa finansijskog izvještavanja kojeg je ustanovila Agencija.

Odgovornost revizora za reviziju finansijskih izvještaja

Naši ciljevi su steći razumno uvjerenje o tome jesu li finansijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikaza usled prevare ili greške i izdati izvještaj revizora koji uključuje naše mišljenje. Razumno uvjerenje je visok nivo uvjerenja, ali nije garancija da će revizija obavljena u skladu s MRS uvijek otkriti značajno pogrešno prikazivanje kada ono postoji. Pogrešni iskazi mogu nastati usled prevare ili greške i smatraju se značajni ako se razumno može očekivati da, pojedinačno ili zbirno, utiču na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovi tih finansijskih izvještaja. Kao sastavni dio revizije u skladu s MRS, koristimo profesionalno prosuđivanje i zadržavamo profesionalni skepticizam tokom revizije. Mi takođe:

- identifikujemo i procjenjujemo rizike značajnog pogrešnog prikazivanja u finansijskim izvještajima, zbog prevare ili greške, oblikujemo i obavljamo revizijske postupke kao reakciju na te rizike i pribavljamo revizijske dokaze koji su dovoljni i odgovarajući da osiguraju osnovu za naše mišljenje. Rizik neotkrivanja značajnog pogrešnog iskaza nastalog usled prevare je veći od rizika nastalog usled greške, jer prevara može uključiti tajne sporazume, falsifikovanje, namjerno ispuštanje, pogrešno prikazivanje ili zaobilaženje internih kontrola.
- sagledavamo razumijevanje internih kontrola relevantnih za reviziju kako bismo oblikovali revizijske postupke koji su primjereni u datim okolnostima, ali ne i za svrhu izražavanja mišljenja o efikasnosti internih kontrola Agencije.
- ocjenjujemo adekvatnost korištenih računovodstvenih politika i razumnost računovodstvenih procjena i povezanih objava koje je izvršio menadžment.
- donosimo zaključak o adekvatnosti primjene načela stalnosti poslovanja od strane menadžmenta i, na osnovu pribavljenih revizijskih dokaza, zaključujemo o tome postoji li značajna neizvjesnost u vezi s događajima ili okolnostima koji mogu stvarati značajnu sumnju u sposobnost Agencije da nastavi s poslovanjem po vremenski neograničenom poslovanju. Ako zaključimo da postoji značajna neizvjesnost, od nas se zahtijeva da skrenemo pažnju u našem revizorskom mišljenju na objelodanjivanje u finansijskim izvještajima ili, ako takve objave nisu odgovarajuće, da modifikujemo naše mišljenje. Naši zaključci se zasnivaju na revizijskim dokazima pribavljenim sve do datuma našeg revizorskog izvještaja. Međutim, budući događaji ili uslovi mogu uzrokovati da Agencija prestane da posluje u skladu sa načelom stalnosti.
- ocjenjujemo cjelokupnu prezentaciju, strukturu i sadržaj finansijskih izvještaja, uključujući i objelodanjivanja, kao i odražavaju li finansijski izvještaji transakcije i događaje na kojima su zasnovani na način kojim se postiže fer prezentacija. Mi komuniciramo sa onima koji su zaduženi za upravljanje u vezi sa, između ostalih pitanja, planiranim djelokrugom i vremenskim rasporedom revizije i važnim revizijskim nalazima, uključujući i u vezi sa značajnim nedostacima u internim kontrolama koji su otkriveni tokom naše revizije.

Takođe, dajemo izjavu onima koji su zaduženi za upravljanje da smo postupili u skladu sa relevantnim etičkim zahtjevima u vezi s nezavisnošću i da ćemo komunicirati s njima o svim odnosima i drugim pitanjima za koja se može razumno smatrati da utiču na našu nezavisnost, kao i, gdje je primjenjivo, o povezanim mjerama zaštite. Između pitanja o kojima se komunicira s onima koji su zaduženi za upravljanje, mi određujemo ona pitanja koja su od najveće važnosti u reviziji finansijskih izvještaja tekućeg perioda i stoga su ključna revizijska pitanja. Mi opisujemo ta pitanja u našem revizorskom izvještaju, osim ako zakon ili regulativa sprječava javno objavljivanje pitanja ili kada odlučimo, u veoma rijetkim okolnostima, da pitanje ne treba saopštiti u našem izvještaju jer se razumno može očekivati da bi negativne posledice saopštavanja nadmašile dobrobiti javnog interesa od takvog saopštavanja.

Podgorica, 22. jun 2020. godine.

EUROREV DOO, Podgorica

Sava Obradović, Ovlašćeni revizor

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Bilans uspjeha za 2020. godinu

	Napomene	2020. EUR 000	2019. EUR 000
Prihod	4	1.828	4.032
Ostali poslovni dobiti	5	272	26
		2.100	4.058
Troškovi materijala	6	(28)	(54)
Troškovi zaposlenih	3.5., 7	(1.975)	(2.346)
Amortizacija	3.9., 8	(122)	(118)
Ostali poslovni rashodi	9	(746)	(1.351)
		(2.871)	(3.869)
PROFIT OD POSLOVNIH AKTIVNOSTI		(771)	189
Neto finansijski prihod	3.3.	3	5
Ostali rashodi	10	(49)	(5)
Porez na dobitak	3.6.1.	-	-
NETO PROFIT ZA OBRAČUN. PERIOD	20	(817)	189

Napomene na stranama 9 - 28 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 4.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Bilans stanja na dan 31. decembar 2020. godine

	Napomene	2020. EUR 000	2019. EUR 000
AKTIVA			
Stalna imovina			
Nematerijalna imovina	3.7., 11	64	-
Nekretnine, postrojenja i oprema	3.8., 12	1.369	1.139
		1.433	1.139
Obrtna imovina			
Potraživanja od kupaca	3.13., 13	1.301	828
Kratkoročni finansijski plasmani	14	2.803	2.800
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	3.14., 15	728	1.068
Unaprijed plaćeni troškovi	16	118	116
Obračunati nenaplaćeni prihodi	17	95	569
		5.045	5.381
UKUPNA AKTIVA		6.478	6.520
PASIVA			
Kapital i rezerve			
Državni kapital	18	3.350	3.350
Revalorizaciona rezerva	19	249	-
Neraspoređeni dobitak / gubitak	20	2.171	3.023
		5.770	6.373
Dugoročne obaveze			
Dugoročne obaveze	3.15., 21	91	-
Dugoročna rezervisanja	22	33	-
		124	-
Kratkoročne obaveze			
Kratkoročne obaveze iz poslovanja	3.15., 23	221	147
Kratkoročne finansijske obaveze	21	363	-
		584	147
UKUPNA PASIVA		6.478	6.520

Podgorica, jun 2021. godine

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO
PODGORICADIREKTOR
Dragan ĐurovićNapomene na stranama 9 - 28 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 4.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Iskaz o promjenama neto imovine (kapitala)

	(EUR 000)				
	Državni kapital	Rezerve	Neraspoređeni dobitak	Gubitak	Ukupno
Stanje na dan 01. januar 2019. godine	3.350	-	2.834	-	6.184
Profit za 2019. godinu	-	-	189	-	189
Stanje na dan 31. decembar 2019. godine	3.350	-	3.023	-	6.373
Korekcija početnog stanja	-	-	(35)	-	(35)
Procjena nekretnina, postrojenja i opreme	-	249	-	-	249
Gubitak za 2020. godinu	-	-	-	(817)	(817)
Stanje na dan 31. decembar 2020. godine	3.350	249	2.988	(817)	5.770

Napomene na stranama 9 - 28 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 4.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

BILANS NOVČANIH TOKOVA

	2020.	2019.
	EUR 000	EUR 000
A GOTOVINSKI TOKOVI IZ OPERATIVNIH AKTIVNOSTI		
Gotovinska primanja od poslovne aktivnosti	1.971	3.911
Gotovinske isplate dobavljačima i zaposlenima	(2.661)	(3.753)
Gotovina generisana iz poslovnih aktivnosti	-	-
Odlivi gotovine na ime plaćene kamate	(3)	-
Odlivi gotovine na ime plaćenog poreza na dobit	-	-
Neto gotovina iz operativnih aktivnosti	(693)	158
B GOTOVINSKI TOKOVI IZ AKTIVNOSTI INVESTIRANJA		
Prilivi od prodaje postrojenja i opreme	-	3
Prilivi od primljene kamate	6	5
Odliv po osnovu kupovine imovine, postrojenja i opreme	(104)	(67)
Odliv po osnovu kupovine imovine u svrhu investiranja	-	-
Neto gotovina iz aktivnosti investiranja	(98)	(59)
C GOTOVINSKI TOKOVI IZ AKTIVNOSTI FINANSIRANJA		
Priliv od emitovanja akcijskog kapitala	-	-
Prilivi od dugoročnog uzajmljivanja	565	-
Odliv po osnovu povraćaja pozajmljenih sredstava	(111)	-
Neto gotovina od aktivnosti finansiranja	454	-
Neto povećanje/smanjenje gotovine i gotovinskih ekvivalenata	(337)	99
Gotovina i gotovinski ekvivalenti na početku perioda	3.868	3.769
Efekti kursnih razlika na kraju perioda	-	-
GOTOVINA NA KRAJU OBRAČUNSKOG PERIODA	3.531	3.868

U skladu sa MRS 7 kao gotovina i gotovinski ekvivalenti smatraju se i finansijski plasmani sa rokom dospijeca do tri mjeseca.

Napomene na stranama 9 - 28 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 4.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje****Djelatnost i organizacija**

1. Uprava za civilno vazduhoplovstvo osnovana je decembra 2006. godine kao posebno pravno lice u oblasti civilnog vazdušnog saobraćaja, a na osnovu propisa kojima je regulisan vazdušni saobraćaj, kao i naloga Ministarstva saobraćaja.

Crna Gora 13.03.2007. godine postaje punopravni član Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), specijalizovane organizacije Ujedinjenih Nacija zadužene za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Čikaške konvencije. ICAO utvrđuje da svaka država članica ima potpuni suverenitet i nadležnost nad vazdušnim prostorom iznad svoje teritorije i obezbjeđuje međunarodni vazdušni saobraćaj iznad ili na svojoj teritoriji. Postavši član ICAO-a, Crna Gora 25.06.2008. godine postaje punopravni član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC). Država Crna Gora je 01.07.2007. godine primljena u članstvo EUROCONTROL-a, organizacije koja je zadužena za bezbjednost vazdušne plovidbe.

Zakonom o vazdušnom saobraćaju (Sl. list CG br. 30/2012) od 08.06.2012. godine uređuje se vazdušni saobraćaj u vazdušnom prostoru Crne Gore. Zakonom je predviđeno da Vlada Crne Gore osniva Agenciju za civilno vazduhoplovstvo koja za svoj rad odgovara Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Vladi, kojoj podnosi izvještaj o radu. Odlukom Vlade Crne Gore (Sl. list CG br. 45/2009) osniva se Agencija za civilno vazduhoplovstvo, transformisanjem Uprave za civilno vazduhoplovstvo.

Broj zaposlenih radnika na kraju 2020. godine je 56 (2019. godine 54).

Sjedište Agencije je u Podgorici, ul. Josipa Broza Tita bb.

Osnovna djelatnost Agencije je:

- Certifikovanje i stručni nadzor u smislu kontinuiranog ispunjavanja uslova za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju,
- Izdavanje operativnih licenci i uvjerenja o sposobnosti vazdušnog saobraćaja (ispunjenost propisanih uslova za sigurno korišćenje vazduhoplova) i odobravanja operativnih priručnika vazdušnom prevozniku,
- Određivanje organizacije za proizvodnju vazduhoplova, djelova i uređaja vazduhoplova u Crnoj Gori,
- Određivanje pravnih ili fizičkih lica koja obavljaju ljekarske preglede vazduhoplovnog osoblja,
- Određivanje školskih centara i programa za osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, vazduhoplova i aerodroma,
- Određivanje vazdušnih puteva i ruta na predlog provajdera vazduhoplovnih usluga,
- Vođenje propisanih registara i evidencija,

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje - nastavak**

- Predstavljanje Crne Gore u organizaciji međunarodnog civilnog vazduhoplovstva (ICAO) i drugim međunarodnim organizacijama i institucijama iz oblasti vazdušnog saobraćaja,
- Učestvovanje u radu stručnih tijela i radnih grupa pri međunarodnim organizacijama iz oblasti vazdušnog saobraćaja,
- Saradnja sa inostranim tijelima nadležnim za civilni vazdušni saobraćaj,
- Kao i drugi poslovi u skladu sa Zakonom, drugim propisima i Statutom.

Organi Agencije su Savjet Agencije i Direktor.

Savjet Agencije ima predsjednika i četiri člana, koje bira Vlada na period od 5 godina. Za prvi izbor, predsjednik i dva člana se biraju na 5 godina, a dva člana na period od 3 godine.

Direktora Agencije bira Savjet Agencije na period od četiri godine i za svoj rad odgovara Savjetu.

Sredstva za rad Agencija ostvaruje po osnovu:

- prihoda od djelatnosti Agencije,
- dijela naknada provajdera vazduhoplovnih usluga na rutne, terminalne i druge naknade koje plaćaju korisnici usluga,
- dijela naknade koju plaćaju operateri vazduhoplova po toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaju,
- dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku i
- drugih izvora u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju.

Članom 11, stav 6 ovog Zakona, utvrđeno ja da, ako se godišnjim obračunom prihoda i rashoda Agencije utvrdi da su ukupno ostvareni prihodi Agencije veći od ukupno ostvarenih rashoda, višak prihoda se izdvaja na poseban račun i može se koristiti isključivo za ispunjenje obaveza nastalih radi unaprjeđenja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja i ostvarivanja funkcije Agencije u narednoj kalendarskoj godini.

2. Osnova za sastavljanje i prezentaciju finansijskih izvještaja**Izjava o usaglašenosti**

2.1. Priloženi finansijski izvještaji predstavljaju godišnje finansijske izvještaje Društva i sastavljeni su u skladu sa računovodstvenim propisima važećim u Crnoj Gori.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Uticaj i primjena novih i revidiranih MSFI i MRS

2.2. Priloženi finansijski izvještaji sastavljeni su uz primjenu MRS odnosno MSFI koji su bili u primjeni na dan 01.01.2013. godine i na njima zasnovanim propisima o računovodstvu Crne Gore. Promjene u važećim Standardima i tumačenjima, kao i novousvojeni Standardi i tumačenja, izdati nakon 01.01.2013. godine, nisu objavljeni i zvanično usvojeni u Crnoj Gori i, saglasno tome, nisu primijenjeni u sastavljanju priloženih finansijskih izvještaja.

Prema Zakonu o računovodstvu i reviziji Crne Gore pravna lica sastavljaju finansijske iskaze po Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS), odnosno po Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI), koje je proglasio IASB i usvojio i objavio nadležni organ koji je od odgovarajućeg organa Međunarodne federacije računovođa (IFAC) dobio pravo na prevod i objavljivanje.

Na osnovu obavještenja Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore primjenjuju se standardi izdati do 31.07.2013. godine. Rukovodstvo Društva analizira promjene u važećim Standardima i tumačenjima, kao i novousvojene Standarde i tumačenja izdata nakon 31.07.2013. godine, i nakon ustanovljavanja Standarda i tumačenja koji su relevantni za Društvo, ima namjeru da iste primijeni u sastavljanju finansijskih izvještaja nakon što oni budu zvanično prevedeni i objavljeni u Crnoj Gori. Rukovodstvo Društva nije usvojilo nove Standarde i izmjene postojećih Standarda prije nego oni stupe na snagu. Rukovodstvo predviđa da usvajanje ovih novih Standarda i izmjena postojećih Standarda neće imati materijalan uticaj na finansijske izvještaje Društva u periodu inicijalne primjene.

Novi standardi i nove izmjene postojećih Standarda koji su u primjeni za izvještajni period, ali nisu zvanično prevedeni i objavljeni u Crnoj Gori

2.2.1. Na dan odobravanja ovih finansijskih izvještaja, sledeći standardi i izmjene postojećih standarda su u primjeni:

Standardi	Datum primjene za finansijske izvještaje koji počinju na ili nakon
Izmjene MRS 32 (Prebijanje finansijske imovine i finansijskih obaveza)	01.01.2014.
Izmjene MSFI 10, MSFI 12 i MRS 27 (Investicioni entiteti)	01.01.2014.
Izmjene MRS 36 (Objavljivanje nadoknadivog iznosa za nefinansijsku imovinu)	01.01.2014.
Izmjene MRS 39 (Novacije derivata i nastavak računovodstva zaštite)	01.01.2014.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Izmjene MRS 39 (Novacije derivata i nastavak računovodstva zaštite)	01.01.2014.
Izmjene MRS 39 (Definisani planovi primanja: Naknade zaposlenih)	01.07.2014.
Godišnja unapređenja Standarda – Ciklus 2010-2012	01.07.2014.
Godišnja unapređenja Standarda – Ciklus 2011-2013	01.07.2014.
IFRIC 21 – Dažbine	01.01.2014.
Izmjene MSFI 11 (Računovodstveni tretman spajanja ulaganja u zajedničke operacije)	01.01.2016.
Izmjene MRS 16 i MRS 38 (Razjašnjenje prihvatljive metode amortizacije i depresijacije)	01.01.2016.
Izmjene MRS 16 (Poljoprivreda; Plodonosne biljke)	01.01.2016.
Izmjene MRS 27 (Equity metoda u pojedinačnim finansijskim izvještajima)	01.01.2016.
Godišnja unapređenja Standarda – Ciklus 2012-2014	01.01.2016.
Izmjene MRS 1 – Podsticanje objelodanjivanja	01.01.2016.
Izmjene MSFI 10, MSFI 12 i MRS 28 (Zavisni entitet: Primjena izuzeća od konsolidacije)	01.01.2016.
MSFI 14 – Regulisana vremenska razgraničenja	01.01.2016.
Izmjena MRS 12 (Priznavanje odloženih poreskih sredstava za nerealizovane gubitke)	01.01.2017.
Izmjene MRS 7 (Podsticanje objelodanjivanja)	01.01.2017.
Godišnja unapređenja Standarda – Ciklus 2014-2016	01.01.2017.
MSFI 9 – Finansijski instrumenti	01.01.2018.
MSFI 15 – Prihodi od ugovora sa kupcima	01.01.2018.
Izmjene MRS 40 – Investicione nekretnine (Prenos investicionih nekretnina)	01.01.2018.
Izmjene MSFI 2 – Plaćanje akcijama (Klasifikacija i mjerenje transakcija plaćanja akcijama)	01.01.2018.
Izmjene MSFI 4 – Ugovori o osiguranju (primjena MSFI 9)	01.01.2018.
Izmjene MSFI 9 – Finansijski instrumenti (Karakteritike plaćanja unaprijed sa negativnom kompenzacijom)	01.01.2018.
IFRIC 22 – Transakcije u stranim valutama i razmatranje pretplata	01.01.2018.
Godišnje unapređenje Standarda – Ciklus 2014-2016	01.01.2018.
MSFI 16 – Lizing	01.01.2019.
IFRIC 23 – Neizvjesnost u vezi sa tretmanom poreza na dobit	01.01.2019.
Godišnje unapređenje – Ciklus 2015-2017	01.01.2019.
Izmjene MSFI 9 – Finansijski instrumenti (Mogućnosti plaćanja unaprijed sa negativnom kompenzacijom)	01.01.2019.
Izmjene MRS 19 – Prianje zaposlenih (Plan izmjena, ograničenja i poravnanja)	01.01.2019.
Izmjene MRS 28 – Investicije u pridružene entitete i zajedničke poduhvate (Dugoročni interesi u pridruženim entitetima i zajedničkim poduhvatima)	01.01.2019.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Izmjene MSFI 9, MRS 9 i MSFI 7 (Reforma uporedive kamatne stope)	01.01.2020.
Izmjene MSFI 3 – Poslovne kombinacije (Definicija poslovanja)	01.01.2020.
Izmjene MRS 1 – Presentacija finansijskih izvještaja i MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i greške (Definicija materijalnosti)	01.01.2020.
Konceptualni okvir u MFSI	01.01.2020.

Novi Standardi i izmjene postojećih standarda koji su izdati, a nisu još uvijek u primjeni

2.2.2. Standardi koji su izdati, a nisu još uvijek u primjeni:

Novi i izmijenjeni standardi	Datum stupanja na snagu
MSFI 17 – Ugovor o osiguranju	01.01.2021.

Korišćenje procjenjivanja

2.3. Presentacija finansijskih izvještaja zahtijeva korišćenje najboljih mogućih procjena i pretpostavki koje imaju efekta na prezentirane vrijednosti sredstava i obaveza i objelodanjivanje potencijalnih potraživanja i obaveza na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, kao i prihoda i rashoda u toku izvještajnog perioda. Ove procjene i pretpostavke su zasnovane na informacijama raspoloživim na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, a budući stvarni rezultati mogu se razlikovati od procijenjenih iznosa. Ove procjene se najvećim dijelom odnose na procjene obezvrjeđenja potraživanja iz poslovnih odnosa, procjene korisnog vijeka upotrebe opreme i ostalih rezervisanja.

Koncept nastavka poslovanja

2.4. Finansijski izvještaji sastavljeni su na osnovu načela stalnosti poslovanja, što podrazumijeva da stanje u privredi i buduće mjere monetarne i ekonomske politike neće imati značajan negativan uticaj na budući finansijski položaj i rezultate poslovanja Agencije.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak****Osnovne računovodstvene politike**

3. Osnovne računovodstvene politike primijenjene prilikom sastavljanja godišnjeg računa za 2020. godinu su sledeće:

Prihodi

3.1. Prihodi se odmjeravaju po pravičnoj vrijednosti primljene naknade ili naknade koja će se primiti i predstavljaju iznose koji se dobijaju za prodatu robu i izvršene usluge, umanjene za odobrene popuste. Prihod se priznaje kada nema značajne neizvjesnosti u pogledu naplativosti obračunatih prihoda i mogućnosti povraćaja po osnovu reklamacije. Ostvareni prihodi se najvećim dijelom odnose na prihode od terminalnih naknada i prihode od EUROCONTROL-a, Brisel za rutne naknade.

Unaprijed naplaćeni prihodi se iskazuju kao odloženi prihodi i prenose u redovne prihode u trenutku izvršenja usluge.

Poslovni rashodi

3.2. Poslovni rashodi uključuju sve troškove direktno vezane za izvršenje osnovne djelatnosti Agencije. Priznavanje rashoda vrši se istovremeno sa priznavanjem prihoda radi kojih su ti rashodi nastali (princip sučeljavanja prihoda i rashoda). Priznati rashodi direktno se povezuju sa priznatim prihodima u poslovnom rezultatu obračunskog perioda. Rashodi se priznaju u obračunskom periodu i onda kada je nastala obaveza, a nema uslova da se priznaju kao bilansna pozicija imovine.

Finansijski prihodi i rashodi

3.3. Finansijski prihodi i rashodi obuhvataju prihode od kamata po osnovu potraživanja i plasmana kao i rashode kamata. Prihodi i rashodi od kamata se iskazuju u momentu obračuna prema ugovorenim kamatnim stopama. Pod kamatom se, takođe, podrazumijeva i bilo koji oblik revalorizacije obaveza, ako je to ugovoreno ili propisano.

Prihodi po osnovu naplaćenih dividendi iskazuju se u bilansu uspjeha kao finansijski prihodi u periodu u kome su nastali.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak****Preračunavanje stranih sredstava plaćanja**

3.4. Poslovne promjene u stranim sredstvima plaćanja tokom godine preračunavaju se u EUR po zvaničnim deviznim kursovima važećim na dan poslovne promjene. Sva potraživanja i obaveze u stranim sredstvima plaćanja, preračunata su u protivvrijednost EUR, po kursu valuta važećem na dan bilansa stanja.

Pozitivne i negativne kursne razlike, nastale preračunom potraživanja i obaveza u stranim sredstvima plaćanja u njihovu protivvrijednost u EUR i preračunom poslovnih promjena u toku godine, priznaju se u bilansu uspjeha kao finansijski prihodi, odnosno finansijski rashodi.

Doprinosi za socijalnu sigurnost zaposlenih

3.5. U skladu sa propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, Agencija je u obavezi da uplati u ime zaposlenih, doprinose Fondu za zdravstveno osiguranje, Fondu PIO, Zavodu za zapošljavanje i Fondu rada kojima se obezbjeđuje socijalna sigurnost zaposlenih. Ove obaveze uključuju doprinose za zaposlene na teret poslodavca u iznosima obračunatim po zakonom propisanim stopama. Doprinosi na teret zaposlenog i doprinosi na teret poslodavca se knjiže na teret rashoda perioda na koji se odnose.

Tekući porez na dobit

3.6.1. Porez na dobit obračunava se i plaća u skladu sa poreskim propisima Crne Gore po proporcionalnoj stopi koja iznosi 9 % od poreske osnovice.

Oporeziva dobit se utvrđuje na osnovu dobiti iskazane u Bilansu uspjeha uz usklađivanje prihoda i rashoda po odredbama Zakona o porezu na dobit pravnih lica (čl. 8 i 9 za usklađivanje prihoda i čl. 10 do 20 za usklađivanje rashoda).

Kapitalni gubici mogu se prebijati sa kapitalnim dobitima ostvarenim u istoj godini. Ako se i poslije izvršenog prebijanja sa kapitalnim dobitima ostvarenim u istoj godini pojavi kapitalni gubitak, poreski obveznik može prenijeti kapitalni gubitak na račun budućih kapitalnih dobitaka u narednih pet godina.

Zakon o porezu na dobit Crne Gore ne predviđa da se poslovni poreski gubici iz tekućeg perioda mogu koristiti kao osnov za povraćaj poreza plaćenog u prethodnim periodima. Međutim, poslovni gubici iz tekućeg perioda mogu se koristiti za smanjenje oporezive dobiti iz budućih obračunskih perioda, ali ne duže od pet godina.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Obveznik poreza na dobit dužan je da obračuna, obustavi i uplati porez po odbitku na prihode isplaćene po osnovu dividendi i udjela u dobiti koji se isplaćuju rezidentnim i nerezidentnim pravnim i fizičkim licima. Porez po odbitku plaća se po stopi od 9 % na osnovicu koju čini iznos bruto prihoda.

U skladu sa Zakonom o porezu na dobit pravnih lica, javni fondovi i javne ustanove čiji je osnivač Crna Gora, plaćaju porez na dobit samo za dobit koju ostvaruju prodajom proizvoda i usluga na tržištu.

Prema stručnom mišljenju Ministarstva finansija Crne Gore broj 04-6515/1 od 15.06.2010. godine, Agencija za civilno vazduhoplovstvo nije obveznik poreza na dobit, s obzirom da ne posluje na tržišnom principu.

Odloženi porez na dobit

3.6.2. Odloženi porez na dobit se obračunava korišćenjem metode utvrđivanja obaveza prema bilansu stanja, za privremene razlike proizašle iz razlike između poreske osnove sredstava i obaveza i njihove knjigovodstvene vrijednosti. Važeće poreske stope na datum bilansa stanja se koriste za utvrđivanje razgraničenog iznosa poreza na dobit. Odložene poreske obaveze se priznaju za sve oporezive privremene razlike. Odložena poreska sredstva se priznaju za sve odbitne privremene razlike i poreske gubitke i kredite, koji se mogu prenositi u naredne fiskalne periode, do stepena do kojeg će vjerovatno postojati oporeziva dobit od koje se odložena poreska sredstva mogu iskoristiti. Agencija za civilno vazduhoplovstvo nije obveznik poreza na dobit, pa i ne obračunava odloženi porez.

Porezi i doprinosi i druge zakonske obaveze koje ne zavise od rezultata poslovanja

3.6.3. Porezi i doprinosi i druge dažbine koje ne zavise od rezultata poslovanja uključuju poreze na imovinu i druge poreze, naknade i doprinose koji se plaćaju prema raznim državnim i lokalnim poreskim propisima. Ovi porezi i doprinosi su iskazani u bilansu uspjeha u okviru ostalih poslovnih rashoda.

Nematerijalna ulaganja

3.7. Nematerijalna ulaganja početno se priznaju po nabavnoj vrijednosti ili cijeni koštanja. Nakon početnog priznavanja, nematerijalna ulaganja se iskazuju po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za ispravku vrijednosti.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Nematerijalna ulaganja obuhvataju ulaganja u softvere i licence.

U skladu sa članom 13 stav 6 Zakona o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG, br. 80/2004 i Sl. list CG, br. 40/2008, 86/2009 i 14/2012) obračun amortizacije za poreske svrhe se razlikuje od obračuna amortizacije za računovodstvene svrhe. Naime, amortizacija kupljenih softvera se za poreske svrhe obračunava primjenom degresivnog metoda, dok se za ostala nematerijalna ulaganja obračunava primjenom proporcionalnog metoda.

Nekretnine, postrojenja i oprema

3.8. Kao nekretnine, postrojenja i oprema priznaju se sredstva čiji je očekivani korisni vijek upotrebe duži od jedne godine.

Nekretnine, postrojenja i oprema iskazuju se po nabavnoj vrijednosti. Procjena vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme vrši se metodom tržišne vrijednosti, uzimajući u obzir preostali korisni vijek trajanja nekretnina i opreme. Negativni efekti procjene vrijednosti knjiže se na teret revalorizacionih rezervi do iznosa revalorizacionih rezervi utvrđenih prethodnom procjenom, a razlika iznad iznosa ranijih revalorizacionih rezervi evidentira se na teret rashoda perioda. Pozitivni efekti procjene vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme iskazani su kao revalorizaciona rezerva. Učestalost revalorizacije zavisi od kretanja fer vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme i vrši se u slučajevima kada njihova neto sadašnja vrijednost materijalno značajno odstupa od fer vrijednosti sredstva na dan bilansa stanja.

Prilikom prodaje ili rashodovanja revalorizovanih nekretnina, postrojenja i opreme pozitivan efekat revalorizacije koji ostaje kao revalorizaciona rezerva datog sredstva se prenosi direktno na neraspoređenu dobit odnosno akumulirani gubitak. Prenos sa revalorizacionih rezervi vrši se i u slučaju kada se sredstvo rashoduje. U skladu sa mišljenjem Poreske uprave, revalorizacija nekretnina i opreme ne iziskuje usklađivanje poreske osnovice sredstva u prijavi poreza na dobit.

Nekretnine, postrojenja i oprema nabavljene nakon procjene treba iskazati po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za ispravku vrijednosti. Nabavnu vrijednost čini faktorna vrijednost sredstava, uvećana za sve troškove nastale do njihovog stavljanja u upotrebu.

Naknadni troškovi, troškovi zamjene djelova postrojenja i opreme (ugradnja novih rezervnih djelova), troškovi značajnih adaptacija, remonta i generalnih popravki priznaju se kao povećanje sadašnje vrijednosti postrojenja i opreme ako je vjerovatno da će po tom osnovu doći do priliva budućih ekonomskih koristi i ako se ti troškovi mogu pouzdano izmjeriti. Troškovi nastali po osnovu tekućeg održavanja nekretnina, postrojenja i opreme: zamjena i ugradnja sitnih rezervnih djelova i potrošnog materijala, kao i troškovi svakodnevnih popravki opreme i postrojenja, smatraju se rashodom perioda u kome su nastali.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Pozitivna razlika nastala prilikom prodaje nekretnina, postrojenja i opreme knjiži se u korist ostalih prihoda. Neotpisana vrijednost otuđenih i rashodovanih osnovnih sredstava se naknađuje na teret ostalih rashoda.

Amortizacija

3.9. Amortizacija nekretnina, postrojenja i opreme obračunava se na nabavnu, odnosno procijenjenu vrijednost umanjenu za procijenjeni iznos rezidualne vrijednosti, proporcionalnim metodom, primjenom stopa koje se utvrđuju na osnovu procijenjenog korisnog vijeka upotrebe sredstava.

Amortizacija se obračunava počevši od narednog mjeseca za novonabavljene nekretnine, postrojenja i opremu, odnosno obračunom na vrijednost nekretnina, postrojenja i opreme, utvrđenu krajem prethodne godine, za ostale nekretnine i opremu.

Stope amortizacije koje su u primjeni su:

<i>Grupa osnovnih sredstava</i>	<i>Stopa amortizacije</i> %
Nematerijalna ulaganja	20,00 - 100,00
Građevinski objekti	4,50
Razna oprema	10,00 - 100,00
Transportna sredstva	15,00 - 25,00
Računarska oprema	25,00 - 100,00

U skladu sa članom 13. stav 6. Zakona o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG br. 80/2004 i Sl. list CG, br. 40/2008, 86/2009 i 14/2012) obračun amortizacije za poreske svrhe se razlikuje od obračuna amortizacije za računovodstvene svrhe. Amortizacija građevinskih objekata za poreske svrhe obračunava se primjenom proporcionalnog metoda, a za sva ostala osnovna sredstva primjenom regresivnog metoda za cijelu godinu bez obzira na datum aktiviranja.

Obezvrjeđenje vrijednosti imovine

3.10. Agencija na dan bilansa stanja procjenjuje da li postoje bilo kakve indicije da je vrijednost nekog sredstva umanjena. U slučaju da postoje takve indicije, procjenjuje se nadoknativa vrijedost imovine za takvo sredstvo, kako bi se utvrdio iznos obezvrjeđenja. Gubitak zbog umanjenja vrijednosti se priznaje u visini iznosa za koji je knjigovodstvena vrijednost sredstva veća od njegove nadoknativne vrijednosti. Nadoknativa vrijednost je fer vrijednost umanjena za troškove prodaje ili upotrebna vrijednost, zavisno od toga koja je od te dvije vrijednosti veća.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Obezvrjeđenje se priznaje kao rashod tekućeg perioda, osim kada se sredstvo vodi po revalorizovanoj vrijednosti, kada se umanjene vrijednosti tretira kao smanjenje revalorizacione rezerve.

Ako se kasnije poništi obezvrjeđenje, knjigovodstvena vrijednost sredstva se povećava do promijenjene procjene nadoknadivog iznosa, ali ne iznad knjigovodstvenog iznosa koji bi bio utvrđen da gubitak od umanjenja vrijednosti nije bio priznat u ranijim godinama. Poništenje obezvrjeđenja se prikazuje kao prihod tekućeg perioda, ukoliko sredstvo nije prikazano po revalorizovanoj vrijednosti, kada se poništenje obezvrjeđenja tretira kao povećanje revalorizacione rezerve.

Dugoročni finansijski plasmani

3.11. Dugoročni finansijski plasmani koji se kotiraju na aktivnom tržištu vrednuju se po tržišnoj vrijednosti, a plasmani koji se ne kotiraju vrednuju se po amortizacionom trošku koristeći metod efektivne kamatne stope umanjene za umanjene vrijednosti na osnovu procjene rukovodstva o njihovoj vjerovatnoj naplativosti.

Zalihe

3.12. Zalihe se iskazuju po nabavnoj vrijednosti (cijeni koštanja), koja uključuje fakturnu vrijednost dobavljača, transportne i zavisne troškove nabavke ili po neto prodajnoj vrijednosti, ukoliko je ona niža. Neto prodajna vrijednost je vrijednost po kojoj zalihe mogu biti prodane u normalnim uslovima poslovanja nakon umanjenja prodajne vrijednosti za troškove prodaje.

Terećenjem ostalih rashoda vrši se ispravka vrijednosti zaliha u slučajevima kada se ocijeni da je potrebno svesti vrijednost zaliha na njihovu neto prodajnu vrijednost. Oštećene zalihe i zalihe koje po kvalitetu ne odgovaraju standardima, otpisuju se.

Potraživanja iz poslovnih odnosa

3.13. Potraživanja od kupaca i ostala potraživanja iz poslovnih odnosa se inicijalno priznaju po fer vrijednosti.

Rezervisanje za umanjene vrijednosti se iskazuje kada postoji objektivan dokaz da Agencija neće moći da naplati sve iznose koje potražuje na osnovu prvobitnih uslova potraživanja. Značajne finansijske teškoće kupca, vjerovatnoća da će kupac otići pod stečaj ili finansijsku reorganizaciju, propust ili kašnjenje u plaćanju, smatraju se indikatorima da je umanjena vrijednost potraživanja.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Knjigovodstvena vrijednost potraživanja iz poslovnih odnosa umanjuje se preko ispravke vrijednosti, a iznos umanjenja se priznaje u bilansu uspjeha u okviru ostalih rashoda. Naknadna naplata potraživanja koje je ranije bilo ispravljeno ili otpisano priznaje se u bilansu uspjeha u okviru ostalih prihoda.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti

3.14. Gotovina i gotovinski ekvivalenti obuhvataju gotovinu u blagajni, depozite po viđenju kod poslovnih banaka i druga kratkoročna visoko likvidna ulaganja sa prvobitnim rokom dospjeća do tri mjeseca.

Obaveze prema dobavljačima

3.15. Obaveze prema dobavljačima se prikazuju po fakturnoj vrijednosti.

Obaveze po kreditima

3.16. Obaveze po kreditima se prvobitno prikazuju u iznosima primljenih sredstava, a nakon toga se iskazuju po amortizovanoj vrijednosti uz primjenu ugovorene kamatne stope koja korespondira efektivnoj kamatnoj stopi.

Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva

3.17. Rezervisanja se priznaju kada Agencija ima zakonsku ili ugovorenu obavezu koja je rezultat prošlih događaja i kada je vjerovatno da će doći do odliva sredstava kako bi se izmirila obaveza i kada se iznos ovih obaveza može pouzdano procijeniti.

Agencija procjenjuje mogući nepovoljni razvoj događaja kao rezultat zbivanja u prošlosti i ukoliko je vjerovatnoća da će sudski spor biti izgubljen, Agencija vrši rezervisanje kojim se u cjelosti obezbjeđuje iznos potencijalne obaveze po osnovu negativnog razrješenja sudskog spora. Potencijalne obaveze i potencijalna sredstva se ne priznaju u finansijskim izvještajima.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Pravična (fer) vrijednost

3.18. Poslovna politika Agencije je da objelodani informacije o pravičnoj vrijednosti aktive i pasive za koju postoje zvanične tržišne informacije, kada se pravična vrijednost značajno razlikuje od knjigovodstvene vrijednosti. Ne postoji dovoljno tržišnog iskustva, kao ni stabilnosti i likvidnosti kod kupovine i prodaje potraživanja i ostale finansijske aktive i pasive, pošto zvanične tržišne informacije nijesu u svakom trenutku raspoložive. Stoga, pravičnu vrijednost nije moguće pouzdano utvrditi u odsustvu aktivnog tržišta.

Rukovodstvo Agencije vrši procjenu rizika i u slučajevima kada se ocijeni da vrijednost po kojoj se imovina vodi u poslovnim knjigama neće biti realizovana, vrši ispravku vrijednosti. Po mišljenju rukovodstva Agencije, iznosi u ovim finansijskim izvještajima odražavaju vrijednost koja je u datim okolnostima najvjerodostojnija i najkorisnija za potrebe izvještavanja.

Prihod

4. Pregled ostvarenih prihoda je sledeći:

	2020.	2019.
	EUR 000	EUR 000
Prihod od EUROCONTROL-a, Brisel	1.675	3.752
Prihod od terminalnih naknada SMATSA	104	270
Prihod od ostalih naknada	49	9
Prihodi od projekata	-	1
	1.828	4.032

Ostali poslovni dobiti

5. Ostali poslovni dobiti su:

	2020.	2019.
	EUR 000	EUR 000
Prihod od povraćaja sredstava	255	-
Prihod iz ranijih godina	9	20
Ostalo	8	6
	272	26

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Troškovi materijala

6. Ove troškove čine:

	<u>2020.</u>	<u>2019.</u>
	EUR 000	EUR 000
Troškovi kancelarijskog materijala	(7)	(30)
Troškovi ostalog materijala	(8)	(7)
Troškovi goriva	(3)	(6)
Troškovi električne energije	(10)	(11)
	<u>(28)</u>	<u>(54)</u>

Troškovi zaposlenih

7. Pregled zarada je sledeći:

	<u>2020.</u>	<u>2019.</u>
	EUR 000	EUR 000
Troškovi neto zarada i naknade zarada	(1.026)	(1.144)
Troškovi poreza na zarade i naknade zarada	(137)	(182)
Troškovi prireza i doprinosa na zarade	(482)	(561)
Troškovi dnevnica za službena putovanja	(3)	(30)
Troškovi prevoza i smještaja na sl. putovanjima	(15)	(127)
Troškovi zimmnice	(62)	(61)
Troškovi privremenih i povremenih poslova	(65)	(80)
Troškovi Nacionalnog odbora Agencije	(47)	(48)
Troškovi Savjeta Agencije	(109)	(89)
Troškovi pomoći zaposlenima	(28)	(14)
Troškovi obrazovanja i obuke	(1)	(10)
	<u>(1.975)</u>	<u>(2.346)</u>

Amortizacija

8. Ukupni troškovi amortizacije za 2020. godinu u iznosu od 122 hiljade EUR-a (2019. godine 118 hiljada EUR-a), sadrže amortizaciju nekretnina, postrojenja i opreme. Amortizacija je obračunata u skladu sa Napomenom 3.9.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Ostali poslovni rashodi

9. Ostale poslovne rashode čine:

	<u>2020.</u>	<u>2019.</u>
	EUR 000	EUR 000
Troškovi PTT i transporta	(36)	(41)
Troškovi zakupa	(46)	(48)
Troškovi održavanja	(26)	(30)
Troškovi reprezentacije	(7)	(32)
Troškovi pomoći	(68)	(59)
Troškovi traganja i spašavanja	(135)	(638)
Troškovi osiguranja	(22)	(17)
Troškovi platnog prometa i obrade kredita	(14)	(17)
Troškovi kontribucije EUROCONTROL-u	(325)	(364)
Troškovi poreza na imovinu	(4)	(4)
Troškovi neproizvodnih usluga	(47)	(95)
Ostali troškovi poslovanja	(16)	(6)
	<u>(746)</u>	<u>(1.351)</u>

Ostali rashodi

10. Ostali rashodi iznose 49 hiljada EUR-a (2019. godine 5 hiljada EUR-a) i čine ih troškovi otpisa i ispravke vrijednosti potraživanja od SMATSE i “Montenegro airlinesa”.

Nematerijalna imovina

11. Nematerijalna imovina na dan 31.12.2020. godine iznosi 64 hiljade EUR-a i čini je softver.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Nekretnine, postrojenja i oprema

12. Nekretnine, postrojenja i oprema su prikazani kako slijedi:

	Građevinski objekti	Oprema	Ukupno
	EUR 000	EUR 000	EUR 000
Nabavna ili revalorizovana vrijednost			
Stanje 01.01.2020. godine	1.261	435	1.696
Nabavke u 2020. godini	-	103	103
Procjena	96	153	249
Slaganje sa knjigom osnovnih sredstava	-	2	2
Stanje 31.12.2020. godine	1.357	693	2.050
Ispravka vrijednosti			
Stanje 01.01.2020. godine	284	273	557
Amortizacija 2020. godine (Napomena 8.)	57	65	122
Slaganje sa knjigom osnovnih sredstava	-	2	2
Stanje 31.12.2020. godine	341	340	681
Sadašnja vrijednost 31.12.2020. godine	1.016	353	1.369
Sadašnja vrijednost 31.12.2019. godine	977	162	1.139

Nezavisni procjenjivači su izvršili procjenu nekretnina, postrojenja i opreme sa stanjem na dan 31.12.2020. godine.

Potraživanja od kupaca

13. Potraživanja od kupaca se odnose na:

	2020.	2019.
	EUR 000	EUR 000
Potraživanja za terminalne naknade - SMATSA	831	813
Ispravka vrijednosti potraživanja za terminalne naknade	(44)	-
Potraživanja za rutne naknade - EUROCONTROL	496	-
Potraživanja za putničke i robne naknade	6	-
Potraživanja za povraćaj stipendije	12	14
Ostala potraživanja (akontacije i sl.)	-	1
	1.301	828

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Kratkoročni finansijski plasmani

14. Kratkoročne finansijske plasmane čine oročeni depoziti kod:

	Kamatna stopa	Datum dopijeća	2020.
	% god.		EUR 000
“Hipotekarne banke” ad, Podgorica	0,15	16.02.2021.	550
“Hipotekarne banke” ad, Podgorica	0,20	16.02.2021.	900
“Erste banke” ad, Podgorica	0,10	11.01.2021.	602
“Erste banke” ad, Podgorica	0,30	11.01.2021.	301
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,10	18.03.2021.	250
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,15	29.01.2021.	50
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,15	07.01.2021.	50
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,15	30.03.2021.	100
			2.803

Gotovina i gotovinski ekvivalenti

15. Gotovina je prikazana kako slijedi:

	2020.	2019.
	EUR 000	EUR 000
Blagajna	-	3
Žiro račun	280	179
Devizni račun	446	883
Kreditna kartica	2	3
	728	1.068

Agencija za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica poslovanje obavlja preko “Crnogorske komercijalne banke” ad, Podgorica, “Hipotekarne banke” ad, Podgorica, “Prve banke Crne Gore” ad, Podgorica i “Erste banke” ad, Podgorica.

Unaprijed plaćeni troškovi

16. Unaprijed plaćeni troškovi iznose 118 hiljada EUR-a (2019. godine 116 hiljada EUR-a) i čine ih razgraničeni troškovi kontribucije EUROCONTROL-a za prvi kvartal 2021. godine - 92 hiljade EUR-a, razgraničeni troškovi licenci - 10 hiljada EUR-a i razgraničeni troškovi osiguranja - 16 hiljada EUR-a.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak****Obračunati nenaplaćeni prihodi**

17. Obračunate nenaplaćene prihode, u iznosu od 95 hiljada EUR-a (2019. godine 569 hiljada EUR-a), čine prihodi od EUROCONTROL-a za 2020. godinu koji će biti naplaćeni 2021. godine.

Državni kapital

18. Kapital Agencije, na dan 31.12.2020. godine iznosi 3.350 hiljada EUR-a (2019. godine 3.350 hiljada EUR-a) i predstavlja osnivački ulog Države Crne Gore u iznosu od 30 hiljada EUR-a i kapital nastao procjenom vrijednosti izvršene od strane ovlaštenog procjenjivača sa stanjem na dan 01.01.2015. godine u iznosu od 3.320 hiljada EUR-a.

Pregled promjena na kapitalu prikazan je u Iskazu o promjenama neto imovine (kapitala).

Revalorizaciona rezerva

19. Revalorizaciona rezerva na dan 31.12.2020. godine iznosi 249 hiljada EUR-a i nastala je kao rezultat povećanja vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme po osnovu procjene.

Neraspoređeni dobitak / gubitak

20. U poslovnoj 2020. godini Agencija je ostvarila gubitak u iznosu od 817 hiljada EUR-a (2019. godine dobitak 189 hiljada EUR-a).

Neraspoređeni dobitak je, u skladu sa MRS 8 - Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i greške, smanjen za 35 hiljada EUR-a zbog knjiženja rezervisanja za jubilarne nagrade i otpremnine do 2020. godine. Ukupni neraspoređeni dobitak iznosi 2.988 hiljada EUR-a, a nepokriveni gubitak 817 hiljada EUR-a.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Dugoročne obaveze

21. Dugoročnu obavezu čini obaveza za kredit prikazana sledećom tabelom:

Kreditor	Datum dospijeća	Kamatna stopa	2019.
		% (godišnje)	EUR 000
EUROCONTROL	31.03.2022.	1,5 + 3M Euribor	454
Tekuće dospijeće kredita			(363)
			91

Dugoročna rezervisanja

22. Dugoročna rezervisanja iznose 33 hiljade EUR-a i čine ih rezervisanja za jubilarne nagrade i otpremnine.

Kratkoročne obaveze iz poslovanja

23. Ove obaveze čine:

	2020.	2019.
	EUR 000	EUR 000
Obaveze prema dobavljačima	146	147
Obaveze prema dobavljačima za nefakturisane usluge	64	-
Obaveze prema članovima komisije - neto	4	-
Obaveze prema zaposlenima za pomoć - neto	5	-
Obaveze za poreze i doprinose	2	-
	221	147

Obaveze prema dobavljačima se odnose na obaveze prema EUROCONTROLU, Brisel u iznosu od 126 hiljada EUR-a, ICAO, Montreal - 5 hiljada EUR-a, Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Srbije, Beograd - 2 hiljade EUR-a, "Crnogorskom telekomu", Podgorica - 3 hiljade EUR-a i ostalim dobavljačima - 10 hiljada EUR-a.

Nezavisnim usaglašenjem salda sa EUROCONTROLOM, Brisel utvrđeno je da je u poslovnim knjigama Agencije obaveza prikazana u većem iznosu za 34 hiljade EUR-a. Do momenta usaglašenja salda nismo u mogućnosti da utvrdimo eventualne efekte na finansijske izvještaje Agencije.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Obaveze prema dobavljačima za nefakturisane usluge čini obaveza prema “Amplitudu” doo, Podgorica za nabavku softvera. Račun je izdat u 2021. godini, a softver je instaliran u 2020. godini.

Sudski sporovi

24. Prema Izjavi odgovornih, protiv Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica se ne vode sudski sporovi.